

**DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİMDALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE ÖĞRETMEN AÇIĞININ GİDERİLMESİNDE
BAŞVURULAN ALTERNATİF UYGULAMALARIN
İNCELENMESİ
(1961-1996)**

Abdullah ALBAYRAK

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. İsmail ÇİFTÇİOĞLU

Kütahya, 2018

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Öğretmen Açığıının Giderilmesinde Başvurulan Alternatif Uygulamaların İncelenmesi (1961-1996)” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere ayrı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların “Kaynaklar” bölümünde gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2018

Abdullah ALBAYRAK

Kabul ve Onay

Abdullah ALBAYRAK'ın hazırlamış olduğu “Türkiye’de Öğretmen Açığının Giderilmesinde Başvurulan Alternatif Uygulamaların İncelenmesi (1961-1996)” başlıklı yüksek lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

.../.../2018

Tez Jürisi

Prof. Dr. İsmail ÇİFTÇİOĞLU (Danışman)

İmza

Doç. Dr. Baykal BİÇER
Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürü

Önsöz

Bu araştırmada ulaşılmak istenilen amaç lkemizde 1961-1996 yılları arasında ğretmen ihtiyacının giderilmesinde normal ğretmen atama yollarının dışında başvurulan uygulamaların tarihçesini ve gerekçelerini ortaya koymak; uygulamaların işleyiş sürecini, plan ve programların türlerini ve en son olarak sonuçlarını değerlendirmektir. Araştırma sürecinde Meclis Tutanakları, Milli Eğitim Mevzuatları, Milli Eğitim Őuraları ile Tebliğ Dergileri gibi kaynaklar; Milli Kütüphane, Milli Eğitim dergileri gibi süreli yayınlar ve konu ile irtibatlı tüm dergi, kitap, internet dokümanları incelenmiştir.

Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin ana hatları şu Şekildedir: Birinci bölümde kavramsal ereve ile ğretmen yetiştirme tarihi ve istihdam türlerinin neler olduğu ele alınmıştır. İkinci bölüm, araştırmanın amaç, önem, sınırlılıklar ile yöntemin alt başlıklarının bulunduğu analiz bölümüdür. nc bölümde, verilerden ulaşılan bulgular yer almaktadır. Son bölüm ise ulaşılan bulguların değerlendirildiği tartışma ve sonuç başlıklarından oluşmaktadır.

Teşekkür

Araştırma sürecinde desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. İsmail ÇİFTÇİOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu süreçte beni yalnız bırakmayan eşime, aileme, görev yaptığım okuldaki görev arkadaşlarıma ve öğrencilerime teşekkür ederim.

Tüm katkı ve desteklere karşın araştırmanın tüm sorumluluğu şahsıma aittir.

Abdullah ALBAYRAK

Kütahya, Şubat 2018

İçindekiler

Yemin Metni	ii
Kabul ve Onay.....	iii
Önsöz	iv
Teşekkür.....	v
İçindekiler	vi
Tablolar Listesi.....	viii
Özet	ix
Abstract	1
Birinci Bölüm.....	1
Giriş.....	1
Türk Eğitim Tarihinde Öğretmen Yetiştirme Süreci.....	4
Osmanlı döneminde öğretmen yetiştirme çabaları	4
Kuruluştan Tanzimat devrine kadar öğretmen yetiştirme çabaları	4
Tanzimat'tan Cumhuriyet devrine kadar öğretmen yetiştirme çabaları.....	6
Yeni öğretmen okullarının açılması	7
Darülmualiminler ve diğer öğretmen okulları.....	8
Darülmualimin-i Rüşdi.....	9
Dârülmualimin-i Sıbyan	11
Dârülmualimat.....	11
Menşe-i Muallimin	13
Dârülameliyat	13
Dârülmualimin-i Aliye	14
II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet dönemlerinde öğretmen yetiştirme politikası.....	15
Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerindeki diğer öğretmen kaynakları ve meslek dışından atamalar	17
Milli Mücadele döneminde öğretmen yetiştirme çabaları (1919-1922)	19
Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze öğretmen yetiştirme süreci (1923-2016).....	22
İlkokullara öğretmen yetiştiren öğretmen okulları.....	25
Ortaöğretime öğretmen yetiştiren öğretmen okulları	27
Ortaokullara öğretmen yetiştiren okullar	28
Liselere öğretmen yetiştiren okullar.....	29
Meslek öğretmenleri yetiştiren öğretmen okulları	30
Köylere öğretmen yetiştiren okullar.....	31
Köy Enstitüleri	32
Öğretmenlerin hizmetiçi eğitimi sorunu	33
Problem Durumu	37
Araştırmanın Amacı	37
Araştırmanın önemi	37
Problem Cümlesi	38
Alt problemler.....	38
Sınırlılıklar.....	38
İkinci Bölüm	40

Yöntem.....	40
Araştırma Modeli	40
Veri Kaynakları	40
Verilerin Toplanması.....	41
Veri toplama araçları.....	42
Verilerin analizi	42
Üçüncü Bölüm	43
Bulgular.....	43
1961-1996 Yılları Arasında Öğretmen Açığını Gidermeye Yönelik Alternatif Uygulamalar	43
Askerlik yolu ile öğretmen ihtiyacının karşılanması	44
Yedek subay öğretmenlik.....	44
Askerliğini öğretmen olarak yapanlar	45
Geçici öğretmenlik uygulaması	48
Muvakkat (Geçici) öğretmenlik	48
Ücretli öğretmenlik	48
Vekil öğretmenlik.....	51
Barış gönüllüleri	52
Uzaktan eğitim yoluyla öğretmen alımı uygulaması	58
Mektupla öğretmen yetiştirme ve istihdamı.....	58
Hızlandırılmış programla öğretmen yetiştirme ve istihdamı	62
Öğretmenlik formasyonu yoluyla öğretmen yetiştirme ve istihdamı	65
Alan dışından atama yoluyla öğretmen istihdamı.....	66
Dördüncü Bölüm.....	77
Tartışma, Sonuç ve Öneriler	77
Tartışma.....	77
Sonuç	80
Öneriler.....	86
Kaynakça.....	89
Ekler	100
Ek-1: Darulmuallimat'ın Üç Senelik Eğitim-Öğretim Programı	100
Ek-2: Darulmuallimat'ın Açılışına Dair Türk Tarihi Encümeni Mecmuası'nda Yer Alan Bölüm.....	101
Ek-3: 1921-1922 Yılları Arasında Görev Yapan İlk Mektep Muallimlerinin Sayısı, Cinsiyeti ve Görev Yaptığı İller	102
Ek-4: Yedek Subay Öğretmenlik Uygulaması ile İlgili Kanun.....	104
Ek-5: 5 Ocak 1961 Tarihli ve 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun Muvakkat (Geçici) Öğretmenlik ile Alakalı Maddesi	105
Ek-6: Barış Gönüllülerin Hizmet Vermesine İzin Veren Kanun.....	106
Ek-7: Mektupla Öğretmen Yetiştirilmesine Onay Veren Yönetmelik	107
Ek-8:Hızlandırılmış Programla Öğretmen Yetiştirilmesine Onay Veren Yönetmelik.....	108
Ek- 9: Öğretmenlik Formasyonu ile İlgili Yönetmelik	109
Ek-10: İlk Defa Devlet Kamu Hizmeti ve Görevlerine Devlet Memuru Olarak Atanacaklar için Mecburi Yeterlik ve Yarışma Sınavları Genel Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik	111

Tablolar Listesi

Tablo 1. 1989-2001 Yılları Arası Hizmetiçi Etkinliklere Katılım Oranları.....	36
Tablo 2. Türkiye’de 2012 Yılında Görev Yapan Öğretmenlerin Eğitim Durumu	51
Tablo 3. Amerikan Barış Gönüllülerinin Çalışma Alanları	54
Tablo 4. Türkiye’ye Gelen Barış Gönüllüleri Sayısının Yıllara Göre Gelişimi ...	55
Tablo 5. Türkiye’ye Gelen Barış Gönüllülerinin Bölgelere Göre Dağılımı	57
Tablo 6. Türkiye’de Görev Yapan Barış Gönüllülerinin Branşlarına Göre Dağılımları	57
Tablo 7. Deneme Yüksek Öğretmen Okulundaki Öğretmen ve Öğrenci Sayıları	60
Tablo 8. 1974-1977 yılları arasındaki Mektupla Yüksek Öğretim Yapan Enstitülerdeki Öğrenci Sayıları ve Yıllara Göre Mezun Verme Durumu	61
Tablo 9. Yaykur'a Bağlı Mektupla Öğretim Yoluyla Öğretmen Yetiştiren Kurumların Öğrenci Sayıları.....	62
Tablo 10. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında İlköğretim Öğretmeni Personel Arzı Ve İhtiyacı(1995-2000).....	71
Tablo 11. 1923-2004 Yılları Arasındaki Resmi ve Özel Okullarda ve 1997’den İtibaren 8 Yıllık Zorunlu İlköğretimde Sayısal Gelişmeler	72
Tablo 12. 1993-2002 Yılları Arası Yapılan Öğretmen Atamaları	72
Tablo 13. 1997-1998 Yılları Arasında İlköğretim ve Ortaöğretimde Görevli Olan Öğretmen Sayıları	73
Tablo 14. 1 Eylül 2003 Tarihi İtibariyle Mevcut Sınıf Öğretmenleri ve Geldikleri Kaynaklar	75

Özet

Türkiye’de Öğretmen Açığını Gidermede Başvurulan Alternatif Uygulamaların İncelenmesi (1961-1996)

Türkiye’de 1961 yılından itibaren öğretmen istihdamı konusunda yaşanan alternatif kaynakların kullanımı sorunu detaylı bir şekilde ele alınmış değildir. Türkiye’de normal atama yolları dışında gerçekleştirilen “10” ayrı öğretmen atama uygulamasına doküman incelemesi yoluyla ulaşılmıştır. Bu atama yollarına ait gerekçe, süreç ve sonuçlar, ulaşılan birinci, ikinci el kaynaklardan elde edilen veriler ışığında ele alınmıştır. Alternatif öğretmen atama yolları, ulaşılan bulgular aracılığıyla açıklanmaya çalışılmış, önceki ve sonraki öğretmen atama uygulamaları ile ilişkilendirilmiş ve son olarak tüm bu alternatif yolların gerekçe ve sonuçları anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler, Araştırmada, bu alternatif formüllerin esas gerekçesinin, çeşitli nedenler ile sürekli artış gösteren öğretmen açığından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Uygulamaya konulan plan ve programların kısa vadede yarar sağlaması umulmuş ancak hem dönemin ekonomik yapısı hem de siyasi ve sosyal ortamı buna imkân vermemiştir. Bazı uygulamalar ilgili öğretim yılında sona ermiş ya da birkaç yıl içinde başka öğretim mevzuatı içerisinde yer almıştır. Diğer taraftan ücretli öğretmenlik ve yedek subay öğretmenlik uygulamalarının ise halen devam ettiği görülmektedir. Bu tür uygulamalar, sonuçları itibariyle nitelik açısından önemli kayıplara neden olmuştur. Bu araştırmada, öğretmenliğin niteliğinin, söz konusu süreçte nicelik karşısındaki durumu kronolojik ve metodolojik olarak aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Alternatif uygulamalar, eğitim, öğretmenlik, öğretmen açığı, öğretmen atamaları

Abstract

A Study of Alternative Practices Used for Compensating Teacher Shortage in Turkey (1961-1996)

The problem of usage of alternative sources about teacher employment in Turkey since 1961 has not been dealt in a detailed way. 10 different teacher appointment practices which were implemented apart from usual appointment procedures in Turkey have been accessed by examination of documents. Reasons, processes and results concerning these appointment procedures have been dealt in the light of data that were obtained from first hand and second hand sources. Alternative teacher appointment procedures have been tried to be explained through findings that were accessed, have been related to former and latter appointment procedures, and finally reasons and results of all these alternative ways have been tried to be explained. Through the information obtained in the study, it is determined that the main reason of these alternative formulas were originated from teacher shortage that has increased constantly because of various reasons. It has been expected that plans and programs that were practiced would be useful in a short term however both economical structure and political and social environment of the period has not allowed this. Some practices were ended in related academic year, or they were taken part in another education regulations in a few years. On the other hand private teacher and reserve officer teacher practices are still in progress. This kind of practices have caused significant losses by means of quality in consequence. In this study, the situation of the quality of teaching against quantity in the aforementioned process has been tried to be enlightened chronologically and methodologically.

Keywords: Alternative practices, education, teaching, teacher appointments, teacher shortage

Birinci Bölüm

Giriş

İnsanlığın ortak hafızası olan tarih, eğitime de yön vermiştir. Eğitim tarihi ise bir toplumun gelecek kuşaklarını hazırlayan bir faaliyet alanıdır. Tarih anlayışından yoksun bir birey ne gününü ne de geleceğini doğru şekilde tayin edemez. Birey olarak tarihsel hafızanın birikimlerinden faydalanmalı ve eğitim tarihine damga vuracak atılımlar gerçekleştirilmelidir (Ergün, 2008).

Eğitim tarihinde ilkel zamanlardan modern zamanların başlangıcına kadar gelişen bir olgu olarak varlığını devam ettirmiştir. İlkel zamanlarda daha çok elit tabakaya hitap eden bu olgu rönesans ve reform süreçlerinden sonra sıradan vatandaşlara da hizmet edecek düzeye gelmiştir (Güven, 2014).

Eğitim ve öğretimin düzenli şekilde bireylere sunulması ve bu sunumun nitelikli elemanlar vasıtasıyla verilmesi gerektiği ancak insanlığın aydınlanma çağı gibi dinamik süreçleri geçirmesinden sonra anlaşılabilmiştir. Eğitim ve öğretim faaliyetini yürüten en önemli unsur olan öğretmenlerin nitelikli bir yapıya kavuşturulması gerekliliği ancak eğitim üzerine yapılan tartışmalar sonunda gerçekleşmiştir (Güven, 2014).

Toplumun dinamik bir halde gelişmesinde en önemli noktada yer alan öğretmenlerin yetiştirilmesinde nitelik unsuruna dikkat edilmesi gerekmektedir. Temel (1991), Nitelikli öğretmenin yetiştirilmesinde dikkat edilmesi gereken şu konuları belirtir:

- Öğretmen yetiştiren kurumların maddi olanaklarını, eğitim programlarını ve öğretici unsurlarını nitelikli bir şekilde güçlendirmek.
- Öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci seçerken mesleğin gereklerini ve standartlarını dikkate alan ölçüler kullanmak.
- Önceki öğretim programlarının değerlendirilmesi yapılarak yeni bir model oluşturmaya çalışmak.

- Öğretmenlerin meslek ile ilgili önyargılarını düzeltmek ve meslek ile ilgili güdülenmelerini artırmak.
- Hizmetiçi eğitimi daha aktif şekilde öğretmenlerin hizmetine sunmak (s. 97-100).

Balcı (1991) ise öğretmenin niteliğini belirleyen şu özelliklerden söz eder:

- Öğretmen adaylarının seçimi,
- Öğretmen adaylarının yerleştirilmesi,
- Öğretmene olan ihtiyaç miktarı,
- Öğretmenin hizmetiçi eğitimi,
- Öğretmenin sosyal statüsü,
- Öğretmenin maaş düşüklüğü (s. 209-213).

Akyıldız (1991) bir öğretmende nitelik bakımından beş ayrı özellik bulunması gerektiğini belirtir:

- Zihinsel yeterlilik,
- Alan bilgisi,
- Akademik hazırlık,
- Gelişim ve öğretim bilgisi,
- İstenilir kişisel özellikler (s. 228-230).

Eğitim faaliyetinin en önemli parçalarından olan öğretmenin doğru yöntemle yetiştirilmesi eğitim tarihimizin en önemli meselelerinden biri olmuştur. Eğitim faaliyetinin başarılı şekilde sonuç vermesi onu uygulamaya koyacak olan öğretici ve eğitici personelin kalitesine bağlıdır (Duman, 2006; Dilaver, 2002).

Öğretmen yetiştirme sorunu yalnızca Türk Eğitim tarihi açısından değil, insanlık tarihi açısından da bir sorun olmuştur. Tarih boyunca öğretmenlik ayrı bir meslek ve uzmanlık alanı olarak görülmemiştir. Din adamları eğitim ve dini aynı parantez içine sokmuş ve “öğretmen adayları kendisinden üst kademede din adamlarından yaşantı içerisinde informal olarak öğretmenlik mesleğini öğrenmişlerdir (Yüksel, 2011, s. 31).” Eğitimin formal olarak verilmesi ve

öğretim yöntemlerinin bilimsel olması gerektiği konusu ise sonraki yüzyıllara kalmıştır.

Bireylerin sosyal hayata hazırlanmaları ve toplumda nitelikli roller edinmelerini sağlayan en önemli etken olan aileden sonra öğretmenler gelmektedir. Öğretmenlerin, eğitim ve öğretimin doğru uygulamalarını edinmelerini sağlayan kurumlar ise yok denecek kadar az olduğu dönemlerde “çıraklık” ve “ustalık” anlayışı etkili olmuştur. Öğretmenliğin ayrı bir alan olduğu ve verimliliği ispatlanmış formal bir eğitim alınması gerektiği düşüncesi ise ilk olarak 17. yüzyıl Batı Avrupa’sında başlamıştır. Bu dönemde eğitimin tüm vatandaşlar için zorunlu olması gerektiği düşünülmüş ve aynı dönemde uygulamaya geçilmiştir. Diğer yandan 19. yüzyılın başlarında devletlerin eğitime olan ilgisi artmış ve bu konuya destek verilmesi düşüncesi nitelikli öğretmenin yetiştirilmesi sorununa çözümler sunmada katkıda bulunmuştur (Yüksel, 2011).

Tarihsel olarak Türk Eğitim Tarihi de benzeri süreçlerden geçmiş ve eğitim tarihimizde öğretmen yetiştirme sorunu ve öğretmenin topluma nitelik olarak daha kaliteli hizmet verme konusu halen tartışılan bir sorun olmaya devam etmektedir. Köymen’e (1991) göre bu sorunun ana basamaklarını şunlar oluşturur:

- Öğretmen adaylarının seçimi,
- Adayların yetiştirilmesi,
- Adayların yerleştirilmesi (s. 87).

Öğretmen yetiştirme konusunda öncelikli olarak Türk Eğitim Tarihinin bilinmesi lazım olan yönü öğretmenlerin nitelik sorununun ana kaynaklarının ve tarihsel izlerinin neler olduğunu ortaya çıkarmaktır. Türk Eğitim tarihindeki bu izleri bilmeyen bir eğitimci ve öğretmen bugünün eğitim politikalarını yeterli bilgi ve bilinçle değerlendiremez, sorgulayamaz (Akyüz, 2008).

Türkiye’de yakın bir geçmişe kadar öğretmen yetiştiren bir kurumdan mezun olmamış ve öğretmenlik formasyonu almamış kişiler de okullara öğretmen olarak atanmıştır (Akyüz, 1982). Çünkü öğretmenlik mesleğinin ileri noktaları yakalamasındaki en önemli faktörlerden biri olan yüksek düzeyde mesleki bilgi önemsenmediğinden ihtiyacı karşılamak düşüncesi ile niteliğin niceliğe feda

edilmesi gibi bir sorun meydana gelmiş ve “Kim öğretmen olamaz?” şeklinde çok zararlı bir anlayış ortaya çıkmıştır (Akyüz, 1982).

Eğitim tarihimize genel olarak bakıldığında bazı dönemler hariç niteliğe pek önem verilmemesinin en bariz örneğini öğretmen yetiştirme konusunda görebiliriz. Eğitimin temel unsuru öğretmen olduğu halde öğretmen adayının nitelikli öğrencilerden seçilmesine, nitelikli bir eğitimden geçirilmesine ve toplumda mesleğin saygınlığının artmasına gereken önem verilmemesi bu konuda zararlı sonuçlar doğurmuştur (Akyüz, 1996). Öğretmenin yetiştirilmesi konusu sürekli olarak dönemin hükümetleri tarafından dile getirilmiş ve bu konuda aynı vaatler topluma sunulmuştur. Ancak öğretmenin niteliği sürekli olarak niceliğe feda edilmiş, mesleğin dışından ya da alan dışından atamalar belirli dönemlerde gerçekleştirilmiştir. Meslek ile ilgisi olmayan kişilerin öğretmen olarak atanması gibi geçici çözüm arayışları ile durum kurtarılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmamızda 1961’den itibaren uygulanmaya başlayan bazı alternatif atama yöntemlerinden bahsedilmektedir. Ayrıca öğretmen yetiştirme tarihimiz incelenirken, araştırmanın ana gövdesini oluşturan meslek dışından ve alan dışından atamaların seyrini daha anlaşılır hale getirmek için öğretmen yetiştirme tarihimizden de kısaca söz edilmektedir.

Türk Eğitim Tarihinde Öğretmen Yetiştirme Süreci

Osmanlı döneminde öğretmen yetiştirme çabaları

Kuruluştan Tanzimat devrine kadar öğretmen yetiştirme çabaları

Osmanlılarda eğitim Tanzimat dönemine kadar, Fatih Sultan Mehmet dönemi hariç, yenileşme hareketlerinin uzağında kalmıştır. Okullarda öğretim yöntem ve teknikleri gibi belli bir formal eğitimden geçmeyen uzak kişiler öğretmen olarak görev yapıyordu (Akyüz, 2011).

Osmanlı devletindeki en yaygın örgün eğitim kurumları ilkökul düzeyindeki Sıbyan mektepleri idi. Alt düzeydeki medreseleri başarı ile bitiren kişiler muallim denilen ilkökul öğretmeni ve üst düzeydeki medreseleri başarı ile bitirenler müderris adıyla medreselerde öğretim elemanı oluyorlardı (Akçabol, 2005). Sıbyan mekteplerinde görev yapan kişiler, medreselerin ilk seviyelerinde zayıf

düzeyde okuma yazma ve Arapça bilgisine sahip, çoğu zaman bir caminin imamı ya da müezzini olan kişilerdi (Küçükahmet, 1999).

Osmanlı devrindeki medreselerdeki eğitim sistemini şöyle özetlemek mümkündür (Ergün, 1987); Muallimleri ve müderrisleri yetiştiren medrese sistemi iki şekilde hizmet vermektedir. Başlangıç kısmındaki medreseler, çoğunlukla cami imamı ya da diğer muallimleri yetiştirirken; üst kısımlardaki medreseler müderrisleri yetiştiriyordu. Bu konuda detaylı bilgi veren 1926 yılında basılan Milli Terbiye adlı gazetede medreselere yönelik birtakım eleştiriler bulunmaktadır. Buna göre, medreselerde, vatandaşlara hızlı şekilde dini terbiyenin verilmesine çalışıldığı ve bu kurumların altı asır boyunca rakipsiz olarak bu halkın her konudaki terbiyesine hâkim olmuş irfan kurumları olduğu belirtilmektedir (Haydar, 1926).

Osmanlı döneminin eğitim sisteminin unsurları olan mektep ve öğrenciler arasındaki ilişki ise tecrübe ve itaat kültürüne dayalı idi. Yetişmiş bireyler, kalfalık ve ustalık gibi seviyelere ulaştığı zaman alt kısımlarda bulunan ve çırak adı verilen kişilere bilgilerini aktarıyordu. Disiplin ise her şeyden önce geliyor ve öğrencilere yönelik şiddetli cezalara dahi başvuruluyordu (Akyüz, 2011).

Eğitime ve öğretmen yetiştirmeye büyük önem veren Fatih Sultan Mehmet, sıbyan denilen ilkokullar için, diğer medreselerden farklı olarak daha modern bir sisteme geçilmesi yönünde çaba sarf etmiştir. Bu programların önemini artıran özelliklerden birincisi; Türk ve Dünya eğitim tarihinde son derece büyük bir yere sahip olan eğitim ve öğretim yöntemleri, tartışma yönetimi ve konuşma adabını öğreten bir eğitim sisteminin olmasıdır. İkincisi ise Fıkıh dersinin bulunmamasıdır. Din eğitiminin eğitim sistemindeki etkisi düşünüldüğünde Fıkıh dersinin olmayışı dönemin eğitiminde büyük bir etkiye sahiptir. Bu açıdan bakılırsa: “Fatih, öğretmen yetiştirme programlarını, alanın özelliklerine göre ilk kez düzenlemiş bir program yapıcısıdır” (Akyüz, 2011, s. 93). Fatih döneminde uygulanan ve Türk eğitim tarihinde öğretmen yetiştirme alanında atılmış ilk büyük adım daha sonraki yüzyıllarda terk edilmiş ve bu tarihten itibaren medreselerde yetişmiş ancak hiçbir şekilde yetkin olmayan kişiler öğretmen olmuşlardır (Öztürk, 1996).

Tanzimat dönemine kadar devletin içindeki siyasi, askeri ve sosyal sıkıntılar öğretmen yetiştirme sistemine de yansımıştır. Özellikle askeri alandaki

başarısızlıklar 1700'lerin sonlarında Batı ülkelerindekine benzer askeri okulların topraklarımızda da açılmasına neden olmuş ve bu okullara yabancı öğretmenler yüksek yetkilerle atanmışlardır (Akçabol, 2005). Devletin içinde bulunduğu durum çözümün askeri eğitimden geçeceğine dair olan inancı kuvvetlendirse de alınan yenilgiler ve kaybedilen topraklar gerçekçi anlamda bir eğitim reformunun ihtiyacını ileri derecede hissettirmeye başlamıştır.

Tanzimat'tan Cumhuriyet devrine kadar öğretmen yetiştirme çabaları

Osmanlı devleti 18. yy'dan itibaren Batı ile olan münasebetlerini geliştirmeye başlamıştır. Bu durum Batı'yı yakından tanıma ve onun sistemini anlama bakımından kendi sistemine etki etmeye başlaması ile kendi içindeki kurumların varlığını sorgulamasına yol açmıştır. Batıda meydana gelen gelişmeler Osmanlı toplumunda en fazla ve hızlı şekilde askeri eğitim alanını etkilemiştir. Eğitimsel alandaki en önemli dönüşüm ise, İslâm'ın dinsel öge olarak kamusal alandan özel alana doğru aktarılması olmuştur. Bunun en temel göstergesi ise Batılı tarzda oluşturulan devlet kurumları ve bunların uzantısı olan eğitim kurumlarıdır (Güven, 2014).

Tanzimat döneminin eğitim tarihi açısından başlıca farklılığı, o güne dek dinsel otoritelerin hâkimiyeti altındaki eğitimin bürokratik bir yapı içerisinde yerini almış olmasıdır (Alkan, 2008). Devletin yaşadığı maddi zorluklara rağmen dönemin yönetici üst sınıfı modernleşmeyi bir amaç olarak görmüş ve bu hedefe varmak için en faydalı yöntemlerden birinin eğitim ve bilim olduğuna inanmıştır. Eğitim ve bilimi askeri güçlenmenin, ekonomik açıdan kalkınmanın ve siyasi birliğin kurulmasının anahtarları olarak görmüşlerdir. Devlet toplumda bu anlayışı içselleştirebilmek için okul, öğretmen, ders kitabı gibi araçları kullanmaya çalışmıştır. Yeni tarzda ve anlayışla açılan okulların değişimi güçlendireceğine olan inanç Osmanlı devletinin politik yapısına da dinamizm kazandırmıştır (Güven, 2014).

Osmanlı devleti Avrupa'da meydana gelen siyasi ve askeri olayların etkisini daha aza indirmek amacıyla bazı reformlara yönelmiştir. Çünkü toplumdaki azınlıklarda ortaya çıkan milliyetçi akımlar devletin son çeyrek yüzyılda yaşadığı olayların üstüne daha büyük felaketler katabilirdi. Bu nedenle Mustafa Reşid

Paşa'nın hazırladığı Tanzimat Fermanı sadece toplumsal alanda değil, eğitim alanında da yenilikler getiriyordu. Tanzimat Fermanının ilanı ile birlikte Osmanlı Devleti eğitim sistemini Batı'ya uyumlu hale getirmeye çalışmıştır. Bu amaçla Batılı tarzda eğitim veren okullar açmaya başlamıştır. Bu kurumların sayısının artmasıyla birlikte öğretmene olan ihtiyaç da artmıştır (Yüksel, 2011).

Tanzimat döneminde, eğitim alanında yeni düzenlemelere gidilmesinin başlıca üç ana nedeni vardır (Akyüz, 1999):

- Dönemin getirdiği zorunlukların sonucunda eğitimin devlet eliyle düzenlenmesi gerektiği inancı.
- Dönemin siyasi ve ekonomik ortamının devletin bekasına olumsuz şekilde tesir etmeye başlaması.
- Siyasi çıkarlarının Osmanlı topraklarında yoğunlaşması nedeniyle baskı kuran Avrupalı devletlerin telkinleri (s. 12).

Bu kargaşalı ortamın düzeltilmesi için hazırlanan Tanzimat Fermanından önce Osmanlı Devleti'ndeki öğretmen tipleri kısaca şunlardır (Akyüz, 2015):

- Sıbyan mektebi denilen İlkokul öğretmenleri,
- Müderrisler,
- Yüksek okul denilebilecek olan Enderun öğretmenleri,
- Askerî okul ve teknik okul öğretmenleri,
- Azınlık okullarının öğretmenleri (s. 1).

Yeni öğretmen okullarının açılması

Osmanlı devletinde modern eğitimin gelişmesinde karşılaşılan güçlüklerden en önemlisi şüphesiz nitelikli öğretmen eksikliğidir. Bu durum uzun yıllar boyunca medrese çıkışlı kişiler yoluyla giderilmeye çalışılsa da modern eğitimciler tarafından yadırganmaktaydı (Kodaman, 1999). Toplum ve devleti bulunduğu durumdan kurtaracak yeni nesiller ancak nitelikli muallimler vasıtasıyla olacaktı. İşte tüm bu unsurlar Tanzimat dönemi eğitimine etki eden teşebbüslere yön vermiştir.

Tanzimat döneminde eğitime en fazla etki eden unsur, Avrupa'yı gezen, orada resmi görevde bulunan ya da öğrenim gören kişilerdir. Bu kişiler, Avrupa'daki kültürel yapıyı yakından tetkik etmişlerdir. Ayrıca, Osmanlı topraklarına yoğun bir oranda gelmeye başlayan yabancılar ve ülkedeki azınlık okulları dolaylı ya da doğrudan, Osmanlı eğitiminin yenileşmesinde etkisi bulunan unsurlar arasındadır. Yeni tarzda açılan okullara gereken öğretmen ihtiyacı yeni tarzda eğitim verecek okullardan olmalıydı. Bu nedenle dönemin bürokrasisi buna çözüm bulmak amacıyla yeni öğretmen okulları açmak için çaba sarfetmiştir. İşte bu çabalar sonucunda ortaya çıkan ve öğretmen yetiştirmede etkisi inkar edilemeyecek olan diğer bir olgu ise Maarif-i Umuiye Nizamnamesidir. Modern anlamda eğitim ve öğretimin ayrıca öğretmeni yetiştirme ve yerleştirmenin hangi yöntem ve araçlarla gerçekleştirileceğine dair kapsamlı bir kanun olması eğitim tarihimiz açısından çok önemlidir (Akyüz, 2011).

Öğretmenlerin nasıl seçileceği, hangi köy ve mahalleye ne kadar öğretmen gönderileceği, asıl ve azınlık unsurlar ile ilgili hükümler, okulların inşası ve eğitim-öğretim masraflarının temini, müfredat ve işleyiş usulleri gibi hem içerik hem de pratiğe dönük hükümleri ile eğitimdeki etkisi büyük olan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi 1869 yılında Maarif Nazırlığı yapan Saffet paşa tarafından hazırlanmıştır. Kanun 1876'da ilam edilen Kanun-i Esasi'ye de girerek Anayasal bir güvenceye kavuşmuştur (Akyüz, 2011)

Darülmualiminler ve diğer öğretmen okulları

Osmanlı Devletinde çift başlı eğitim sisteminin getirdiği sorunlar modern tarzda eğitim veren kurumları zorunlu hale getiriyordu. Devletin içinde bulunduğu siyasi ve sosyal durum eğitime yeni bir soluk getirmeyi ve bu soluktan nefes alan yeni eğitimcilerin önderliğinde içinde bulunduğu durumdan kurtulmayı amaçlıyordu. Ancak yeni tarzda eğitim veren okulları; medresenin, vakıfların ve dini kurumların etkisinden kurtarmaya çalışmak; diğer yandan bu okullara ve yeni öğretime muhalif medreselileri öğretmen yapmak bu amacı güçleştiriyordu (Kodaman, 1999).

1845'te başlayan eğitim reformları çerçevesinde Rüşdiyeler çoğaltılmaya başlayınca, bu okullarda yeni eğitim ve öğretim yöntemleri ile ders verecek öğretmenlere gereksinim olmuştur. Çünkü reform ihtiyacı beraberinde yeni eğitim-öğretim tarzını gerektiriyor ve dini ağırlıklı sistemden modern yöntem ve tekniklerin uygulandığı sisteme geçiş yapıyordu (Bilim, 2002).

Darülmualimin-i Rüşdi

Türk eğitim tarihinin en büyük dönüm noktalarından biri olan yeni tarzda eğitim veren Darülmualiminler'in açılmasıyla birlikte artık Batı tarzında eğitim veren yeni bir sisteme de giriş yapıyordu.

Maarif Nazırlığı yapan Kemal Efendi, hazırladığı bir nizamname ile Türk eğitim tarihinde yeni tarzda eğitimin ilk öğretmen okulu olan Darülmualimin-i Rüşdi'yi 16 Mart 1848 Perşembe günü İstanbul'da, dönemin gelenekçi bürokrasisinin muhalif propagandasına rağmen açmaya muvaffak olmuştur (Doğan, 2010; Koçer, 1992). Okulun açılması ve öğretmen teminindeki dönemi ilgilendiren en büyük düşünce; "Eldeki malzemedен, eski ve geleneksel insan unsurundan yeni bir öğretmen tipi yetiştirilmesi" (Akyüz, 2006, s. 017) düşüncesi oluşturuyordu.

Türk eğitim tarihinde Tanzimat döneminin eğitime modern anlamda katkı yaptığı sivil okullar açılması gibi önemli bir yere sahip olan bu durum, Fatih'ten bu yana öğretmen konusunun ayrı bir şekilde ele alındığı ilk uygulamadır (Akyüz, 2011; Koçer, 1992). Bu öğretmen okulu, Osmanlı Devletinin kuruluşunu Avrupa'dan üst yapı kurumlarının aktarılmasına bağlayan ve bunun çağdaş medeniyete girmenin tek yolu olduğuna inanan Osmanlı aydın ve devlet adamlarının gerçekleştirdiği Tanzimat reformunun ihtiyacı olan nitelikli öğretmeni yetiştirecek okuldur (Koçer, 1973).

Darülmualiminin eğitim tarihi açısından önemi ne programından ne de öğrenci sayısından. Önemli olan tanzimatçıların öğretmensiz eğitim olamayacağını anlamalarıdır. Modern eğitim ve öğretimin açılan okullara medrese geleneğine bağlı öğretmenlerin değil, yeni yöntemlere göre eğitim görmüş ve tecrübe edinmiş aydın öğretmenler aracılığıyla gerçekleştirebileceği gerçeğini öğrenmiş olmalarıdır (Kodaman, 1999). Ayrıca bu okulun önemini artıran diğer

bir unsur ise bu okulda eğitim ve öğretimin yöntemlerinin anlatılıyor olmasıdır (Akyüz, 1999).

Akyüz (2011), okulun genel özelliklerini şöyle belirtir:

- Nitelikli öğretmen yetiştirebilmek için okula az sayıda öğrenci alınmıştır.
- Öğrenciler okula sınav ile alınmıştır.
- Okulun eğitim süresi 3 yıl olarak belirlenmiştir.
- Okuldaki dersler ise şöyledir: Eğitim ve Öğretim Yöntemi, Farsça, Aritmetik, Geometri, Alan Ölçümü, Astronomi, Coğrafya (s. 178).

Okulun araştırmamızı ilgilendiren en büyük özelliği ise; mezunların görev almalarında mezuniyet başarı seviyesi ile mezun olan kişilerin bilgilerini pekiştirmeleri için göreve atanıncaya kadar maaşları da verilerek Darülmualliminde tutulmalarıdır (Akyüz, 2011). Bir tür hizmetiçi eğitim diyebileceğimiz bu uygulama dönemin eğitimcilerinin eğitime olan bakışının ne kadar hassas olduğunu göstermektedir.

1848 yılında Darülmuallimin-i Rüşdi ile başlayan öğretmen yetiştirme çabalarının üstüne yeni bir hareket görülmemiştir. Esasen Kemal Efendi'nin 1850 yılında Avrupa'ya gitmesi ile bu konu sahipsiz kalmıştır (Koçer, 1992).

İlk olarak 1848 yılında başlanan öğretmen yetiştirme çabaları 1857 yılında Darülmualliminin resmen kurulmasını sağlamıştır. Bu okulun ilk kurulmasında Osmanlı eğitim reformu sürecinde önemli bir rol alan Ahmet Cevdet Paşa, okulda öğreticilik yeteneğinin kazandırılması bakımından önemli olan "Usul-ü ifade ve Talim" dersini koymuştur. Ancak daha sonra programdan bu iki ders de çıkarılmıştır (Güven, 2014). Okul yatılı ve yatisız olmak üzere iki kısma ayrılmıştır ve her ikisi de parasız eğitim vermektedir. Ancak yatılı olan öğrencilerden gösterilen yerde ve belirlenen zaman zarfında muallimlik yapacaklarına dair bir taahhüt senedi alınırdı (Ergin, 1977).

Dârülmuallimin-i Rüşdi'den sonra 1868'e kadar başka bir öğretmen okulu açılmamıştır. Fakat 1862'den sonra sıbyan okulları iptidai (başlangıç ya da ilkokul) okulları ismi ile yeni yöntem üzere açılıp Maarif Nezaretine bağlanarak öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere 1868'de bir "Darülmuallimin-i Sıbyan" okulu açılmıştır (Kodaman, 1999).

Eğitimde ilk nitelik arayışı olan Darülmualimin-i Rüşdi’de, okul müdürü Ahmet Cevdet Efendi’nin gayretleri ile eğitim ve öğretim düzenli ve etkili bir hale getirilmiştir. Ayrıca medrese öğrencilerinin “cerre çıkma” denilen yaz tatillerinde Anadolunun farklı yerlerindeki cami ve medreselerde öğrendiklerini uygulamak üzere bulunması geleneği kaldırarak eğitimin ve öğretmenin statüsünü yükseltmiştir (Akyüz, 1991).

Dârülmualimin-i Sıbyan

Osmanlı Devletinde “iptidai mektep” denilen ilkokulların öğretmen ihtiyacını sağlamak amacıyla açılan Darülmualimin-i Sıbyan, ilk öğretmen okullarının başlangıcı olarak sayılabilecek bir öneme sahiptir (Akyüz, 2011; Koçer, 1967; Önsoy, 1998). Maarif Nazırı Saffet Paşa zamanında ve Şuray-ı Devlet Maarif Kısım Reisi olan Kemal Efendi’nin gayretleriyle 15 Kasım 1868 tarihinde açılmıştır. İlk yıl imtihanla ve 30’ar kuruş burslu olarak 20 talebe kabul eden okulun eğitim süresi iki yıl olup öğretim yöntemleri dersi ile beraber öğrencilere öğretmenlik formasyonu da sağlanmıştır (Koçer, 1967). Bu okuldaki mezun olacak öğretmenlere, ayrıca illerde bir araya getirilecek ilçe ilkokul öğretmenlerine az zamanda yeni eğitim ve öğretim yöntemlerini öğretme görevi de verilmiştir (Akyüz, 2011). Bu okul muhalif grupların propagandası ile kapatılmış ve ancak 2 yıl sonra 1872 yılında tekrar açılmıştır (Güven, 2014).

Vilayat-ı Şahane adı verilen büyük şehirlerdeki toplam İlk Öğretmen Okulu sayısı 14, öğrenci sayısı 240 ve öğretmen ve memur sayısı ise 14’tür (Çetin, 2014).

Dârülmualimat

Kadın öğretmenlerin yetiştirilmesi amacıyla açılan bu okullar Tanzimat döneminin sonlarına kadar göz ardı edilmiştir. 1870’e kadar kız rüşdiyelerinde kadın öğretmenlerin ders vermesine karar verilmiş olmasına rağmen bunu hayata geçirmek için herhangi bir girişim olmamıştır (Bilim, 2002). 1869 tarihli Maarif-i Umumiye nizamnamesinin (Ek-1) öngördüğü şekli ile önce değişik adlarla farklı yerlerde açılan bu okulların gayesi kız sıbyan ve rüşdiye mekteplerine kadın öğretmen yetiştirmektir (Akyüz, 2011; Güven, 2014). Öğrenim görececek öğrenciler girişte şart olarak konulan sınavlara sokulmuş ve hepsi başarılı sayılmıştır. Okul,

26 Nisan 1870 tarihinde maarif nazırının yaptığı övgülü bir konuşmadan sonra gösterişli bir törenle açılmış (Ek-2) ve öğrenciler bu okula kabul edilmişlerdir (Bilim, 2002; Efendi, 1926).

İlk kız öğretmen okulu olarak tarihte yerini alan bu okul Darülmuallimat-ı Sıbyan ve Darülmuallimat-ı Rüştîye bölümlerinden meydana geliyordu. Sıbyan muallimliğinin öğretim süresi iki, rüştîye muallimliğinin ki dört yıldır (Apak, 1993). Öğrenci sayısının elli olarak belirlendiği bu okuldaki öğrencilere mecburi hizmet karşılığında ayda 30-50 kuruş arasında harçlık veriliyordu (Öztürk, 1993). Okulun öğretim programında Fen ve Sosyal bilimlerin yanı sıra ev ekonomisi, dikiş-nakış ve öğretim usulü gibi önemli işlevsel dersler de yer almıştır (Güven, 2014).

1910-1911 öğretim yılında İstanbul'un Fatih semtinde okulun yatılı şekilde hizmet verecek bir bölümü açıldı. Diğer yandan 1913 yılında büyük şehirlerin merkezlerinde de Darülmuallimatlar açıldı. 1916 yılında okul İbtidâî, izhârî ve âlî olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. 1918'de çıkan yangından dolayı İstanbul'daki okulun yeri Fatih semtindeki Çapa'ya nakledilmiştir. İlk uygulamaya dönük dersler de burada verilmeye başlanmıştır. 1922'de Maârif Vekâleti'ne bağlanan okul, 1924'te Kız Öğretmen Okulu adını almıştır (Apak, 1993).

Darülmuallimat, kuruluşundan itibaren yirmi beş sene süresince düzensiz bir sistemde hizmet vermiştir. 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı ile kapanan okul ancak 1882 yılında hizmet vermeye devam etmiştir. İlk hizmet verdiği yıllarda öğretim yöntemlerine dair derslerin olmaması ve farklı zamanlarda okulun süresinin kısaltılıp uzatılması da olumsuz diğer durumlardandır. Satı Bey zamanına kadar tüm bu olumsuzluklarına rağmen okulun eğitim niteliği gelişerek artmıştır (Ergin, 1977).

Darülmuallimat, Türkiye'de kızların eğitimi açısından bir dönüm noktası olmakla birlikte cinsiyet ayırımına karşı ilk resmi tepki anlamında bir kurum olarak Türk eğitim tarihinde yerini almıştır. Çünkü bu tarihe kadar sadece ilk öğrenim imkanına sahip olan kızlar, bu tarihten sonra burada yetişen öğretmenler aracılığıyla orta öğrenim imkanına da kavuşmuşlardır. Ayrıca bu okuldan mezun olan kadın öğretmenler de Türkiye'de ilk defa kadınların devlet memuriyetine dahil olarak sosyal statü sahibi olmalarına öncülük etmişlerdir. Hatta bu kişiler

Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar, Türkiye'nin sosyal, kültürel, az da olsa siyasi hayatında etkili olmuşlardır (Öztürk, 1996).

Darülmualimatların birçok alanda yararları görülmüştür (Akyüz, 2011):

- Sayıca daha fazla kızın okumasına yardımcı olmuştur.
- Kadınların arasında daha bilgili ve aydın kitle meydana gelmiştir.
- Daha sonra açılacak olan İnas Darülfünununa da esas öğrenci kaynağı olmuştur.
- Son olarak Cumhuriyet'in ilanından itibaren kadınlara yönelik inkılâpların başarılı olmasında etkileri olmuştur (s. 182).

Menşe-i Muallimin

Askeri okullara sivil öğretmen yetiştirmek ve meslek dışı dersleri okutmaları amacıyla 1875 tarihinde açılan bu okul, Askeri okulların asker hocalarından sivil muallim devşirmek amacıyla Harbiye'den alınan yetenekli ve başarılı öğrencileri yetiştirerek öğretmen ihtiyacı gideriyordu (Güven, 2014; Eliri, 2010). Askeri idadiler ile aynı eğitim ve öğretim programına sahip olan İdadî kısmı 5 sınıf üzerine oluşturulmuştur. 2 ile 4 sene arasında değişen yüksek sınıfa kabul olunmak için ise öğrenciler bir imtihana tabi tutulmuşlardır (Çeşme, 2008).

Menşe-i Muallimin talebelerinin cami derslerini takip etmeleri okulun şartları arasındadır. Menşe-i Mualliminden mezun olanlar ayrıca 2 sene muallim muavinliği yapmak ve yabancı dil bilmek zorundaydılar. Muavinlere 500-900 kuruş arasında aylık verilmiştir. Okulun en önemli özelliklerinden birisi de her muallimin okuttuğu dersin kitabını bizzat yazması ve ardından Askeri Maarif Meclisine değerlendirilmek üzere sunmasıdır. Değerlendirmeden başarı ile geçenlere ayrıca nakdi mükâfatlar da verilmiştir (Ergin, 1977).

Fen Bilimleri ile Sosyal Bilimlerin beraberce okutulduğu bu okul, dönemin yüksek kalitede eğitim veren kurumu olarak yerini almıştır.

Dârülameliyat

İstanbul Darülmualimin-i Sıbyanı, Rüşdiye ve İdadi bölümlerinden oluşuyordu. Ancak sıbyan şubesi Darülmualimin-i Sıbyan adıyla ayrı bir binada

hizmet veriyordu. II. Abdulhamid devri başlarında, bu okulun sıbyan şubesi Dârülameliyat haline getirilmiştir. Kısa bir süre içerisinde yeni eğitim ve öğretim yöntemlerine vâkıf kimseler yetiştirmeyi amaçlayan bu okul, sıbyan okullarının öğretmen ihtiyacını karşılamaktaydı. Bir çeşit kurs mahiyetinde olan Dârülameliyat 1882-1883 arasında geçici olarak faaliyetini sürdürmüştür. 1884-1885 ders yılında ise tekrar eski haline dönüştürülmüştür (Kodaman, 1999).

Bir nevi öğretim usullerini öğreten bu okula giriş şartı olarak öğretmen olmayan kişilerden Türkçe ve Arapça alanında yetkin olmaları beklenmekteydi. Öğretmenlik görevini devam ettirmekte olanlardan ise doğrudan doğruya okul müdürlüğüne müracaat edebilecekleri ilan ediliyordu (Koçer, 1992).

Dârümuallimin-i Âliye

Dârümuallimin-i Âliye fikrini 1869'da Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ortaya çıkardığı halde, tahakkuku için sekiz sene beklemek gerekmiş ve ancak II. Abdulhamid devrinde bazı eksiklikleri ile beraber açılmıştır (Koçer, 1967). İptidaiye, Rüşdiye ve Âliye şubesi olmak üzere her biri 2 yıl süreli üç bölümden oluşan bu okul ilk Yüksek Öğretmen Okuludur. İptidaiye şubesine kayıt olabilmek için özetle gramer alanındaki derslerden sınav vermek, maddi ve manevi anlamda sıkıntıların olmaması gerekiyordu. Rüşdiye şubesine, İptidaiye şubesinden mezun olanlarla İdadi mezunları sınavsız geçiş sistemine göre kayıt oluyorlardı. Okulun dikkate değer bir yanı ise öğrenciler burslu oldukları itibariyle mezun olduktan sonra öğretmenlik yapmayanlar aldıkları bursu iade etmek zorundaydılar (Akyüz, 2011).

Dârümuallimîn, bünyesinde ilk, orta ve liselere öğretmen yetiştiren kısımları içine alan “Dârümuallimîn-i Âliye” adlı eğitim kurumuna dönüştürüldükten sonra, 1891 yılında bu kurumun içinde yer alan Âli kısmı bugünkü lise düzeyinde eğitim veren okullar olan idadilere öğretmen yetiştiren yüksekokul haline getirilmiştir. Yüksek Öğretmen Okullarının temeli olan bu yapı, Cumhuriyete kadar sürekli olarak değişime uğramış ve 1915 yılında şekillenen yapısıyla Cumhuriyet dönemine aktarılmıştır (Eşme, 2003).

II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet dönemlerinde öğretmen yetiştirme politikası

II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet devirlerinde öğretmen okulları, eğitimdeki süratli gelişmeye paralel olarak devletin her tarafına yayılmıştır. Açılan okulların sayısı otuzu aşmış, eğitim-öğretim hizmeti ve mezun kalitesi yükselmiştir. İstanbul'daki öğretmen okullarının kurum olarak kaliteleri hem nicelik hem de nitelik olarak taşradaki okullara nispeten artmıştır. Hazırlanan tüzük, yönetmelik ve programlarla ıslah edilen bu okullar, her seviyedeki eğitim ve öğretim kurumlarına öğretmen yetiştirebilecek duruma gelmiştir. Okullar bina, kütüphane ve ders materyalleri bakımından da iyileştirilmeye çalışılmıştır. Ancak, taşradaki okullar İstanbul'daki öğretmen okullarının aksine daha düşük kalitede hizmet veriyordu (Öztürk, 1996).

II. Abdulahmid devrinden II. Meşrutiyet devrine kadar ki süreçte açılan öğretmen okullarında öğrencileri bu okullara teşvik edici unsurlar da programlara alınmıştır. Ayrıca niteliği artırmak için Abdülhamit döneminde okullara öğretmen alımında imtihan usûlü tatbik edilmiştir (Dilaver, 1999). II. Meşrutiyet döneminde öğretmen adaylarına yeterlilik sınavı şartı da getirilmiştir (Akçabol, 2005).

Dönemin kayda değer diğer bir çalışması ise öğretmenliğin meslekleşmesi için çok önemli bir talimat olan “Muallimlikte Meslek-i İhtisas Tesisine Dair Talimat” başlığına sahip belgedir. Bir tür siyasi ve askeri yıllık anlamına gelen “Salname”lerde yer alan bu talimatta, iyi ahlâklı olmak, muallimlik görevinden başka bir vazife ile uğraşmamak ve kendine verilecek ihtisasa uymak gibi (Maarif Nezareti, 1896; Akyüz, 2011) dönemin anlayışının üstünde bir bildiri ile öğretmenlik statüsü önceki dönemlerin daha gelişmiş bir haline dönüştürülüyordu. Ayrıca talimat, öğretmenleri kadrolu ve gezici olmak üzere ikiye ayırıyor ve öğretmenlere verilecek dersler arasında ilişki olmasına dikkat edilmesi gerektiğine vurguda bulunuyordu.

II. Abdulhamid devrinde eğitim konusundaki durumu ve gelinen aşamayı belirleyebilmek ve eğitim planlamasına yardımcı olmak amacıyla Maarif Nezareti içinde bir istatistik birimi oluşturulmuştur. Bu istatistiklerde her aşamadaki

okulların öğrenci ve öğretmen sayıları ve bu kişilerin kız-erkek ve cemaatlere göre dağılımına dair istatistikler tutulmuştur (Alkan, 2008).

II. Meşrutiyet devrinde öğretmen okulları parasız hale getirilmiş ve okullara yatılı olmayacak şekilde öğrenci kabulü yapılmıştır. Öğretmenlikten ayrılmak güçleştirilmiş ve 8-10 yıl arası zorunlu hizmet getirilmiştir (Alkan, 2008).

Nitelik yönünden eğitime kalite katmak için yetersiz halde olan taşradaki birçok öğretmen okulu kapatılmış ve kalanlar ise her bakımdan geliştirilmeye çalışılmıştır. Satı Bey'in çabaları sayesinde savaş dönemlerinin istikararsızlıklarına rağmen öğretmen okulları büyük gelişme göstermiştir. İstanbul Darülmüallimininde yetişen birçok kaliteli öğretmen yeni eğitim ve öğretim akımlarının bütün imparatorluk bölgelerine yayılmasını sağlamıştır. (Öztürk, 1996).

Dârülmüallimat ise Türkiye'de ilk defa "Anaokulu" öğretmeni yetiştirmeye başlayarak okul öncesi eğitiminin gelişmesine katkı sağlamıştır (Öztürk, 1996). Öğretmenler kendi ideallerini, etkinliklerini ve faaliyet alanlarındaki sorunlarını paylaştıkları dergiler çıkarmaya başlamışlardır (Akyüz, 2007).

Öğretmen atamalarında genç ve yetenekliler tercih edilmiş ve öğretim görevlilerinden oluşan bir öğretim kurulu oluşturulmuştur. 1909'da Darülmüallimin-i Âliye kapatılmış ve öğrencileri Darülfünûna gönderilmiştir. Ancak daha sonra bu okul Darülfünun içerisinde kendi programı ile görevine devam etmiştir (Akyüz, 2011; Satı Bey, 1918).

Dönemin kayda değer girişimlerinden birisi de İttihat ve Terakki yönetiminin Medrese-i Müallimin, İttihat ve Terakki Darülmüallimini ve Aydın Dârülmüallimini gibi özel öğretmen okulu teşebbüslerine girişmiş olmasıdır (Akyüz, 2011).

Dönemin olumsuz bazı yönleri de bulunmaktadır. Örneğin; eğitim ve öğretmenlere müdahalelerin yanında bazı öğretmenler siyasi sebeplerden ötürü işten çıkarılmış ya da sürgün edilmişlerdir. Dönemin siyasi havasında yönetimi eleştiren ya da program dışına çıkan görevliler hakkında takibat yapılmış ve bunun sonucunda bu kişiler görevden uzaklaştırma almış, başka bir kurum ya da bölgeye sürgün edilmişlerdir (Akyüz, 2011). II. Meşrutiyet döneminde

öğretmenler devletin ideolojisinin bir propaganda aracı ve ideolojiyi eyleme geçirecek hazır askeri olarak görülmüştür. Bu durum Cumhuriyet dönemine kadar aynen devam edecektir (Alkan, 2008).

Öğretmenler üzerindeki kontroller artmış ve öğretmenlerin yanı sıra Öğretmen okulu öğrencilerinin de siyasete karışmalarına izin verilmemiştir. Öğretmenlerin Maarif Nezareti izni dışında her ne gaye ile olursa olsun aralarında dernek kurmaları, okul dışındaki bir derneğe üye olmaları ve siyasal faaliyette bulunmaları yasaklanmıştır (Alkan, 2008).

II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyetin ilanı arasındaki dönemde savaşın getirdiği olumsuzluklar ile binlerce öğretmen ve öğretmen adayı cepheye sevk edilmiştir. Yeterli miktarda yetiştirilememiş öğretmen durumuna ek olarak savaşın getirdiği ölümler ve aksaklıklar durumu daha karmaşık hale getirmiştir. Bazı dönemlerde öğretmen ihtiyacı daha farklı şekilde giderilmeye çalışılmış, nitelikten vazgeçilerek niceliğe önem verilmiştir (Akyüz, 2011).

Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerindeki diğer öğretmen kaynakları ve meslek dışından atamalar

Batılı tarzda açılan yeni öğretmen okullarının dönemin standartlarına sahip olması için maarif ile ilgilenen devlet adamları çok çaba sarf etmişlerdir. Ancak hem siyasi hem de ekonomik nedenlerden dolayı nitelik ve nicelik bakımından yeterli sayıda öğretmen yetiştirilememiştir. Bu durum nitelik konusunun ikinci plana atılmasına ve eğitim-öğretim faaliyetinin yeniden eski düzendeki gibi derleme ve düzensiz bir sisteme mahkûm edilmesine neden olmuştur. Atamalarda liyakat yerine niceliğin önemszenmesi ve aceleci çözümlere başvurulması, ilerleyen yıllarda çözülmesi ve telafi edilmesi imkânsız sorunlar ortaya çıkarmıştır (Akyüz, 2011).

Tanzimat'tan devletin son yıllarına kadar bütün olumlu gelişmelere rağmen öğretmen okulları, ülkenin ihtiyacını karşılayamamıştır. Bundan dolayı mevcut ihtiyaç ya kurslar açılarak veya ihtiyaca cevap verecek öğretmenler sınavla seçilerek giderilmiştir. Bunların da yeterli olmadığı durumlarda, medreselilerin, gayr-i müslimlerin, memurların ve subayların öğretmen olarak istihdam edilmesine başvurulmuştur (Öztürk, 1996). Ayrıca çok sayıda öğretmen

yetiştirmek gayesi ile imtihansız olarak ve medreselerden derlenerek toplanan yüzlerce öğrenci, sıra vb. araçlar dahi bulunmadan eğitim ve öğretime alınmıştır (Koçer, 1992).

Tahsil, menş ve meslekleri ayrı olan bu muallimler arasında terbiye ve tedriste, özellikle milli terbiyeyi telkinde, fikir ve söz birliği bulunmayacağı şüphesizdir. Batılı tarzda okuyan ile şark meşreplilerin aynı potada erimesi çok zordu. Öğrencinin bu vahim durumda nitelikli bir eğitim alması ise imkansız görünüyordu (Ergin, 1977).

Özellikle sıbyan okullarındaki yöntemler ise daha kötü bir şekilde uygulanmış; bu okullarda öğretmen olabilmek için mahalle camisinin imamı veya müezzini olmak yeterli görülmüştür. Sıbyan okullarına öğretmen olacaklar için beklentiler düşmüştür. Kur'an okumasını bilen ve belli risaleleri okuyabilen kişiler de öğretmen olabilmıştır (Güven, 2014).

1860'lı yıllarda öğretime olan ihtiyaç ve Darümuallimin mezunlarının nitelik ve nicelik anlamında yetersiz oldukları ileri sürülerek İstanbul dışında 8 rüşdiyeye, Darümuallimin dışından "sınav" yoluyla öğretmen ataması sorunu meydana çıkmıştır. Darümuallimin okulu öğrencileri ve öğretmenleri de bu vahim durumu dönemin Sadrazamına bir dilekçe verip, bu atamaların kanunlara aykırı olduğunu belirterek Maarif Nizamnamesine ters düştüğünü ve kendilerine haksızlık yapıldığını ileri sürmüşlerdir. Ancak şikayetler sonuç vermemiş ve resmi makamlar bu haksız atama yolunu kanun haline getirmişlerdir (Akyüz, 2011).

1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, Darümualliminde okumayıp öğretmen olmak için başvuranlara öncelik hakkı tanımazken yukarıda bahsi geçen durum başka kaynaklardan da öğretmenliğe geçiş yolunu açmıştır. Bu çözüm yolu ise, öğretmen okullarının ihtiyacı karşılamaktan çok uzak olmaları nedeniyle tercih edilmiştir (Akyüz, 2011).

Bir başka sorun ise; Devletin sınırları içerisinde var olan sıbyan ve iptidai okullarının öğretmen ihtiyacını, tamamında yaklaşık 1.000 talebe bulunan 32 taşra Darümuallimin-i Sıbyan'ın karşılamasının imkansız oluşudur. Ayrıca diğer öğretmen okullarının da verdiği mezun sayısına bakılacak olursa öğretmen ihtiyacının giderilmesi ancak başka kaynaklardan yararlanılması sonucunu

beraberinde getirmiştir. Bu ihtiyaç ayrıca dil öğretiminde gayr-i müslimlerden de yararlanılması sonucunu da doğurmuştur. Gayr-i müslimler ayrıca yeni ders ve programlarını uygulayacak öğretmeni olmayan okullarda görevlendiriliyordu. Özetle öğretmen okulları dışında, öğretmen için başvurulan kaynakları ise medreseliler, subaylar, gayr-i müslimler, memurlar, idadi mezunları, din görevlileri (imam, müezzin, vaiz vs.) idi (Kodaman, 1999).

Tanzimat devrinde bariz bir şekilde ortaya çıkan öğretmen yetiştirme ve istihdamı sorunu II. Abdulhamid ve II. Meşrutiyet dönemlerinde de sürmüştür. Yeni tarzda eğitim veren okullar açıldıkça öğretmen ihtiyacı, önceki yıllara göre fazlaca artmıştır. Maarif Nezareti ve dönemin hükümetleri artan öğretmen ihtiyacını karşılamak için Darümualliminlerin inşa edilmesine büyük hız vermişler, ancak bu sefer de açılan Darümualliminlere yetecek derecede yetenekli talebelerin bulunamayışı sorunu karşılarına çıkmıştır. Buna çözüm olarak da başka kaynaklara müracaat etme yolu denenmiş, ancak çözüm çok sınırlı kalmıştır (Kodaman, 1999).

Milli Mücadele döneminde öğretmen yetiştirme çabaları (1919-1922)

Mondros sonrasında Milli mücadele için başlayan atılımlar doğrultusunda Mustafa Kemal ve mesai arkadaşları İstiklâl mücadelesini verirken aynı zamanda yeni devletin temellerini oluşturacak olan eğitim unsurunu ihmal etmemişlerdir. Dönemin ne kadar fedakârlık gerektiren hallere sahip olduğunu bilen öğretmenler de boş durmamış mitinglerde, kongrelerde görev yapmışlar, hatta sayıları 30'u bulacak kadarı mebusluk görevi ile mecliste yer almışlardır. Öğretmenler, cephelerde dahi boş durmamış, geceleri nöbet tutarken gündüzleri de ders vermeye devam etmişlerdir. İşgalci güçler öğretmenleri yıldırım için uğraşmışlar ve bazıları da şehit etmişlerdir (Akyüz, 2011)..

İstiklâl savaşı devam ederken Milli meclisin bütün hassasiyetine rağmen Milli mücadele yıllarında Darümualliminler ve ilkokul öğretmenleri büyük mali buhran içerisinde idiler. Darümualliminler tahsisatsızlıktan ya da talebesizlikten kapanmış, öğretmenlerin birçoğu da meslekten istifa etmişlerdir. Savaş yıllarında istatistik tutmak imkanı çok zor olduğundan dolayı dönemin okul, öğrenci ve öğretmen sayıları hakkında pek fazla doğru bilgi bulunmamaktadır. İstanbul ve

çevresi ile Yunan işgali altındaki iller dışında kalan ve doğrudan Ankara Hükümeti'ne bağlı yerlerde 1920'li yıllarda bu istatistikler çok güvenilir değildir. Bu da öğretmenlerin durumu hakkında net bilgilere ulaşmamızı engellemiştir (Maarif Vekâleti, 1922).

Milli mücadele yıllarında öğretmen ihtiyacının had safhaya varması ve ihtiyacı giderecek olan muallimlerin de ya 1. Dünya Savaşı sırasında şehit düşmesi, esir olması ya da cephede savaş halinde olması, bahsedilen dönemde ne kadar öğretmen görev yaptığı konusunda net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak dönemin Maarif Vekâleti'nin yayınladığı bir tür istatistik bilgi kaynağı olan İhsaiyat Mecmuasında 1921-1922 yılları arasında Türkiye'de görev yapan İlk Mektep muallimlerinin sayısı verilmiştir (Ek-3). Yayımlanan kitapta toplam öğretmen sayısı kadın-erkek olmak üzere maaşları, nereden mezun oldukları gibi detaylı bilgilere yer verilmektedir. Bu dönemde 14.007'si erkek ve 1696'sı kadın olmak üzere toplam 15.713 öğretmen görev yapmaktadır. Bu öğretmenler içinde Dârümuallimin mezunu öğretmen sayısı ise 4118'i erkek 729'u kadın olmak üzere toplam 4847'dir. Bu durumda milli mücadele yıllarında görev yapan öğretmenlerin ancak dörtte biri (¼) yeterli denilebilecek düzeyde eğitim gören insanlardan oluşmaktadır (Maarif Vekâleti, 1922).

TBMM Hükümeti Dönemi'nde, işgal altında kalan bölgelerde öğretmen okullarının büyük bir kısmı kapatılmak zorunda kalmıştır. Eğitime devam edenler ise, düşman baskısı ve birçok güçlük içerisinde yaşam mücadelesi vermişlerdir. Hükümet'in kontrolü altındaki yerlerde okulların masraflarının Meşrutiyet dönemlerinde vilayet idaresi tarafından karşılanması okulların kapanmasında olumsuz etki yapmıştır. Masraf konusu öğretmen okullarının kapanması sonucunu doğurmuştur. Milli mücadele bittikten sonra mahalli idarelerden merkezi idareye bağlanan öğretmen okulları mali sıkıntıdan kurtarılmaya çalışılmıştır (Öztürk, 1996; Koçer, 1973).

İşte bu gibi olumsuz durumların farkına varan Mustafa Kemal, bu şekilde zayıf mâli imkâna sahip, tedris ve terbiye heyeti noksan, talebesi az Darümualliminin yerine; mükemmel, fakat sayısı az Darümuallimininler kurulmasını istemiştir. Ayrıca bu okullar eğitim açığını kapatmak için gece

dersleri yoluyla halkın içerisinde yetenekli öğrencileri seçerek talim ve terbiye sistemine almaya çalışmalıydı (Koçer, 1967).

Meclisteki oturumlarda mebuslar, öğretmenlerin durumları hakkında birçok görüş belirtmiştir. Muallimlik yapan öğretmenlerin askeri yükümlülüklerinin ertelenmesini ve bu işlerin dışında ahalinin aydınlatılması, çocukların yetiştirilmesiyle ve memlekete namuslu vatandaşlar yetiştirilmesi vazifesiyle meşgul olmaları gerektiği üzerinde durmuşlardır. Öğretmenlerin, dünyadaki gelişmeleri imkânlar ölçüsünde izleyebilen ve aynı zamanda Milli Mücadelenin farkında olan memurlar olmaları; ardı arkası kesilmeyen savaşlarda babaları ölmüş yüzbinlerce yetime babalık etmeleri gerektiği belirtilmiştir (Sakaoğlu, 2003).

Mustafa Kemal, Milli Mücadele döneminde eğitimi başlı başına bir ülke sorunu olarak görmüş ve bu alandaki girişimlere öncülük etmiştir. Bunlardan birisi de Türk İstiklâl Savaşı'nın seyrini değiştiren Sakarya Meydan Muharebesi'nden birkaç gün önce, 15 Temmuz 1921'de Ankara'da "*Maarif Kongresi*"ni toplamasıdır (Öztürk, 1994).

Milli mücadelenin en önemli eğitim faaliyetlerinden Maarif Kongresi, savaş hengamesinde Milli maarifin kurulması için çaba sarfedilmesi gerektiği ve öğretmenlerin gelecekteki kurtuluşumuzun saygıdeğer öncüleri olarak tanımlanması lüzumu açısından çok önemli yere sahiptir (Akyüz, 2011).

Maarif Kongresi'nde belirtilen fikirlerin tatbik sahasına geçmesini isteyen Mustafa Kemal, 14 Ağustos 1923'te TBMM'de okunan İcra Vekilleri Heyeti Programının Milli Eğitim ile ilgili bölümünde görüş ve direktiflerini sunmuş; maarifin görevlerini yerine getirmesi için gerekli vasıtaların sağlanması ve bunun için öğretmenlerin yetiştirilmesine, binaların ıslahına ve ders aletlerinin teminine çalışılmasına önem verilmesini istemiştir. İlköğretmen okulları ile ortaokullara öğretmen ve ilköğretim müfettişleri yetiştirmek için kız ve erkek ortaöğretmen okulları açılması gerektiği belirtilmiştir (Duman, 1998).

Bahsi geçen IV. İcra Vekilleri heyeti programında öğretmenliğin özel bir meslek halini alması için ayrıca okullarda görev yapacak olan öğretmenlerin kaynaklarının tek bir merkeze bağlanması için bir tasarı da meclise sunulmuştur.

Diğer yandan beden eğitimi öğretmeni yetiştirmek üzere bir Terbiye-i Bedeniye Dârümualliminî açılması önerilmiştir. Okullardaki ders aletlerini tedarik etmek için de Avrupa'ya üç kişilik bir heyet gönderilmiştir. Ayrıca ders aletlerini üretmek için de uygun bir yerde mektep müzesi ve müze yanında alet imalathanesi açılması planlanmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2003).

Savaş yılları ve antlaşmaların verdiği gerginlik havasında bile mitingler düzenleyip, hem cephede en ileri hem de eğitime ve öğretmen yetiştirmeye bu kadar önem veren öğretmenlerin olması dikkat çekicidir. Diğer yandan dönemin devlet adamlarının ve askerlerinin milli bağımsızlığın dinamizmine ve sağlam temellerine en büyük katkıyı sağlayacak unsurun eğitime ve eğitimin en önemli unsuru olan öğretmeni yetiştirmeye ne kadar önem atfettiğinin en çarpıcı örnekleridir (Akyüz, 2011).

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze öğretmen yetiştirme süreci (1923-2018)

Cumhuriyet'in ilanından sonra öğretmen yetiştirme konusu ve öğretmen yetiştiren okullar, Türkiye'nin en önemli eğitim meselesi olmuştur. Bunun iki önemli sebebi vardır. Bunların birincisi, yeni kurulan rejimin, kökleşip gelişmesi bakımından öğretmenin en önemli görevlilerden biri olarak görülmesidir. Mustafa Kemal Atatürk, 1924 yılında “Yeni nesil en büyük cumhuriyetçilik dersini bugünkü muallimler topluluğundan ve onların yetiştirecekleri muallimlerden alacaktır” diyerek, bu düşüncüyü en açık bir biçimde vurguluyordu. Ona göre, Türkiye'nin birkaç yıl içinde yaptığı askeri, siyasi, idari inkılâplar, öğretmenlerin sosyal ve fikri inkılâptaki başarılarıyla teyit olunacaktır (Öztürk, 1996).

Öğretmen yetiştirmenin önemle ele alınmasının ikinci nedeni, öğretmenin eğitim ve öğretim faaliyetlerinin asli unsuru olması ve dolayısıyla, Türkiye'de son derece düşük olan okuma-yazma oranının yükseltilebilmesi için yetiştirilecek öğretmenler aracılığıyla eğitim ve öğretim hizmetlerinin, en küçük yerleşim birimlerine kadar götürülmesi gereğidir (Öztürk, 1996).

İstiklâl savaşının zaferle bitmesinden sonra yeni devletin amacı çağdaş ve laik bir toplum meydana getirmektir. Bu amaçları gerçekleştirmek için ise ancak milli bir eğitim sistemi gerekiyordu (Güven, 2014). Milli bir yapıya kavuşan

devlet, eğitimi eski formundan yeni forma dönüştürme noktasında çok kararlıydı. Bu süreçte Mustafa Kemal Atatürk, “Başöğretmen” unvanı ile kitlelerin eğitim düzeyinin yükseltilmesi için büyük çaba harcamış, öğretmen ve eğitimcilerle çok değerli manevi destek sağlamıştır (Akyüz, 2011).

Cumhuriyet devrinin kültür sahasında attığı en önemli adımlardan biri öğretmenliği gerçek bir meslek haline getirmesi ve öğretmenin meslek hayatına istikrar vermesidir. Cumhuriyet hükümeti, Osmanlı dönemindeki karışık istihdam ve yetiştirme usullerinden sıyrılarak, çeşitli zamanlarda yayınladığı kanunlarla öğretmenliği esaslı bir meslek haline getirdi ve öğretmenin geleceğini sabit esaslara bağladı (Ergin, 1977). 13 Mart 1924 tarihli Orta Tedrisat Muallimleri Kanununun 1. maddesine göre “ Muallimlik Devletin umumi hizmetlerinden tâlim ve terbiye vazifesini üzerine alan, müstakil sınıf ve derecelere ayrılan bir meslektir” maddesi öğretmenliğin artık ayrı bir konu olarak ele alınmasının ilk örneklerinden biridir (Akyüz, 2011).

Bunlarla birlikte artan nüfus ve açılan yeni okulların öğretmen ihtiyacının giderilmesi amacıyla birçok çalışma yapılmıştır. Cumhuriyetin ilanından itibaren bu sorunu çözmek amacıyla kısa vadeli yöntemlere başvurulmuştur. Diğer yandan, 1926-1927 Öğretim yılında ortaokullara “ev idaresi öğretmeni” yetiştirmek amacıyla İstanbul Kız Öğretmen Okulu’nda açılan “İdare-i Beytiye Kursu” ile “Beden Terbiyesi Kursu” gibi kurslara Lise ve Öğretmen Okulu mezunlarına diploma verilmiştir. Sonraki yıllarda ise sadece İlkokul öğretmenliğini 3 yıl yapmış olanlara Gazi Eğitim Enstitüsü’nde 3 yarıyıl döneminde kısa eğitimler verilerek Enstitü diploması verilmiştir (Koçer, 1983).

Bir başka örnek ise 1934’lü yıllarda, Yardımcı Öğretmenlik unvanı altında, ortaokullara öğretmen yetiştirmek amacıyla; yüksekokul mezunları, öğretmen okullarına en az 4 yıl devam etmiş lise mezunları, öğretmen okulu mezunu ve başöğretmenlerden, bunlar dahi yetmez ise liseyi iyi ve pekiyi derecesi ile bitirenler öğretmen olarak atanmışlardır (Duman, 1991).

1940-1941 ders yılı istatistiklerine göre, Türkiye’deki öğretmen okulların sayısı 6048’dir. Bunlardan 1277’si şehirlerde, 4771’i köylerde hizmet vermektedir. Okul sayısındaki artış Cumhuriyetin ilan edildiği öğretim yılı ile karşılaştırıldığında artış %38’dir. Öğretmen okullarında görev yapan

öğretmenlerin sayısı, aynı ders yılı istatistiklerine göre 14760'dır. Bu miktar, 1923-1924 ders yılı istatistikleriyle karşılaştırıldığında, öğretmen artışının %60 olduğu görülür. Bu 14.760 öğretmenden 7.788'i şehirlerde, 6972'si köylerde çalışmaktadır. Görevlilerin yaklaşık olarak dörtte üçü erkek, dörtte biri kadındır. 1940 - 1941 ders yılında öğretmen okullarına devam eden talebe sayısı 376.968'i şehirlerde, 420.572'si köylerde bulunmak üzere toplam 797.540' tır (Ergin, 1977).

1981 yılında çıkarılan yasaya kadar Milli Eğitim Bakanlığı öğretmen ihtiyacını karşılamak için şu kurumlar kaynaklık etmiştir (Yüksek Öğretim Kurumu [YÖK], 2007);

- İlk Öğretmen Okulları,
- Yüksek Öğretmen Okulları,
- Köy Enstitüleri,
- Eğitim Enstitüleri,
- Eğitim Yüksekokulları,
- Üniversiteler (Eğitim Fakülteleri).

Cumhuriyetin ilanını izleyen ilk aylardan itibaren alınan kararlar doğrultusunda reform niteliğinde uygulamalar gerçekleştirildi. Öğretmen okullarının niteliğini yükseltmek için, bu okulların sayısı azaltılıp belli bölgelerde toplanarak, "Öğretmen Okulu Bölgeleri" oluşturuldu. Ardından öğretmen okullarının süresi dört yıldan beş yıla çıkarıldı. Müfredat programlarında meslek eğitimini kuvvetlendirici önemli değişiklikler yapıldı (Güven, 2014).

İlköğretmen okullarının süresi, 1932-1933 öğretim yılı başında 6 yıla çıkarılıp iki devreye ayrıldı. Lise dengi bir meslek okuluna dönüşen, ilkokulun yanında ortaokuldan da öğrenci alınan bu kurumlar, bu isim altında 1970'lerin ortalarına kadar ilkokulların öğretmen ihtiyacını karşılama görevini sürdürdü (Güven, 2014).

Cumhuriyetin ilk yıllarında mevcut öğretmen okullarında bu gibi iyileştirici çalışmalar yapılırken Türk ulusunun %80'nin yaşadığı, yaşam şartları şehirden tamamen farklı olan köyler için öğretmen yetiştirme konusu üzerinde de duruldu. Köy eğitimine büyük önem veren Maarif Vekili Mustafa Necati zamanında, 1927-

1928 öğretim yılında Kayseri ve Denizli’de üç yıl öğretim süresi olan Köy Muallim Mektebi açıldı. Fakat bu okullar fazla yaşayamayarak, Kayseri’de açılan okul 1932’de, Denizli’deki ise 1933’de kapanmıştır (Duman, 1998). Güven (2014) Cumhuriyetten günümüze kadar olan dönemde öğretmen yetiştirme amaçlı açılan okulların türlerini özetle şöyle belirtir;

- İlkokullara öğretmen yetiştiren öğretmen okulları,
- Ortaöğretime öğretmen yetiştiren öğretmen okulları,
- Meslek öğretmenleri yetiştiren öğretmen okulları,
- Köylere öğretmen yetiştiren okullar.

İlkokullara öğretmen yetiştiren öğretmen okulları

Cumhuriyetin ilan edildiği yıllarda Osmanlı döneminden kalan çok sayıda öğretmen vardı. Ancak bunların çoğu medreselerin alt bölümlerinden ayrılmış, yetersiz bir eğitim ile 1-2 senelik Darümuallimin’den mezun olmuş, medrese etkisinden kurtulamamış, öğretmenliğin yanında imamlık ve müezzinlikle de görevli kişilerdi. Ayrıca diğer öğretmenlerin büyük kısmı da ilköğrenim görmüş, medreseden ayrılmış, düzenli eğitim görmemiş ve öğretmenlik ehliyetini almamış kimselerdi (Unat, 1933; Akt: Akyüz, 2011).

İllerde bulunan Erkek ve Kız İlk Muallim Mektepleri, il özel idareleri elinde gelişemedikleri için 1 Eylül 1923’te Eğitim Bakanlığı’na bağlanıp genel bütçe içine alınmıştır. Sayıları çok ancak öğrencileri az olan ve öğretimi yetersiz olan bu okulların sayıca azaltılıp öğrenci mevcudu ve öğretimin niteliği yükseltilmeye çalışılmıştır (Küçükahmet, 1999).

3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve 20 Nisan 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye kanunu ile yeterli sayıda ve kalitede öğretmen yetiştirme işine ağırlık verilmiştir. 1926-1927 eğitim ve öğretim yılı döneminde bazı gündüzlü ortaokullara “1”; ertesi yıl “2” pedagoji sınıfı eklenerek öğretmen yetiştirilmeye çalışılmıştır. 1932-1933 ders yılı başında, ilköğretmen okullarının süresi 6 yıla çıkarılmıştır. İlk üç yıl ilk devre sayılarak bu devrede ortaokul programlarının aynen uygulanması kararlaştırılmış, son üç yıl da meslekî devre sayılarak yeni bir program yapılmıştır. O yıldan itibaren, ilk devreye öğrenci alınmamış, üç yıl

sonra, ortaokul mezunları doğrudan mesleki alana alınarak yetiştirilmiş ve bu sistem yıllarca sürmüştür (Akyüz, 2011).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ihtiyaçlar doğrultusunda öğretmen yetiştiren kurumların dışındaki diğer kaynaklardan da öğretmen temin etme yoluna gidilmiştir. 20 Mayıs 1926 tarihli ve 842 sayılı İlk Mektep Muallim ve Muallim Muavinleri hakkındaki kanun, ilköğretmen okulundan yetişmediği halde ilkokullarda öğretmenlik yapmak isteyenlere kapı açmış ve hatta 2 Haziran 1926 tarihli ve 900 sayılı bir kanun ile “her ne meslekten olursa olsun, bilumum emeklinin” öğretmenliğe atanabileceğine dair izin verilmiştir. (Akyüz, 1978). Ayrıca ilkokullarda iki yıllık ve dört yıllık öğretmen okulu mezunları ve ehliyetnameli öğretmenler çalışırken diğer taraftan azledilmiş, emekli olmuş sivil ve askeri memurlar ile yedek subaylardan öğretmenlik yapmak isteyenler ile ilgili bir kararname çıkartılmıştır (Ergün, 1997).

1970-1971 öğretim yılına kadar, ilkokul öğretmenleri, 3 yıllık İlköğretmen Okullarında yetiştirilmiştir. 1970-71 öğretim yılında bu okulların süreleri 4 yıla çıkarılmıştır. 1973 tarihli ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu “Öğretmenlik, devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir” hükmünü getirmiş ve öğretmenlerin yüksek öğrenim görmelerinin sağlanması gerektiğini öngörmüştür. Bu kanun ile milli eğitim sistemimiz amaç, ilke, yapı, kuruluş ve işleyiş yönünden bir bütün olarak belirlenmiştir (Duman, 1998). Ayrıca bu kanunun önemli bir tarafı ise, o tarihe kadar öğretmenlerin formasyonu ile ilgili bir tanım getirilemezken, bu kanunla birlikte öğretmenlik mesleğinin bilimsel sınırları çizilmesidir (Sakaoğlu, 2003).

Temel eğitim 1. kademe okullara sınıf öğretmeni yetiştirmek üzere, eğitim süresi uzatılmış 2 yıllık Eğitim Enstitülerinin açılması kararlaştırılmıştır. 1974-1975 öğretim yılından itibaren bazı ilköğretmen okullarında 2 yıllık Eğitim Enstitüleri açılmış ve bu okulların kendi içerisinde Eğitim Enstitüsü açılmayanları ise öğretmen liselerine dönüştürülmüştür.

1981 yılında getirilen düzenleme ile “sınıf öğretmeni” yetiştiren bu okulların sayıları 17'ye indirilmiştir. 20 Temmuz 1982'den itibaren Eğitim Yüksekokulları haline dönüştürülen bu okullar üniversitelerin bünyesi içerisinde

kendilerine yer bulmuştur. 1989-1990 öğretim yılında eğitim süreleri 4 yıla çıkarılan bu okullar, Temmuz 1992’de Eğitim Fakülteleri haline getirilmiştir (Akyüz, 2011).

Kontenjanları ve imkanları bakımından sayıları ve niteliği artan eğitim fakültelerinin, Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]’nın tahmin ettiği sınıf öğretmeni ihtiyacı 2000’li yıllara kadar ihtiyacı karşılamaktan uzakta görünmekteydi. Eğitim fakültelerinin yeniden yapılanma süreciyle, okullardaki öğretmenlerin sayısal anlamdaki yeterlilik sorunu önemli ölçüde giderilmiştir. 2009 yılından itibaren ilköğretim I. kademeye öğretmen yetiştiren Eğitim Fakülteleri ihtiyacı sağlayacak sayıda açılmıştır. Ancak bu durum istihdam sorunlarını da beraberinde getirmiştir (Güven, 2014).

Ortaöğretime öğretmen yetiştiren öğretmen okulları

Ortaokul ve liselere öğretmen yetiştiren kurumların büyük bir destek ve heyecan ile açıldığı Cumhuriyet döneminde, orta öğretime öğretmen yetiştirme konusu üzerinde en çok durulan eğitim sorunlarından biri olmuştur. Çıkarılan kanun ve geliştirilen programlarla yeni devletin orta öğretim sistemi daha milli bir yapıya kavuşturulmak istenmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra başlatılan çalışmalar sonucunda bu konuda önemli gelişmeler yaşanmış; 1924 yılında açılan Yüksek Muallim Mektebi’ni, birer yıl arayla açılan Musiki Muallim Mektebi, Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü izlemiştir. Bunlardan Yüksek Muallim Mektebi, İstanbul Üniversitesi’nde okuyanlar arasından seçilen öğretmen adaylarını barındıran ve onlara pedagojik bir formasyon kazandırarak, liselere öğretmen yetiştiren devrin tek öğretmen okulu olmuştur. Bu okul, bütün Atatürk devri boyunca öğretmen ihtiyacını karşılayamamış ve bu ihtiyaç diğer yüksekokul mezunları ile giderilmiştir. Atatürk devrinin son yıllarında bu ihtiyacın karşılanması için aynı okulda ortaokul öğretmenliği kursları açılmıştır (Küçükahmet, 1999; Öztürk, 1996).

1926 tarihli ve 338 sayılı Maarif Teşkilâtına Dair kanunla, Orta Tedrisat mektepleri şöyle sınıflandırılmıştır (Maarif Teşkilâtına Dair Kanun, 1926):

Orta tedrisat mektepleri:

- Liseler,

- Orta mektepler,
- İlk muallim mektepleri,
- Köy muallim mektepleri.

Bu mekteplerden başka yüksek ve orta muallim mektepleri bulunmaktaydı. Yüksek muallim mektebi lise muallimlerini, orta muallim mektebi orta mekteplerle ilk ve köy muallim mekteplerinin muallimlerini ve ilk tedrisat müfettişleri ile tatbikat müdürlerini yetiştiriyordu (Öztürk, 1996).

Ortaokullara öğretmen yetiştiren okullar

Ortaokullara yönelik öğretmen istihdamı konusu ilk olarak Fransız modeli tarzında açılan Yüksek Muallim Mektepleri ile gündeme gelmiştir (Eşme, 2003). Fransa'daki modeli milli bir tesir ile kendi bünyemize kazandırmak için uğraşan devlet adamları, yeni dönemdeki öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere harekete geçmiştir. Daha sonra bu ihtiyacı gidermek amacıyla 3 yıllık Eğitim Enstitüleri açılmış ve bu kurumlar 1982 yılına kadar ortaöğretim kurumlarının öğretmen ihtiyacını karşılayan merkezler olmuştur (Güven, 2014).

Cumhuriyet dönemindeki Orta öğretim kurumlarına öğretmen yetiştirmenin amaçları, 22 Mart 1926 tarihli ve 789 sayılı Maarif Teşkilâtında şöyle belirtilmiştir (Akyüz, 2011):

- Ortaokullara öğretmen yetiştirmek,
- İlköğretmen okullarına öğretmen yetiştirmek,
- İlköğretim müfettişi yetiştirmek,
- Uygulama okullarına müdür yetiştirmek.

Yukarıdaki amaçların gerçekleştirilebilmesi için ilk olarak Konya'da bir Muallim Mektebi açıldı. 1928 Haziran'ında ilk mezunlarını veren okulda ayrıca hazırlık sınıfı anlamında "İhzariye" adlı bir bölüm açıldı (Akyüz, 2011).

Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey ve Mustafa Kemal Atatürk'ün destekleri ile Ankara'da yeni tarz mimari ile açılan Erkek İlk Muallim Mektebi, Konya'dan Ankara'ya taşınan Konya Muallim Mektebi ile birleştirilerek "Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü" olarak 1932 yılından itibaren hizmet

vermeye başladı. Aynı yıl okul 45 mezun verdi ve okuldaki hazırlık sınıfı 1934-1935 senesi programından çıkartıldı (Duman, 1998; Ergün, 1997; Küçükahmet, 1999).

1967-1968 senesine kadar birçok değişim ve dönüşüm gören okulun aynı eğitim ve öğretim yılında tüm bölümleri 3 yıl olarak tespit edildi. 1978-1979 senesinde öğretim süresi 4 yıla çıkarıldı ve adı da Gazi Yüksek Öğretmen Okulu olarak değiştirildi. Bu isim Gazi Üniversitesine miras kalmış ve Gazi Eğitim Fakültesinin temelini teşkil etmiştir. 1946'dan sonra açılan Eğitim Enstitülerinin sayıları 1969'a kadar 10'u geçmemiş ve bazen "3 yıllık Eğitim Enstitüleri" olarak adlandırılan bu kurumların sayıları 1977-1978 senesinde 18'i bulmuştur. Ertesi yıl bu okullar Yüksek Öğretmen Okulu olarak hizmet vermeye başlamış, sayıları azaltılmış ve liselere öğretmen yetiştirmek üzere öğretim süresi 4 yıl olarak yeniden düzenlenmiştir (Akyüz, 2011).

Liselere öğretmen yetiştiren okullar

1923-1982 yılları arasında liselere öğretmen yetiştiren kurumlar için iki kaynaktan bahsedilebilir (Güven, 2014); Birincisi Yüksek Öğretmen Okulu, ikincisi ise Eğitim Fakülteleri aracılığıyla öğretmen yetiştiren Üniversitelerdir.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde orta öğretime öğretmen yetiştiren tek kurum Darümuallimin-i Âliye idi. Darülfünuna bağlı olarak çalışan bu kurumun öğrencileri derslerini ilgili fakültelerde görmekteydiler. 1924-25 öğretim yılında bu kurumun adı Yüksek Muallim Mektebi olmuştur. Öğrenciler asıl bilim dalları ile ilgili dersleri yine fakültelerde görürken, meslek dersleri de almaya başlamışlardır (Küçükahmet, 1999).

1959'a kadar Liselere öğretmen yetiştiren asıl kaynak İstanbul Yüksek Öğretmen Okuludur. İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu öğrenci bakımından yetersiz kalınca birçok eleştiriye maruz kalmıştır. Bunun üzerine 1959'da Ankara'da bu ihtiyacı karşılayacak yeni bir Yüksek Öğretmen Okulu açıldı. Öğrenci kaynağını İlköğretmen okullarına dayandıran bu okulun bir diğeri de 1964'te İzmir'de açılmıştır (Akyüz, 2011).

Yetersiz eğitim, şiddet olayları ve gelen eleştiriler, üniversitelerin formasyon vermeye başlamaları gibi nedenlerden dolayı Yüksek Öğretmen

Okulları 18 Temmuz 1978’de kapatılmıştır. İmam-hatip Okullarına ve orta dereceli okullara meslek dersi ve din dersi öğretmeni yetiştirmek üzere 1959’da İstanbul’da bir Yüksek İslâm Enstitüsü açılmıştır. 1982 öncesinde öğretmen yetiştiren kurumların tamamına yakını yatılı şekilde hizmet verip, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlıydı. Öğretmeni yetiştiren ve istihdam eden Milli Eğitim Bakanlığı’ydı. Öğretmenlerin tavsiyeleri doğrultusunda okullarda en iyi şekilde eğitim verecek ve öğretimi kaliteli şekilde yerine getirecek özellikleri barındıran kişiler çeşitli süzgeçlerden geçirilerek alınıyordu. Öğretmenlik uygulamalarına büyük önem verilen okulların bazılarının bünyesinde uygulama okulu dahi vardı (Duman, 1998).

20 Temmuz 1982’den sonra Yüksek Öğretmen Okullarından bazıları Eğitim Fakültelerine ve bazıları da Eğitim Yüksek Okulları haline dönüştürülerek üniversitelere bağlandı. 1989-1990 öğretim yılında eğitim süreleri 4 yıla çıkarılan Eğitim Yüksek Okulları, Eğitim Fakülteleri ile eşit hale getirilmiştir (Akyüz, 2011).

4 Kasım 1997 tarihli YÖK kararlarıyla eğitim fakülteleri yeniden yapılandırılmıştır. 1998-1999 eğitim ve öğretim yılından itibaren yeniden düzenlenen öğretmen yetiştirme programları geliştirilen yeni müfredat ile uygulamaya konulmuştur. Yeniden yapılanma çalışmalarında, eğitim fakültelerinin ilköğretime ve ortaöğretime öğretmen yetiştiren programlar her eğitim-öğretim yılında güncellenerek günümüzdeki halini almıştır (YÖK, 2007).

Meslek öğretmenleri yetiştiren öğretmen okulları

Orta dereceli meslekî ve teknik okullara öğretmen yetiştirme konusu Cumhuriyet hükümetine kadar gelen sürede devletin eğitim politikasında ve Tanzimat sonrasında oluşturulan yeni eğitim sisteminde yer almamıştır. Yeni Devlet bu sorunu aşmak için meslekî ve teknik alanda eğitim verecek olan okulları yeni sisteme dâhil etmek ve ardından bu okulları geliştirmek için çaba sarf etmiştir (Duman, 1998).

Meslek öğretmeni yetiştiren okulların açılmasına kadar meslekî ve teknik okulların öğretmen ihtiyacı, Başak Yüksek İhtisas Okullarından “alaylı” diye adlandırılan, piyasada yetişmiş kişilerden seçim yapılarak, yurt dışına öğrenci

gönderilerek ya da yurt dışından öğretmen getirilerek sağlanmıştır. Bu geçici önlemlerin ardından Kız Enstitüleri ile Akşam Sanat Okullarına meslek öğretmeni yetiştirmek amacıyla, 1934-1935 öğretim yılında Ankara'da Kız Meslek Öğretmen Okulu; Erkek Sanat Okullarına meslek öğretmeni yetiştirmek amacıyla da 1937-1938 öğretim yılında Ankara'da Erkek Meslek Öğretmen Okulu açılmıştır. Ayrıca Kız Meslek Öğretmen Okulu, Çocuk Bakımı ve Biçki Dikiş bölümü izlencesi çerçevesinde okul öncesine de öğretmen yetiştirmeye başlamıştır. 1946'da 3. Milli Eğitim Şurası kararı doğrultusunda bu iki okulun eğitim süreleri 3 yıldan 4 yıla çıkarılarak adları sırasıyla Kız Teknik Öğretmen Okulu ve Erkek Teknik Öğretmen Okulu olarak değiştirilmiştir. 1962'den sonra adları Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'na dönüştürülmüştür (Akçabol, 2005; Akyüz, 1978; Öztürk, 1996).

Ticaret liselerine meslek öğretmeni yetiştirmek için 1955-1956 öğretim yılında Ankara'da 3 yıl öğretim süreli Ticaret Öğretmen Okulu açılmıştır. Bu okulun süresi 1962'de 4 yıla çıkarılmış ve adı da Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu olarak değiştirilmiştir (Duman, 1998).

Köylere öğretmen yetiştiren okullar

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte sosyal yapısı değişmiş, inkılâplar doğrultusunda alfabetesi dönüşmüş, çağdaş medeniyetler seviyesini kendisine ülkü edinmiş olan yeni devlet, sadece şehir insanlarını değil Halkçılık ilkesi gereği tüm köy insanlarının eğitim ihtiyacının giderilmesi sorununu kendi sorumluluğu olarak bilmiş ve bu yönde harekete geçmek için kanun ve programlar hazırlamaya başlamıştır (Akyüz, 2011).

Özellikle Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey döneminde atılan adımlar köylere yahut köy okullarına öğretmen yetiştirme sorununun aşılmasında önemli katkılarda bulunmuştur. Bu okullar hiç şüphesiz Cumhuriyetin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk'ün, dönemin Milli Eğitim bakanları ve diğer devlet adamları (Mustafa Necati Bey, Saffet Arıkan, İsmail Hakkı Tonguç, Hasan Ali Yücel vs.) ve fikir adamlarının eğitim konusuna verdiği önemin ne kadar büyük olduğunu göstermektedir (Akyüz, 2011).

1926 yılında yayımlanan 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanunu, şehir ve köy ilkokulu adıyla iki ilkokul tipi ve yine şehir-kasaba öğretmeni ve köy öğretmeni adlarında iki yeni öğretmen tipi getirmiştir. Daha önce de ifade edildiği gibi Denizli’de ve Kayseri’de üç yıl süreli öğretmen okulları açılmış ve bu köy okulların sayıları giderek artmıştır (Küçükahmet, 1999). Ancak bu okulların ömrü uzun sürmemiş ve Kayseri’deki okul 1932’de ve Denizli’deki okul da 1933’te kapanmıştır (Duman, 1998).

Ülkenin nüfus bünyesi, sayıları 40 bini bulan köylerden 20 bininde nüfusun 400’den az, 10 bininde ise 150’den az oluşu, okullaşmayı ve her yere öğretmen göndermeyi imkansız hale getirmiştir. Okuldan ve öğretmenden yoksun 35 bin köye çavuş eğitmenler gönderilmek üzere 1937’de yasa çıkarılmıştır (Sakaoğlu, 2003).

Köylere öğretmen yetiştirilmesi amacıyla çıkarılan bu yasa doğrultusunda Devlet ilk olarak Köy Eğitmen kursları adını alacak olan okulları açarak işe başlamıştır. Maarif Vekâleti ile Ziraat Vekâletinin birlikte düzenledikleri, kültür ve ziraat derslerinden oluşan sekiz aylık bir kurs açılmıştır (Duman, 1998). Askerliğini çavuş rütbesi ile bitirmiş köylü çocuklarının, köylüye okuma yazma ve basit hesap öğretecek, onlara sosyal ve iktisadî hayatlarında rehberlik yapabilecek şekilde yetiştirildikten sonra, geldikleri köylere eğitmen olarak tayin edilmesi gibi bir sisteme sahip olan bu okullar büyük takdir toplamıştır (Öztürk, 1996).

Köy Enstitüleri

1940’ta, 6 yaşın üstündeki nüfusun %78’i okur yazar değildi. Köylerde ise bu oran %90’a varıyordu. Ayrıca köyler sağlık, temizlik ve gelişme imkanlarından uzaktı. İşte köylerdeki yaygın bilgisizlikle mücadele etmek, köylerin sosyal ve ekonomik yapısını geliştirmek amacıyla Köy Enstitüleri açıldı (Akyüz, 2011).

Yukarıdaki amaçları gerçekleştirmek üzere, 1940 yılında 3803 sayılı kanun ile köy öğretmen okulları, köy enstitüleri haline getirildi. Türk eğitim tarihine mal olmuş bu kurumlar, eğitsel ve ekonomik açıdan gelişmeye getirdikleri katkı yönünden çok önemli bir yere sahiptir (Güven, 2014). Köy Enstitüleri, ilkokul mezunu köylü çocuklarını sınavla alıyordu. Enstitülerde işe dayalı ve uygulamalı

bir eğitim veriliyordu. Köy çocuklarının eğitilmesi ile beraber, köylüye tarım, teknik, sağlık gibi konularda rehberlik edebilecek nitelikte öğretmen yetiştiriliyordu (Duman, 1998). Bu okulların daha işlevsel hale getirilmesi, öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmesi, köy halkına rehberlik etmeleri gibi amaçları taşıyan ve bu okulların imece usul ile yapılmasını kararlaştıran 1942 tarihli 4274 sayılı Köy okulları ve Enstitüleri Kanunu çıkarılmıştır (Akçabol, 2005).

Köy Enstitülerinin öğretmen ihtiyacını karşılamak için 1942-1943 eğitim ve öğretim yılında Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü kurulmuş, burada Köy Sağlık Memuru, Ebe ve Hemşire Okulu açılarak köyün ve köylünün diğer temel gereksinimlerine el atılmıştır (Akçabol, 2005).

Birçok program değişikliğinden sonra, köy-şehir yaşam farkı kalmadığı ve ayrıca birçok siyasi eleştiri ile karşı karşıya kalan Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları 1954 yılında çıkarılan 6234 sayılı kanunla “Köy İlköğretmen Okulları” adı altında birleştirilmiştir. Köy Enstitüleri toplamda 18.000 kadar erkek ve 2000’e yakın kadın öğretmen yetiştirmiştir (Akyüz, 2011).

Öğretmenlerin hizmetiçi eğitimi sorunu

Birey yaşam boyu öğrenmenin ilkelerini kendi özel hayatında ne kadar uygulamaya geçirmesi gerekiyorsa bir öğretmen de aynı şekilde her an değişen toplumsal ve ekonomik yapının dinamiklerine ayak uydurabilmesi için modern eğitim ve öğretim tekniklerinden haberdar olmasını sağlayacak olan aktiviteler ve bilgiler ile donanmalıdır.

Okumayan, toplumsal aktiviteleri ve alanını izlemeyen öğretmenin, değişim karşısında eğitim olgusundan beklenen işlevi hakkıyla yerine getirmesi beklenemez (Doğan, 2012). Yeni programların tanıtılması, yeni yaklaşımlara göre öğrenme ortamlarının nasıl düzenleneceği, yeni yöntem ve tekniklerin etkili kullanımı, bilgi ve iletişim teknolojilerinden nasıl yararlanılacağı, öğrenci davranışlarının nasıl değerlendirileceği konusunda sürekli olarak bilgiler yenilenmelidir (Gömleksiz, Akyıldız ve Güz, 2012).

Öğretmenin hazırlığı hayat boyu sürmektedir. Öğretmenlik mesleğini seçen bir öğretmenin, öğretmen yetiştiren kurumlardan mezun olduktan sonra

öğrenmeyi sürdürmesi gerekmektedir (Churukıan, 1995). Öğretmenleri sadece hizmet öncesinde yetiştirip, bu bilgilerle mesleki hayatlarını sürdürmelerini beklemek öğretmenlik mesleğinin çağın gerisinde kalmasına ve dolayısıyla eğitimde alınan verimin düşmesine neden olur. Bu nedenle öğretmenlerin hizmetiçi eğitim alması bir zorunluluktur. Sonuç olarak öğretmenlerin hizmetiçi eğitim alması hizmet öncesi eğitim kadar önemlidir (Tekışık, 1993). Çünkü, öğretmen sadece lisans seviyesindeki eğitimi ile kalamaz yüksek lisans seviyesinde bir eğitim ile çağın dinamığıne ayak uydurmak zorundadır(Ekinci, 1993).

Ülkemizde Tanzimat'tan bu yana eğitim konuları arasında, öğretmen yetiştirme konusu öncelik kazanmış ve hizmetiçi eğitimi konusu ikinci planda kalmıştır. Tanzimat dönemine kadar bilimsel olmayan yöntemler ile eğitim veren Osmanlı maarif yapısı, hizmetiçi eğitim bir yana, öğretmeni yetiştirme konusunda çok zayıf kalıyordu. Hizmetiçi eğitim ile ilgili ilk adımlar Tanzimat'tan sonra atılmaya başlamıştır. 1869 yılında öğretmenin hizmetiçi eğitimi düşüncesinin ilk adımı olarak taşrada bulunan Sıbyan Mektebi öğretmenlerine öğretim usüllerini öğretmek için seyyar muallimler görevlendirilerek öğretmenlere formasyon vermeye çalışılmıştır (Ergin, 1940; Koçer, 1967; Akt: Koçer, 1992).

İlk teşebbüslere rastladığımız bu dönemden sonra Cumhuriyet devrinde bu konuya daha fazla önem verildiğini görüyoruz. Milli Mücadele yıllarından itibaren, mevcut öğretmenleri yeni pedagojik ve mesleki gelişmelerden haberdar etmek ve onların bu bakımdan var olan eksikliklerini gidermek amacıyla pek çok kurs açılmıştır. Necati Bey zamanından sonra yoğunlaşan bu tür kurslar, son derece verimli geçmiş ve bunların yol açmasıyla ilk ve orta öğretim öğretmenlerinin nitelik bakımından gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur (Öztürk, 1996).

Cumhuriyet döneminde ilkokul öğretmenlerinin seviyesi dikkati çekecek derecede yükseldi. Bir taraftan öğretmenler arasında vazifesinin ehli olmadığının belirlendiği teftişler ve yapılan devlet sınavları sonucunda yetersiz olduğu belirlenen kişiler tasfiye edildiği gibi; diğer yandan mevcut ilkokul öğretmenlerine her yerde kurslar açılarak kendileri yeni eğitim ve öğretim yöntemleri hakkında bilgilendirilmiştir (Ergin, 1977).

Kültür Bakanlığı tarafından yeni eğitim ve öğretim hakkında öğretmenleri aydınlatmak üzere dergiler ve kitaplar yayınlanmıştır. Ayrıca, öğretmenlerin ders materyalleri konusunda bilgilenmeleri amacıyla, Milli Eğitim Bakanlığı binası içinde ders araçları sergisi de açılmıştır. Bu sergi demiryolları kullanarak tirenlerin uğradığı illerde sergilenmiştir. Bir diğer faaliyet ise eğitim uzmanları tarafından öğretmenlere yeni yöntemler ve gelişmeler hakkında konferanslar verilmesidir. Cumhuriyet devrinde öğretmenler arasında sık sık toplantılar yaptırılarak “nümune dersleri” verilmesi ve bu dersler hakkında fikir tartışması yaptırılması mesleki bilgi ve ilgiyi artırmaya yönelik diğer bir hizmetiçi eğitim faaliyetidir (Ergin, 1977).

1960'lara kadar hizmetiçi eğitimi; Milli Eğitim Bakanlığı, özel yayınevleri ve yazarlar tarafından çıkarılan öğretmen meslek kitapları ve meslek dergilerinin okunup incelenmesi, iller, ilçeler ve okullar çapında mesleki toplantıların uygulama çalışmalarının yapılması ile gerçekleştirilmiştir. 1950'li yıllarda okuyucuların ödünç kitap alabildikleri “Meslek İare Kütüphaneleri” kurularak öğretmenlerin mesleki yayınlara kolay ulaşmaları amaçlanmıştır (Tekışık, 1993).

Hizmetiçi eğitim ile ilgili kanunların çıktığı 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bakanlık'ta “Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Teşkilâtı” kurulmuştur (Tekışık, 1993). Önceki dönemlerde yapılan tüm etkinlikler bu dönemde daha disiplinli hale getirilmiştir. Ancak daha sonraki dönemlerde bu konuya verilen önem azalmış ve öğretmenler hizmetiçi eğitimin verildiği zaman dilimlerini tatil şeklinde geçirmiş ve Hizmet İçi Eğitim Dairesi de bu alanla ilgili yayın yapmamaya başlamıştır. 1982 yılında kadar adı sürekli değişen Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Teşkilâtı, Hizmet İçi Eğitim Dairesi olarak hâlâ hizmet vermektedir (Akçabol, 2005). Ancak bu hizmetlerin yeterli olduğunu söylemek güçtür. Yıllık hizmetiçi eğitim planı hazırlanırken eğitim ihtiyacının belirlenmesi, Bakanlık Merkez Örgütü tarafından istenilmektedir. Bu birimlerde yeterli uzman olmayışı ve araştırmaları finanse edecek kaynağın bulunamayışı nedeniyle, eğitim ihtiyacı çoğunlukla yöneticilerin kişisel görüş ve gözlemlerine dayanarak belirlenmektedir (Ünal, Varol, Oyman, Kar, ve Aslan, 2000).

Hizmetiçi eğitimin etkinliği konusunda getirilen eleştiriler ve öğretmenlerin bu konudaki farkındalığının boyutunun ne kadar olduğunu gösteren aşağıdaki

tablo Türkiye'deki mesleki kaliteye yönelik çalışmalara nasıl bakıldığının göstergesidir (Okçabol, 2005). Yıldan yıla azalan ancak genelgeler vasıtasıyla öğretmenleri bu etkinliklere mecbur eden uygulamalar öğretmenlerin kendilerini geliştirme noktasında nasıl başarısız olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle öğretmenlerin işlevsel ve etkinliklere çekecek etkinliklerle hizmetiçi eğitim konusunda yeterince motive edilemediği farkedilmektedir.

Tablo 1

1989-2001 Yılları Arası Hizmetiçi Etkinliklere Katılım Oranları

Yıl	Etkinlik Sayısı	Katılan Öğretmen Sayısı
1989	423	135.865
1990	415	109.337
1993	1.043	108.241
1996	1.180	110.000
1997	1.563	63.785
2001	6.215	225.490

Kaynak: Meb, 1990a; 1990b; 1996b; 1997b; 2001.

Günümüzde hizmetiçi eğitim faaliyetleri sene içi, sene sonu ve sene başı şeklinde ara seminerler verilerek öğretmenlerin teknolojik materyaller ile olan farkındalıkları artırılmaya çalışılmaktadır. Teknolojik gelişmeler, yeni öğretim usülleri ve projeler hakkında öğretmenler bilgilendirilmekte ve istekli öğretmenler Bakanlık aracılığıyla projelere şahsen ya da grup olarak katılmaktadır.

Türkiye'de 2012 yılında görev yapan öğretmenlerin hizmetiçi kurslarına katılım oranlarına dikkat edildiğinde ise dikkat çeken husus isteğe bağlı kurs alımlarındaki düşük orandır. Milli Eğitim Bakanlığının yayınladığı 2012 yılı istatistiklerine göre mahalli ve merkezi hizmetiçi eğitim kurslarına katılan kadrolu öğretmen sayısı toplamda 715 031 kişidir. Bu durum aynı yıl kadrolu görevde bulunan 31 295 kişinin hiçbir kursa katılmadığı gözükmektedir. Bu durumda etkili olan nedenler arasında erken tatil programları, hastalık ya da başka mazeretler gibi engelleyici etkenler yer almaktadır (Abazaoğlu, Yıldırım, ve Yıldızhan, 2014).

Hizmetiçi eğitim kurslarına katılımlardaki sayısal eksiklik sebepleri arasında yolluk ödemelerinin az ya da hiç olmaması, çekici konuların kurs olarak verilmemesi, alanında uzman olmayanların kurs rehberi olarak görevlendirilmeleri ve kurs mekânının öğretmenlere uzaklığı gibi nedenler yer almaktadır. Bu

durumun çözüme kavuşturulması kendini yenileyen öğretmen algısını kuvvetlendirecektir.

Problem Durumu

Eğitim-öğretime etki eden dinamik olguların yeterince değerlendirilmemesi sonucunda öğretmen istihdamında niceliğin nasıl ön plana çıkartıldığı ve niteliğin hangi şekilde geri planda kaldığını detaylı şekilde ortaya koymak amacıyla yapılan bu araştırma “nitelikli öğretmen”in bir milletin geleceğini nasıl etkilediğinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Türkiye’de 1960’tan sonra Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı eğitim kurumlarındaki öğretmen ihtiyacının karşılanması sürecinde, niceliğin yetersiz kaldığı ve niteliğin göz ardı edildiği dönemlerde, kısa vadeli çözüm sağlamak üzere alternatif yollardan öğretmen görevlendirme sorunları yaşanmıştır. Bu araştırma, Osmanlı ve Cumhuriyet devri eğitim ve öğretimi ile ilgili değerlendirmeler sonucunda belirli dönemlerde ortaya çıkan fazla sayıdaki öğretmen ihtiyacının karşılanmasında hangi yollara başvurulduğunu bu uygulamalardan beklenen sonucun alınıp-alınmadığını irdelemekte ve sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde konuya açıklık getirmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; ülkemizde 1961-1996 yılları arasında öğretmen açığını gidermede kullanılan alternatif kaynakların gerekçelerini, süreçlerini ve mevzuatını sunmak; normatif eğitim ve öğretim süreçlerinden geçmeden mezun olmuş ya da kısa süreli eğitim görmüş kişiler aracılığıyla verilen hizmetin sonuçlarını ortaya koymaktır.

Araştırmanın önemi

Araştırmada 1961-1996 yılları arasında öğretmen yetiştirme ve istihdamıyla ilgili verilere ulaşılmış, bu veriler bilimsel metotlara göre değerlendirilerek öğretmen yetiştirme ve istihdamındaki alternatif uygulamaların sonuçları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu konuda yapılan daha önceki çalışmaların alternatif uygulamaların bütününe değil belli bir kısmına sınırlı şekilde yer verdiği görülmüştür. Bu araştırma ise belirtilen tarihler arasındaki tüm alternatif öğretmen yetiştirme ve istihdam uygulamalarını kapsamlı şekilde ele almaktadır. Çalışmada

ulaşılan veriler, alternatif öğretmen yetiştirme ve istihdamı uygulamalarının daha iyi anlaşılması amacıyla uygulamaların neden, süreç ve sonuçlarını detaylı şekilde ortaya koymaktadır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar ve ortaya konan öneriler, öğretmen adaylarının yetiştirilmesi ve istihdamı konusunda eğitim-öğretim süreçlerinde aktif rol alan görevlilere ve sözü edilen konularda çalışmalarda bulunan eğitimcilere yol göstermesi bakımından kayda değerdir.

Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problemi, Türkiye’de 1961-1996 yılları arasında yaşanan öğretmen açığının giderilmesinde hangi alternatif öğretmen yetiştirme ve istihdamı uygulamalarına başvurulduğu ve bu uygulamaların sürecinin nasıl işlediği ve sonuçlarının neler olduğudur.

Alt problemler

Araştırmanın temel probleminin yanında alt problemleri de şunlardır;

- Ülkemizde 1961-1996 yılları arasında öğretmen yetiştirilmesi ve atanması konusunda ne tür uygulamalara yer verilmiştir?
- 1961-1996 tarihinden önce ülkemizde bu uygulamaların örnekleri bulunmakta mıdır?
- Söz konusu uygulamaların gerekçeleri nelerdir?
- Alternatif öğretmen yetiştirme ve istihdamı uygulamalarında nasıl bir süreç ve yol izlenmiştir?
- Bu uygulamaların sonuçları neler olmuştur?

Sınırlılıklar

- Araştırma kapsam itibarıyla 1961-1996 yılları arasında öğretmen yetiştirme ve istihdamında başvuru alan alternatif uygulamalar ve bu uygulamaların gerekçe, amaç ve sonuçlarıyla,
- Kaynakları yönünden; atama mevzuatları, MEB istatistikleri, ilgili konularda yapılmış özgün ve akademik çalışmalarla,

- Yöntemi açısından; nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniğinin kullanılmasıyla,
- Alternatif öğretmen yetiştirme ve istihdamı uygulamaları ise askerlik yolu ile öğretmen ihtiyacının karşılanması, geçici öğretmenlik uygulaması, barış gönüllüleri, uzaktan eğitim yoluyla öğretmen alımı uygulaması, hızlandırılmış programla öğretmen yetiştirme ve istihdamı, öğretmenlik formasyonu yoluyla öğretmen yetiştirme ve istihdamıyla,
- Elde edilen nitel verilerin analizi ise betimsel analiz ile sınırlıdır.

İkinci Bölüm

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın temel amacına uygun olarak; araştırmanın modeli, araştırmanın örnekleme, veri toplama aracının uygulanması ile verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler, bulgular, yorum ve sonuca yönelik bilgiler yer almaktadır.

Araştırma Modeli

Araştırma; 1961-1996 yılları arasında öğretmen istihdamında nicelik olarak yetersiz kaldığı dönemlerde MEB'in hangi yollara, hangi gerekçeler ve değişkenler altında başvurduğunu ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma nitel bir desende yapılandırılmıştır. Bu bağlamda nitel araştırma geleneği içerisinde belgesel tarama diğer bir ifadeyle doküman inceleme yönteminden yararlanılmıştır (Karasar, 2017).

Karasar (2017)'a göre doküman incelemesi var olan kayıt ve belgelerden veri toplama tekniğidir. İncelenen dokümanlar ise geçmişteki olguların anında iz bıraktığı insana ait olan ve onun bıraktığı kaynak konumundaki tüm araç-gereçler, istatistikler ve yazılı kaynaklarıdır. Bu araştırmada doküman inceleme yöntemi araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaması ve araştırmacının amacına uygunluğu nedeniyle kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2015). Dokümanlar nitel yöntemle yürütülen çalışmalarda çalışılan konuyla ilgili kişilere doğrudan ulaşamadığı durumlarda başvurulan önemli veri kaynaklarıdır (Metin, 2014).

Araştırmamızda farklı kaynaklardan öğretmen karşılanması ile bu alımın süreci, bu sürecin etki ve sonuçlarının neler olduğunu değişkenler arası ilişkiler dikkate alınarak taranmış ve elde edilen bulgular ışığında veriler analiz edilerek değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Veri Kaynakları

Araştırmanın kaynağını Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar yapılmış olan tüm öğretmen yetiştirme programları ve öğretmenlerin atanma yöntemleri oluşturmaktadır. Araştırmada; 1961-1996 arasında öğretmen açığını kapatmak amacıyla başvuru yöntem ve uygulamaların gerekçe ve sonuçları üzerinde çalışılmıştır. Bu uygulamalar ise şunlardır: Askerlik yolu ile öğretmen ihtiyacının karşılanması, geçici öğretmenlik uygulaması, barış gönüllüleri, uzaktan eğitim yoluyla öğretmen alımı uygulaması, hızlandırılmış programla öğretmen yetiştirme ve istihdamı, öğretmenlik formasyonu yoluyla öğretmen yetiştirme ve istihdamı.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada kullanılan veriler; Milli Kütüphane ve diğer devlet üniversite kütüphanelerindeki kaynaklar, yürürlükteki Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve diğer öğretmen atama ve yetiştirmelerini düzenleyen yasa, yönetmelik ve genelgeler, kalkınma plan ve programları, Milli Eğitim şura kararları, öğretmen yetiştirme ve alımı konusunda yazılan akademik dergi (özellikle Milli Eğitim Dergisi) ve kitaplar, Milli Eğitim Bakanlığı arşivi ve YÖK istatistikleri, bazı Osmanlı dönemi yıllıkları (Salnameler) ile birlikte, Tanzimat dönemi mecmualarındaki konuyla ilgili yazılardan oluşmaktadır.

Dokümanlar, 2012-2017 yılları arasında toplanmıştır. Veri toplama sürecinde araştırma dayanak olacak olan kaynakları bulma, elden edilen kaynakları okuma, araştırmanın amacına ilişkin önemli noktaları not alma ve elde edilen verileri değerlendirme yöntemine gidilmiştir (Karasar, 2017). Araştırmanın temel probleminin ve alt problemlerinin kategori işlemine tabi tutularak ayrı bölümler altında çalışılmıştır. Araştırma problemine konu olan öğretmen yetiştirme ve atama konusu 1961 öncesi ve sonrası şeklinde iki ayrı kategoriye ayrılmış ve içerik için gerekli olan veriler; birinci elden kaynak, ikinci elden kaynak ve web tabanlı kaynak olmak üzere üç ayrı alandan sağlanmaya çalışılmıştır.

Veri toplama araçları

Bu araştırmada verilerin toplanması amacıyla, birincil, ikincil kaynak ve web tabanlı veri kaynaklarının toplanması için istatistiksel veriler, tarama arşivleri, yazılı kayıtlar gibi alanyazın (literatür) tarama türündeki veri toplama araçlarının kullanılması yoluna gidilmiştir.

Verilerin analizi

Araştırmada verilerin analizini yapmak amacıyla betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenmiş olan temalara göre özetlenir ve elde edilen sonuçlara göre yorumlanır Bu tür analizde amaç araştırmada elde edilen mevcut tarihsel ve nitel verileri düzenlenerek ve yorumlayarak sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Yıldırım ve Şimşek (2003)'e göre betimsel analiz şu dört aşamadan oluşmaktadır:

- Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma,
- Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi,
- Bulguların tanımlanması,
- Bulguların yorumlanması.

Araştırmada veri analizi için araştırma sorularından, kavramsal çerçeveden ve yapılan doküman incelemesinden yola çıkarak bir çerçeve oluşturulmuştur. Verilerin tanımlanması amacıyla elde edilen veriler anlamlı, mantıklı bir biçimde bir araya getirilebilmesi için veriler okunmuş ve organize edilmiştir. Ardından doğrudan ve dolaylı alıntılarla desteklenen araştırmada gereksiz ayrıntılardan kaçınılmış ve okunabilir bir dille veriler ifade edilmeye çalışılmıştır. Son olarak elde edilen bulgular arasındaki neden-sonuç ilişkilerinin açıklanması ve karşılaştırılması amacıyla yorumlama işlemi gerçekleştirilmiştir.

Üçüncü Bölüm

Bulgular

Bu bölümde temel problem ve alt problemlerde belirtilen konulara ilişkin ulaşılan veriler ayrıntılı bir şekilde verilecektir. Bu bağlamda ele alınan dönemde öğretmen açığını kapatmaya yönelik uygulamaların hangi gerekçelere dayandığı, sonuçlarının neler olduğu ve öğretmen açığını kapatmada bu uygulamaların ne kadar işe yaradığı veya yaramadığına ilişkin değerlendirmeler üzerinde durulacaktır.

1961-1996 Yılları Arasında Öğretmen Açığını Gidermede Başvurulan Alternatif Uygulamalar

Türkiye’de öğretmen istihdamı ülkemizin hem eğitim hem de ekonomik durumunu ortaya koyması noktasından önemlidir. Öğretmenlerin herhangi bir eğitim kurumunda çalışmalarının sağlanması anlamına gelen öğretmen istihdamı, öğretmenlerin yetiştirilmesi, seçilmesi, atanması, hizmetiçi eğitimi, derecelendirilme, değerlendirilme ve örgütlenme gibi birçok alt boyutu içine alan bir kavramdır. Öğretmen istihdamı hususunda öğretmenlerin alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi gibi becerilerin yanında teknolojinin eğitim ve öğretim ortamlarında kullanımı ile ilgili bilgi ve becerilere sahip olmaları değerlendirilmektedir (Yüksel, 2014).

1921 yılında Ankara’da toplanan Maarif Kongresi, milli mücadele yıllarında dahi eğitime ne kadar önem verildiğini göstermesi bakımından oldukça anlamlıdır. Ancak Kurtuluş savaşının uzun süreci, azalttığı nitelikli nüfus sorunu ve ayrıca devam eden yıllarda 1929 Dünya ekonomik buhranının getirdiği külfetler, öğretmen yetiştirme ve istihdamı sorununun çözümü için yeterli kaynağın sağlanması noktasında devlet adamlarını çaresiz bırakıyordu. Üstelik tüm bu sorunların ardından II. Dünya Savaşı ve Kore Harbi gibi dış sorunlar ülkenin mali durumunu olumsuz yönde etkilemiştir.

Kurtuluş savaşı sonrası ve özellikle 1961-1996 yılları arasında artan öğretmen ihtiyacını giderebilmek amacıyla da nitelikten ziyade niceliğin ön plana

alınması gibi sonuçları açısından ciddi sıkıntılara neden olacak yöntemlere başvurulmuştur.

1961-1996 yılları arasında öğretmen yetiştirme ve istihdamı konusunun ne kadar ciddiyet arz ettiği kabul edilmiş, ancak çözüm aşamasında ise geçici yöntemlere başvurulmuştur. Tüm bu kısa vadeli çözümlere neden olan durumlar ise siyasi kargaşa ve ekonomik sıkıntılardan kaynaklanmaktadır. Ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan en sıkıntılı dönemlerinde dahi aksatılmayan bu konularla ilgili dönemlerde bütün iyi niyetli çabalara rağmen bir türlü çözülememiştir. Soruna yönelik çözümler ise siyasi hedeflerin gölgesi altında kalmıştır (Güven, 2014). Bu bölümde öğretmen atama ve istihdamında sırasıyla 1961'den itibaren başvuru alan alternatif alım yolları incelenecektir.

Askerlik yolu ile öğretmen ihtiyacının karşılanması

Yedek subay öğretmenlik

Bu alanda ilk öğretmen alımı *Yedek Subay Öğretmenlik* uygulaması ile başlamıştır. Uygulamanın başlamasının ana nedeni 1960 sonrası artan öğretmen ihtiyacını karşılamaktır. Bu amaçla T.C. Milli Birlik Hükümeti 11.10.1960 tarih ve 97 sayılı kanunu çıkarmıştır ve kanun aynı tarihli resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Yedek Subay Kanunu, 1960). Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar olan devrede, lise ve dengi okullardan mezun olanlar askerlik hizmetlerini kısmen öğretmen olarak kısmen de ordu birliklerinde yapacaklardır (Akyüz, 2011).

Kanunun ikinci maddesi gereğince lise ve dengi okullardan mezun olan (herhangi bir yüksekokula veya üniversiteye devam edip de mezun olamamışlar ve kanun gereğince askerlik hizmetine celp edilenler dâhil) 25 422 yedek subay adayı eğitim seferberliğinde kullanılmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı'nın emrinde yetiştirilerek, Bakanlığın gösterdiği yerlerde öğretmenlik yapmaya başlamışlardır. Milli Eğitim Bakanlığı emrine verilen bu yedek subay adayı öğretmenler için illerde kısa süreli bir kurs açılmış, bunun sonunda bu yedek subay adayı öğretmenler; özellikle tek öğretmenli köy ilkokulları, yeni açılan köy ilkokulları veya idari görevlinin olduğu ancak öğretmen eksikliği yaşayan okullar

başta olmak üzere diğer okullarda görevlendirilmişlerdir (Sözalan ve Özgentaş, 1992).

Yedek subay adayı öğretmenlerin mesleki gelişimi için 1961 yılında Öğretmen Okullarına bağlı olarak çalışan Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosu tarafından “Yedek Subay Öğretmenlerin Meslek Kılavuzu” adında bir kitap hazırlanmış ve mesleğe başlayan her öğretmene bu kılavuz verilmiştir (Sözalan ve Özgentaş, 1992).

1963 yılına gelindiğinde terhis ve askere alımların verdiği sıkıntıdan dolayı artan öğretmen ihtiyacının karşılanması için tekrar bu yönteme başvurulmuştur. Bu sorunun çözümü için çıkarılan, 11 Ekim 1960 tarihli ve 97 sayılı kanunun geçici 2. maddesi gereğince (Yedek Subay Kanunu, 1960); “Askerlik hizmetlerini Millî Eğitim Bakanlığı emrinde öğretmen olarak yapanlardan öğretmenlik mesleğine girmek isteyenler, başarı usulüne göre tespit edilmiş olmak kaydı ile ilkökul öğretmenliğine tayin edilebilirler (s. 3).” denilmekte ve bahsi geçen kanun ile önceki kanunda yer almayan başarı usulüne göre alım yolu getirilerek daha nitelikli bir yola başvurulmuştur. 26 Temmuz 1963 yılında çıkarılan kanun (Ek-4) ile bu usule göre alınan kişiler isterlerse öğretmen olarak Milli Eğitim kadrolarında görev alabilmişlerdir. Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü’nün verdiği bilgilere göre ilköğretmen okullarından mezun olanların haricindeki 3100’den fazla yedek subay öğretmen, İlkokul öğretmenliğinde kalabilmek için Milli Eğitim Bakanlığına dilekçe ile başvurmuş ve bu istek kabul edilmiştir (Sözalan ve Özgentaş, 1992).

1970’li yıllarda da devam eden bu uygulama için 15 yıl süre öngörülürken, süre daha sonra uzatılarak, 1980–81 öğretim yılına kadar devam etmiştir (Gurbetoğlu, 2010).

Askerliğini öğretmen olarak yapanlar

Bir diğer askerlik yolu ile öğretmen alım yöntemi ise *Askerliğini Öğretmen Olarak Yapanlar* başlığı altında incelenmektedir. Bu alım yöntemi ile ilgili olarak ilk defa 16 Nisan 1987 tarihli ve 3358 sayılı kanunda şu ifadelere yer verilmiştir (Askerlik Yükümlülüğü, 2005);

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın ihtiyaç göstermesi ve Genelkurmay Başkanlığının uygun görmesi üzerine, 1111 sayılı Kanuna tâbi olarak;

- Silah altına alınacak yükümlülerden,
- Bu Bakanlık kadrolarında öğretmen olarak görev yapanlar ile mesleği öğretmen olan ancak bu göreve başlamamış bulunanlar,

bu Kanununun 10 uncu maddesinin 4. bendinde belirtilen işlemlere tâbi tutulmaksızın ihtiyaç fazlası olarak ayrılırlar ve temel askerlik eğitimini takiben adı geçen Bakanlık emrine verilirler. Bunların miktarı belirtilen ihtiyacın altında olduğu takdirde öncelikle yüksekokul mezunu, bunların da ihtiyacı karşılamaması halinde ise; lise ve dengi okul mezunu yükümlüler, uygun nitelikleri taşımaları ve istekli bulunmaları şartıyla, ihtiyaç nispetinde temel askerlik eğitimini müteakip Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı emrine verilirler.

İhtiyacın bunlarla da karşılanmaması halinde öncelikle yüksekokul mezunu, bunların da ihtiyacı karşılamaması halinde ise lise ve dengi okul mezunu olup niteliği öğretmenlik yapmaya elverişli bulunan ancak istekli olmayan yükümlüler arasından yeteri kadarı kura ile öğretmen olarak ayrılır. Bunların görev yerleri Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nca belirlenir (Askerlik Yükümlülüğü, 2005).

Bir diğer öğretmen alım yolu ise yedi ay sonra çıkarılan 19 Aralık 1987 tarihli ve 19669 sayılı yönetmeliğe göre belirlenmiştir. Bu yönetmelikte hangi kişilerin öğretmen olarak istihdam edileceği şöyle belirtilmektedir (Yedek Subay Kanunu, 1927);

- Askerlik çağında olup henüz askerliğini yapmamış bulunanlardan,
- Milli Eğitim Bakanlığı kadrolarında öğretmen olarak görev yapanlar ile mesleği öğretmen olup bakanlık kadrolarında henüz öğretmen olarak görev almamış olanlar.

1076 ve 1111 sayılı Kanunlara tâbi ihtiyaç duyduğu yükümlü miktarını, mezun olduğu okul ve branşlarını belirtmek suretiyle eğitim ve öğretim dönemlerini dikkate alarak, ayrı ayrı her celp döneminden üç ay önce Milli

Savunma Bakanlığında hazır bulundurmak gibi görevlerini yerine getiren Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmenlik yapacak erbaş veya erlerin seçim esasları şu şekilde belirtilmiştir (Yedek Subay Kanunu, 1927);

- Askere sevk sırasında Milli Eğitim Bakanlığı kadrolarında öğretmen olarak görev yapanlar,
- Mesleği öğretmen olup, henüz bu göreve başlamamış olanlar,
- Uygun niteliği taşıyan ve istekli olan yüksekokul mezunları,
- Uygun niteliği taşıyan ve istekli olan lise ve dengi okul mezunları,
- Uygun niteliği taşıyan ve istekli olmayan yüksekokul mezunları,
- Uygun niteliği taşıyan ve istekli olmayan lise ve dengi okul mezunları,

kura ile seçilerek göreve başlayan bu kişilerin hizmet süreleri ise 1111 sayılı kanuna tâbi olup temel askerlik eğitimlerini müteakip Milli Eğitim Bakanlığı emrinde öğretmen olarak görevlendirilenlerin hizmet süresi emsali erbaş ve erlerin hizmet süresi kadar olup, bu süre askerlik şubesinden sevk tarihinde başlar. Öğretmenlikle ilişkisi kesilenler geri kalan hizmetlerini erbaş veya er olarak tamamlamak üzere kıtalara sevk edilirler ve bunların 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre almakta oldukları maaşları kesilir.

Yahya Akyüz'e (2011) göre bu atama yolu ile Güneydoğu ve Doğu Anadolu'daki okulların öğretmen ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır. Özellikle terör nedeniyle eğitim ihtiyacının giderilemediği bölgelerde bu öğretmenler aracılığıyla eğitim verilebilmiştir (Öztürk, 2005).

Asker öğretmenlik uygulaması yönetmelik değişimi ile asker öğretmenlerin seçimi sırasında askerlik şubelerinde yapılan test ve mülâkatlar kaldırılmış, öğretmenlerin seçimi ise Genelkurmay Başkanlığından Milli Savunma Bakanlığına devredilmiştir. Uygulama değişen şartlara göre çıkartılan yönetmelikler ile halen devam etmektedir (Askerlik Yükümlülüğü, 2005).

Geçici öğretmenlik uygulaması

Muvakkat (Geçici) öğretmenlik

İlk olarak, *Muvakkat Öğretmenlik* adıyla uygulamaya geçen bu yöntemin ilk örneği 5 Ocak 1961 yılında çıkarılan İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile birlikte görülmüştür (İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 2012). Kanuna göre (Ek-5);

15 yıl müddetle (15 inci maddede yazılı şartları haiz öğretmen bulunmadığı takdirde) en az ortaokul ve dengi okullar mezunlarından, 18 yaşını tamamlamış olanlardan açılacak kurslarda başarı gösterenler öğrenim durumlarına göre, kadro karşılığı ücretle muvakkat öğretmen tayin edilebilirler. Muvakkat öğretmenlere tatil aylarında da ücretleri ödenir. Muvakkat öğretmenlikte geçen hizmet kazanılmış hak sayılmaz. Ancak, bunlardan en az iki yıl başarı ile çalışmış olanlardan, öğretmen okulu bitirme imtihanını verenler asil öğretmenliğe geçirilirler (İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 2012).

Ücretli öğretmenlik

İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında genellikle kadrolu ya da sözleşmeli öğretmenin rahatsızlığı ya da askere alınması gibi nedenlerle derslerin boş geçmemesi amacıyla başvurulmuş bir yöntemdir. Bu kişilere kanunun gösterdiği şekli ile haftada girdikleri ders saati miktarınca ek ders ücreti ödenir. Genellikle bu öğreticilerin 4 yıllık bir pedagojik formasyon geçmesi şartı aranmaz (Oğuzkan, 1983).

Nicelik sorunlarını aşmak amacıyla ortaya çıkan kaygılarla başlatılan çeşitli sertifikasyon ve formasyon programlarına ek olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın istihdam politikalarının da nitelikten çok niceliği ön planda tuttuğu görülmektedir. *Ücretli öğretmenlik* uygulamaları, bu politikanın bir ürünüdür (Dalgıç, Doyran, ve Vatanartıran, 2012). Ücretli öğretmenlik sistemi, Anayasamızdaki 1965 tarihli Devlet Memurları Kanunu'nda yer alan; "Bir yıldan az süreli veya mevsimlik hizmet olduğuna Devlet Personel Bakanlığı ve Maliye Bakanlığının görüşlerine dayanılarak Bakanlar Kurulunca karar verilen görevlerde ve belirtilen ücret ve adet sınırları içinde sözleşme ile çalıştırılan ve işçi sayılmayan kimselerdir." tanımıyla yer alan bir sistemdir. Ancak, bu sistem, kendisini geçici olarak görmesi, yaptığı işin aynı olmasına rağmen diğer öğretmenlerle aralarında ücret

bakımından uçurum denilebilecek bir farkın oluşu öğretmende gönülsüzlüğe neden olmaktadır. Dolayısıyla bu durum eğitim öğretim sürecini olumsuz etkilemektedir.

Hâlen devam eden bir uygulama olan ücretli öğretmenlik, 1.12.2006-2006/11350 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile öğretmen sayısının yetersiz olması hâlinde sadece ‘Yüksek öğrenimli olmak koşuluyla’ haftada 30 saate kadar derse girmeye izin verecek şekilde düzenlenmiştir. Ücretli öğretmenler 657 sayılı devlet memurları kanununun 89. Maddesine göre ders saati ücreti karşılığında çalışırlar ve bu durumda sigorta prim hesaplamaları da girdikleri toplam ders saati /7,5 saat olarak hesaplanır.

Ücretli öğretmen olabilmek için aranan başlıca koşullar kısaca şöyledir (Akdeniz, 2010):

- T.C. vatandaşı olmak,
- Kamu haklarından mahrum olmamak,
- Son altı ay içerisinde alınmış sağlık raporu ile sağlık durumunu belgelendirmek,
- Askerlikle ilişkisi bulunmamak,
- Herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olarak çalışmamak.

Öğretmenlik mesleğine yönelik bilgi ve beceri geliştirmeyi sağlayacak bir eğitim almamış kişilerin bu mesleğe farklı kadrolarda da olsa atanabilmeleri, öğretmenlik mesleğinin profesyonelleşmesini zorlaştırmakta, kaliteli öğretmen ihtiyacını gidermemekte, toplumda da öğretmenliğin olumsuz algılanmasını teşvik etmektedir. Bu nedenle öğretmen yetiştiren programların niteliği de göz ardı edilmemelidir. 1998-1999 yılında, Türkiye’de öğretmen yetiştirmenin tarihsel sürecinden elde edilen deneyimlerle YÖK tarafından Eğitim Fakültelerinde yeni bir yapılanma başlatılmıştır. Ancak bir yandan da Fen- Edebiyat Fakültelerine 21 kredili pedagojik formasyon verme hakkı da sunulmuştur (Dalgıç, Doyran, ve Vatanartıran, 2012).

Ücretli öğretmenler, kadrolu ve sözleşmeli öğretmenlerin çalışma koşullarına göre daha olumsuz şartlarda görevlerini yapmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca ücretlerinin hesaplanmasında yine her ilçe Milli Eğitim Kurumu farklı yöntemler kullanmaktadır (Bayram, 2009).

1982 yılında yapılan 11. Milli Eğitim şurasında bu konuda verilen raporda ise şöyle denilmektedir: Eğitim sistemimizin her kademesinde ücretli öğretmenler çalıştırılmaktadır. Öğretmen yetiştiren kurumlardaki ücretli öğretmenlerin oranları da dikkati çekecek kadar fazladır (%28. 4) (MEB, 1982).

2012 yılının Şubat ayında yayınlanan Türk-Eğitim Sen'in araştırmasına göre; Türkiye'deki 81 İl Milli Eğitim Müdürlüğünden ücretli öğretmen sayılarına ilişkin bilgi istenmiştir ancak bu çağrıya sadece 69 ilden cevap gelmiştir. Elde edilen verilere göre Türkiye'deki Ücretli Öğretmen durumu kısaca şu şekildedir (Türk-Eğitim Sen, 2015):

- 9 ilde ücretli öğretmen sayısı 71 bin 960'dır. 2011 yılında yapılan araştırmada bu sayı 68 ilde 55 bin 987 olarak tespit edilmiştir.
- Yapılan araştırmaya göre ücretli öğretmenlerin 28 bin 178'i eğitim fakültesi mezunu, 30 bin 32'si lisans mezunu, 12 bin 697'si ön lisans (iki yıllık meslek yüksekokulu) mezunudur.
- En yüksek ücretli öğretmen sayısı 15 bin 902 ile İstanbul'dadır. İstanbul'u 3 bin 673 ile Bursa, 3 bin 514 ile Ankara, 3 bin 222 ile Şanlıurfa, 2 bin 819 ile İzmir, 2 bin 493 ile Hatay, 2 bin 348 ile Adana takip etmektedir. Ücretli öğretmen sayısı bazı illerimizde de şöyledir: Gaziantep'te 1.964, Konya'da 1.782, Kocaeli'nde 1.742, Şırnak'ta 1.519, Mersin'de 1.435, Antalya'da 1.421, Batman'da 1.381, Tekirdağ'da 1.341.
- 69 ilde ücretli öğretmen olarak görev yapan okul öncesi öğretmenlerinin sayısı 7 bin 410, sınıf öğretmenlerinin sayısı 14 bin 527, zihinsel-görme-işitme engelliler sınıf öğretmenlerinin sayısı 6 bin 899, branş öğretmenlerinin sayısı ise 42 bin 76'dır.

Türkiye'de öğretmen istihdamında yaşanan sorunlarla ilgili Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesinde yapılan bir araştırmada öğrencilere sorulan

“Ücretli öğretmenin eğitime katkısı ne kadardır?” sorusuna öğrencilerin %75’lik kısmı Ücretli Öğretmenlik uygulamasının eğitimin kalitesini düşürdüğünü belirtmiştir. Öğrencilerin %90’ı ise her yıl öğretmen değiştirmenin öğrencileri olumsuz etkileyeceğini belirtmiştir. Araştırmanın en dikkat çekici sonucu ise bu uygulamanın etik olmadığı konusunda %90’lık bir oranın bulunmasıdır. Bu durum toplum ve akademik çevrenin bu uygulamaya yönelik tutumunu göstermesi bakımından önemlidir (Oktay, 2012). Türkiye’deki öğretmenlerin aldıkları eğitim durumu ile ilgili Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2012 yılındaki verilerine göre ülkemizde görev yapan toplam 746.326 öğretmenin %8’i dört yıllık üniversite eğitimi almayan kişilerden oluşmaktadır (Abazaoğlu, Yıldırım, ve Yıldızhan, 2014).

Tablo 2

Türkiye’de 2012 Yılında Görev Yapan Öğretmenlerin Eğitim Durumu

Öğrenin Durumu	Öğretmen Sayısı (N)	Oranı (%)
Lisans Öncesi	59 492	8.0
Lisans	640 668	85.8
Yüksek Lisans	45 357	6.1
Doktora	809	0.1
Toplam	746 326	100

Kaynak: MEB İnsan Kaynakları, 2012.

Vekil öğretmenlik

Vekil öğretmenler, 1965 tarihli Devlet Memurları Kanunu’nun 86. maddesine göre istihdam edilen öğretmenlerdir. Bunlar, kadrolu öğretmenlerin yasal izin, geçici görev, disiplin cezası uygulaması veya görevden uzaklaştırma nedenleriyle işlerinden geçici olarak ayrılmaları halinde yerlerine kurum içinden veya diğer kurumlardan veya açıktan vekil olarak atanan kişilerdir (TBMM, 1965).

23 Temmuz 1965 tarihli ve 12056 sayılı Devlet Memurları Kanunu’na göre bu öğretmenliğe aşağıda özellikleri sıralanan kişiler atanabilmektedir (TBMM, 1965):

- Sınıf öğretmeni yetiştiren fakülte mezunu,
- Eğitim Fakültesi mezunu,

- Eğitim Bilimleri Fakóltesi mezunu,
- Diğer Fakólterin öğretmenlik bölümü mezunu,
- Diğer Fakólterin öğretmenlik meslek bilgisi derslerini almış çeşitli bölümleri mezunu,
- Diğer fakólte mezunları ile Meslek Yüksek Okulu mezunları.

Öğretmen istihdamıyla ilgili sorunlardan biri ölkemizdeki öğretmenlerin görev yaptıkları yerler arasındaki dengesiz dağılımıdır. Genellikle, batı illerinde ve özellikle kent merkezlerinde öğretmen açığı bir şekilde giderilirken doğu illerinde ve kırsal kesimde sürekli öğretmen açığı oluşmaktadır. Bunun en büyük nedeni ise tecrübeli öğretmenlerin kırsal yerleşim yerlerine gitmek istememeleri ve bu bölgelere yeni atanan kadrolu ve sözleşmeli öğretmenlerin mecburi hizmet süresi dolunca batıya ya da kent merkezlerine gitmek istemeleridir. Dolayısıyla Doğu ve Güneydoğuda, hatta batı illerinin kırsal bölgelerinde öğretmen eksikliği yaşanmaktadır Bu durum doğu illerinde ve kırsal yerleşim yerlerinde sürekli öğretmen açığı doğmasına ve bu açığın ise deneyimsiz öğretmenlerle ya da vekil öğretmenle kapatılmasına neden olmaktadır (Özoğlu, 2012).

Ölkemizde bazı okullarda öğrenciler ilköğretim birinci kademeyi bitirene kadar her yıl ya da dönem bir öğretmen değiştirmektedir. Vekil öğretmenlerin çoğunluğunun Eğitim Fakóltesi mezunu dahi olmamaları ise ayrı bir sorundur. Söz konusu öğretmen hareketliliği, eğitim-öğretim çalışmalarının düzenli şekilde yürütölmesini engellemekte ve eğitimin sürekliliğini dolayısıyla da başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum uzun yıllardır bir problem olarak varlığını devam ettirmektedir (Özođlu, 2012).

Barış gönüllöleri

Ölkemizde genellikle İngilizce öğretimi için geldikleri iddia edilen bu kişilere TBMM 10 Nisan 1965 tarihli ve 11976 sayılı aşağıdaki kanun (Ek-6) ile görevlerine başlayabileceklerini bildirerek niteliğin dış kaynaklı bir şekilde çözölmesi gerektiği kanaatine varmıştır. İlgili kanunda şöyle denilmektedir (Barış Gönüllöleri Adlı Amerikan Teşekkölü, 1965): “Barış Gönüllöleri adlı Amerikan Teşekkölünden faydalanma hususunda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile

Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti arasında yapılan Antlaşmaya ait teati olunan 27 Ağustos 1962 tarihli ilişik Mektupların onaylanması uygun bulunmuştur (S. 3).”

Türkiye Millet Meclisi Başkanlığı'na sunulan gerekçede Barış Gönüllüleri'nin amaçları şöyle belirtilmektedir (Barış Gönüllüleri Adlı Amerikan Teşekkülü, 1963):

Barış Gönüllüleri adlı Amerikan teşekkülünün gayesi, az gelişmiş ve gelişmekte olan memleketlere eğitim, tarım ve sağlık gibi alanlarda ihtiyaç duydukları elemanları temin ve bu memleketlerin hızla kalkınmalarına yardım etmek, Amerikalıların diğer memleket halklarını diğer memleket halklarının da Amerika'yı daha iyi tanınmasını sağlamaktır (S. 336).

Anlaşılacağı üzere sadece eğitim amaçlı değil, diğer sosyal alanlarda da ülkeye katkı sağlayacağı düşünülen bu kişiler 1962 yılından itibaren devam eden mektuplaşmaların içeriği Meclis tarafından uygun görüldükten sonra ülkemize gelmeye başlamışlardır (Barış Gönüllüleri Adlı Amerikan Teşekkülü, 1965).

İki ülkenin dış işleri temsilcilerinin görüşmelerinden sonra alınan kararlar ile ülkemizde hizmet verecek olan kişilere oturma izin belgeleri bedelsiz olarak verilmiş, alacakları ücretler hiçbir vergiye ve bürokrasiye tâbi tutulmamış, ülkeye giriş ve çıkıştaki mallardan da gümrük vergisi dâhil hiçbir vergi ile sorumlu olmamışlardır. Yani ekonomik olarak tam bir rahatlık içerisinde kendi ülkelerindeki durumdan daha rahat bir şekilde hizmet vermeleri için devletimiz her türlü garantiyi bu kişilere sunmuş ve ayrıca gerektiği zaman bu hususların denetlenmesi ya da madde eklenip çıkarılması konusunda da anlaşmaya varılmıştır (Barış Gönüllüleri Adlı Amerikan Teşekkülü, 1965).

Bu görevlilerin ülkemizdeki görev başlangıç süresinin mektupların onaylandığı tarih olması ve bitiş zamanları ise iki ülke arasındaki görüşmelerden sonra karara bağlanması hususunda ittifak edildiğini de görmekteyiz (Barış gönüllüleri adlı Amerikan teşekkülü, 1965). Bu kararlar ile birlikte ülkemizde göreve başlayan gönüllüler gibi dünyanın birçok bölgesinde de görev alan sayıları henüz tam olarak belirlenememiş bu kişiler hakkında İlqar Qurbanov şunları belirtmektedir (Qurbanov, 2011):

1945'ten sonra Sovyetler Birliği, Avrupa'da, ayrıca Afrika ve Asya'da bazı sömürge ülkelerde birçok insanı kendi ideolojisine çekmiş, bu maksatla yürüttüğü kamu diplomasisi programına milyarlar harcamıştır. İlk kapsamlı yumuşak güç uygulaması, ABD tarafından 2. Dünya Savaşı'ndan sonra "Marshall Planı" ile gerçekleştirilmiştir. ABD, söz konusu plan çerçevesinde 1962-1972 yılları arasında, dünyanın 70 ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de yapılan anlaşma gereğince yüzlerce "Barış Gönüllüsü" görevlendirmiştir. Barış Gönüllüleri, birçok ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunmuş, bu arada Amerikan kültürünü yaymaya çalışmıştır. ABD, bu suretle Türkiye de dâhil birçok ülkeyi kurumsal ittifaklara çekebilmeyi başarmıştır. 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda, yaklaşık 700.000 insan, ABD'nin kültürel ve akademik değişim programlarına katılmış ve bu programlar Enver Sedat, Helmut Schmidt ve Margaret Thatcher gibi dünya liderlerine eğitim verilmesine yardımcı olmuştur (s. 31).

Genel olarak sosyal bir örgütlenme tarzında hareket eden Barış Gönüllülerinin hizmet alanları ve bu hizmet alanlarındaki kişi sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. İstihdamın en fazla olduğu bölüm ise eğitim alanında faaliyette bulunan gönüllülerden oluşmaktadır. Toplumun ana konularıyla ilgili öğretici amaçlı bulunan bu kişilerin faydalarından daha çok açıklanamayan faaliyetleri konuşulmuştur (Akbaş, 2006).

Tablo 3

Amerikan Barış Gönüllülerinin Çalışma Alanları

Alan	Yüzdeler
Eğitim	%40
Çevre	%16
Sağlık	%15
Ekonomik Gelişme	%14
Tarım	%11
Diğer	%4

Kaynak: Akbaş, 2006.

Müslim Özbalkan'a göre (1970) Barış Gönüllüleri çocuk yuvalarından üniversitelere, köylerden kentlere kadar bütün Türkiye'de, bir takım proje ve programların masum yüzü ve gizlik perdesi arkasında çeşitli faaliyetlere yönetici, uygulayıcı ve danışman olarak katılan sözde eğitimcilerdir.

Özbalkan'a göre (1970) ilk olarak 1930'larda Heinz Rollman tarafından bir fikir olarak ortaya çıkan bu hareket bir Barış Ordusu (Peace Army) anlamında görev yapmaları için tasarlanmış ancak ilk dönemlerde hem ekonomik hem de siyasi anlamda fazla desteklenmemiştir. Ancak artan reklam ve propaganda ile

beraber Amerikan halkının da desteğini alan bu hareket ilk olarak bir grup gönüllü eğitim neferini Eylül 1962 sonlarına doğru Türkiye'ye göndermiştir. Bu hareketin sorumluları hiçbir adli takibata dahi uğramadan ülkeden ayrılmışlardır.

Özbalkan'ın eserinde (1970) Aralık 1968 yılında Barış Gönüllüleri Türkiye Bürosu yöneticilerinin Washington adresli gönderdiği bir rapordan alınan bir tabloda Türkiye'ye gelen barış gönüllülerinin yıllara göre dağılımı verilmektedir.

Bu tabloda 1965 yılına doğru bir artış gözlenirken bu yıldan itibaren nerdeyse %80 azalma yaşanmaktadır. Ayrıca ilk gelenlerin ardından yıl sonuna doğru artışların da olduğu bu verilerde toplam 1201 gönüllünün hizmet verdiği görülmektedir. Bu tabloda hangi alanda ne kadar görevlinin hizmet verdiği ayrıntılarıyla görülmektedir.

Tablo 4

Türkiye'ye Gelen Barış Gönüllüleri Sayısının Yıllara Göre Gelişimi

Türkiye'ye Gelen Gönüllü Sayısı (N)			Yıl Sonunda Türkiye'de Bulunan Gönüllü Sayısı (N)	
Yıllar	Toplam	% Artış	Toplam	% Artış
1962	39	-	39	-
1963	105	100	140	100
1964	219	208	329	235
1965	382	364	590	421
1966	121	115	445	318
1967	110	104	215	153
1968	160	152	238	170
1969	65	61	171	122
Toplam	1201		2167	

Kaynak: Özbalkan, 1970.

İlk olarak 31 gönüllü İngilizce öğretmeni ve 8 tarım teknisyeni olmak üzere bir grup Türkiye'ye giriş yapmıştır. 1963 Eylül ile Kasım ayları arasında farklı branşlarda çalışmak üzere 140 kişi, önceki branşların haricinde 14 sağlık ve ev ekonomisi ve 9 çocuk programı görevlisi daha gelmiştir. Ancak 1966 yılına doğru Milli İstihbarat Teşkilatı ve Emniyetin verdiği raporlar doğrultusunda bu sayıların azalmaya başladığı tespit edilmiştir. Örnek olarak; 1965 yılında 382 gönüllü gelmişken bu sayı 1966'da 121'e düşmüştür. Bu süreçte toplumun ciddi şekilde bu gönüllülerin faaliyetlerinden rahatsız olması nedeniyle bu ikili ilişkinin sınırlandırılması için Hükümet bazı tedbirler almıştır (Özbalkan, 1970). Özbalkan (1970) bu tedbirleri şöyle özetlemiştir:

- Köy ve kasabalarda görev yapanların istenen vazifeleri yerine getiremedikleri ve uygulanan programın Türkiye'nin yapısına uygun olmamasından dolayı 2 yıl sonra ülkeyi terk etmelerinin istenmesi.
- Devam eden yıl içerisinde Doğu ve Karadeniz bölgelerindeki görevlilerin ya Batıya kaydırılması ya da geri alınması.
- İçişleri Bakanının talimatıyla, valiler tarafından gönüllülerin faaliyetlerinin denetlenip raporlaştırılması ve raporların Bakanlığa sunulması.
- Toplum kalkınması, sağlık ve halk eğitimi programlarının kaldırılması.
- Dışişleri Bakanlığı'nda bu görevliler ile ilgili bir teftiş şubesi kurulması.

Erboz ve Soydan'a (2009) göre bu tedbirlerin iki ülke arasındaki ilişkilere zarar vermesi nedeniyle bu konuda 1962 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin baskısı göz ardı edilerek milli menfaatler doğrultusunda hareket edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti bu duruma olumsuz tepki vermekte haklıydı. Zira Amerika'dan dünyaya yayılan Barış Gönüllüleri'nin %77'si üniversite mezunu, %9.2'si lisansüstü mezunu, %2.6'sı hiç üniversiteye gitmemiş ve %9.2'si ise üniversiteye kısa bir süre devam edip ayrılmış kişilerden oluşmaktaydı ve bu gelenlerin büyük bir kısmınınsa antropolog olması bu gruba yönelik tedbirlerin gerekçesinin arka planını anlamakta yardımcı olmuştur.

Toplamda 1962-1969 yılları arasında ülkemize 1201 barış gönüllüsü gelmiştir. Barış gönüllülerin 200'e yakını kasaba ve köylerde, diğerleri ise şehirlerde görev almıştır. Her bölgede farklı sayılarda bulunan bu gönüllüler içerisinde özellikle Karadeniz bölgesinde bulunan gönüllülerin faaliyetleri sürekli denetim altında olmuştur.

Özellikle Karadeniz bölgesindeki halkın yoğun şikâyetleri ve rahatsızlıklarının yanında bir tür sivil polis gibi hareket etmeleri yöneticileri baskı altına alması nedeniyle bölgedeki barış gönüllüsü görevlileri yerlerini ya bırakmak zorunda kalmışlar ya da diğer illere kaydırılmışlardır.

Aşağıdaki tabloda ülkemize gelen gönüllülerin bölge ve illere göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 5

Türkiye'ye Gelen Barış Gönüllülerinin Bölgelere Göre Dağılımı

Bölge	İl Sayısı	Gönüllü Sayısı (N)	Gönüllü Yüzdesi (%)
Marmara	10	173	14.4
Ege	5	154	12.8
Kuzey Anadolu	15	164	13.6
Güney Anadolu	6	101	8.4
Doğu ve Güneydoğu Anadolu	15	105	8.8
Orta Anadolu	13	187	15.6
Ankara	1	317	26.4
Toplam	65	1201	100

Kaynak: Akbaş, 2006.

En fazla Orta Anadolu bölgesi ve Ankara'da görev yapan gönüllüler, faaliyetlerini en az uyguladıkları bölge ise Güney Anadolu bölgesi olmuştur. Bu durumda bölgenin geri kalmışlığı ya da ulaşım imkânlarının kısıtlılığı başta geldiği düşünülmektedir. Aşağıdaki tablo ise ülkemizde görev yapan Barış Gönüllülerinin hangi alanlarda ve hangi sayıda görev aldıklarını göstermektedir (Akbaş, 2006).

Tablo 6

Türkiye'de Görev Yapan Barış Gönüllülerinin Branşlarına Göre Dağılımları

Program	Gönüllü Sayısı (N)	Gönüllü Yüzdesi (%)
İngilizce öğretmenliği	803	67
Toplum kalkınması	168	14.1
Çocuk bakımı	77	6.4
Sağlık (hasta bakımı ve eğitimi)	45	3.8
Tüberküloz eğitimi	35	2.5
Ev ekonomisi	15	1.3
Turizm	10	0.8
Üniversitede okutmanlık	37	3.0
Barış gönüllüleri bürosu	16	1.3
Toplam	1206	

Kaynak: Akbaş, 2006.

İngilizce öğretmenliği için gelen gönüllüler listede %67'lik bir oran ile ilk sırada yer almıştır. İngilizce eğitimine verilen önemin artmasında üniversitelerde okutman olarak görev yapan gönüllülerin etkisi dikkate değerdir. En az gönüllünün istihdam edildiği alan %0,8 ile turizm olmuştur. Bu duruma

Uluslararası ortamın turizm sektörüne olan ilgisindeki düşüklük etki etmiştir (Akbaş, 2006).

Uzaktan eğitim yoluyla öğretmen alımı uygulaması

Uzaktan eğitim modelinin genel amacı; mekân ve zamandan tasarruf ederek bireylere daha olanaklı bir eğitim verebilmek için önceleri mektup yoluyla günümüzde ise bu faaliyet teknolojik olanaklarla gerçekleştirilmektedir. Bireyler farklı mekânlarda ama aynı içerik ve öğretici ile öğretim sürecini yaşayarak bireysel amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadır (Akçabol, 2005).

Ancak bu öğretim yönteminin istenen hedefe ulaştırmada birçok eksikliği bulunmaktadır. Çünkü öğretmenlik mesleğinin en önemli boyutu olan insani ilişkilere, sevgi ve saygıya dayalı iletişim ile demokratik tutum ve davranışlara dayalı olması yönüyle uzaktan eğitim modelinde olmayan en önemli özellik olan yaşayarak ve gözlemleyerek öğrenme durumu öğretmenliğin vazgeçilmez bir şartıdır (Okçabol, 2005).

Araştırmamıza konu olan Mektupla Öğretmen Alımı yolu ise bu yöntemin bir bölümüdür. Aşağıda bu yöntemin detayları ile ilgili bilgi verilecektir.

Mektupla öğretmen yetiştirme ve istihdamı

Milli Eğitim Bakanlığı üniversitelere yapılan başvuruların yoğunlaştığı bir dönemde bu ağır işleyişi hafifletmek ancak bir bakıma da siyasi amaçlar ile Mektupla Yüksek Öğretim Merkezini kurmuştur. Bu merkezin kurulması için 11 Ocak 1975 tarihli ve 15115 (Ek-7) sayılı yönetmelik çıkarılmıştır. Bu yönetmelik ile Lise mezunlarına yükseköğretim yolu açılmış ve kısa sürede yükseköğretim diploması verilerek bu bireyler öğretmen yapılmaya çalışılmıştır (Mektupla Öğretim Yapan Yüksek Okullar, 1975).

Aslında bu uygulamadan az bir zaman önce *Deneme Yüksek Öğretmen Okulu* adında eğitim teknolojilerinden yararlanmayı amaçlayan ancak fen dallarında öğretmen yetiştirmek ile uğraşan bir okul kurulmuştur. Bu okulun öğretim süresi bir öğretim yılı ile sınırlı olması ve 9. Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararların etkisi ile bu okulların amacı; bireylere eğitim verirken televizyon gibi teknolojik araçlardan yararlanarak kısa sürede eleman yetiştirmek olarak belirlenmiştir (Çağlayan, 1977; MEB, 1974).

Deneme Yüksek Öğretmen Okulu, uygulamalarda en yeni teknolojileri kullanarak Matematik, Fizik, Kimya ve Biyoloji alanlarında öğretmen yetiştirmek ve uygulama sonuçlarını geliştirip yaygınlaştırmaya çalışmıştır. Yapılacak olan eğitimde, televizyon ve radyonun etkili olarak kullanılması, basılı öğretim materyalleri hazırlanması ve bunların yanında yüz yüze öğretimin de yapılması planlandı. Kurum, kuruluşundan bir yıl sonra, 1975'te kapatıldı (Hakan, 1991).

Öğretmen sayıları ile öğrenci sayılarının gösterildiği aşağıdaki tablodaki orantıya dikkat edilecek olursa öğrenci başına düşen öğretmen sayısı özel okullarda dahi bulunmayacak kadar üst düzey bir fark olduğunu gösterir. Bu kadar masraflı ancak kısa sürecek bir alım yolu için yapılan çalışmalar ülkenin mali kaynaklarının ideolojik amaçlar doğrultusunda nasıl israf edildiğini göstermektedir. Ayrıca, Türkçe, Yabancı Dil ve Meslek dersleri için de toplamda 60 ayrı öğretmenin istihdam edilmesi de hesaba katıldığında önümüze çıkan tablonun ne kadar eleştiriye müsait olduğu açıktır. Sayısal anlamda bir yükselme görülürken nitelik anlamında düşüşün çok fazla olduğunun kanıtı ise bu kurumun kısa sürede toplumun alt tarafından ve siyasilerden gelen tepkiler üzerine kapatılmasıdır. Bu duruma gazeteler ve dergilerde eleştiriler getiren dönemin aydınları da tesir etmiştir (Akçabol, 2005).

1960 yılında, ortaöğretim düzeyinde, bazı teknik konuları mektupla öğretmek amacıyla kurulan “Mektupla Öğretim Merkezi” tek boyutlu ve sınırlı amaçlı da olsa Türkiye'de bu konudaki ilk uygulama sayılabilir. Bu uygulamada, öğretmen adaylarına ders notları ile kitaplar posta yoluyla gönderilmiş ve yaz aylarında 5 hafta süren birebir eğitim sonunda öğrencilere merkezi sınavlar yapılmış ve başarılı öğrencilere diplomaları verilmiştir (Akçabol, 2005).

Ülkemizin 1974-1975'li yıllarda yaşadığı siyasi ve sosyal bunalımı en iyi yansıtan aşağıdaki tabloda bu okullarda eğitim veren öğrenci ve öğretmen sayılarını görmekteyiz (Çağlayan, 1977):

Tablo 7

Deneme Yüksek Öğretmen Okulundaki Öğretmen ve Öğrenci Sayıları

Bölüm	Öğretmen Sayısı (N)	Öğrenci Sayısı (N)
Fizik	10	128
Kimya	7	145
Biyoloji	5	101
Matematik	10	104
Toplam	32	478

Kaynak: Çağlayan, 1977.

1974 yılında bu merkez, "Mektupla Öğretim Okulu"na dönüşmüştür. Bu okulun uyguladığı programlar şunlardır:

- Eğitim Enstitüsü'nün Türkçe, Sosyal Bilgiler, Matematik, Fen Bilgisi, Yabancı Diller, Resim, Müzik, Beden Eğitimi programları,
- Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu'nun İşletme, Muhasebe, Büro Yönetimi, Turizm, Kooperatifçilik, Sigortacılık, Bankacılık, Turizm İşletmeciliği programları,
- Yüksek Teknik Öğretmen Okulu'nun Tesviye, Demir, Elektrik, Elektronik, Sıhhi Tesisat programları,
- Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nun Giyim, Nakış, El sanatları ve Çiçek, Aile Ekonomisi, Beslenme, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi programları.

Bu programlara 1974 - 1975 öğretim yılında toplam 47.156 öğrenci alınmıştır. Kayıtlı öğrencilerin bir kısmı öğrenimini tamamlamıştır. 1978 - 1979 öğretim yılında 2126 öğrenci Gazi Eğitim Enstitüsüne devredilmiş ve böylece bu girişim de son bulmuştur.

Mektupla öğretim yöntemiyle 44.000 kişi öğretmenlik diploması almıştır. Politik düşünceler ile öğretmen açığından istifade edilerek boş gezen üniversite öğrencilerine iş bulmak için elli binden fazla, hiçbir mesleki formasyonu olmayan üniversite mezunu öğretmen olarak istihdam edilmiştir. Öğretmen yetiştirme görevi üniversitelere devredildikten sonra, üniversitelerde öğretim elemanı, program ve diğer altyapı yetersizlikleri nedeniyle istenen kalitede ve sayıda öğretmen yetiştirilememiştir (Tekışık, 2005).

Milli Eğitim Bakanlığı pedagojik formasyon almamış olan öğretmenlerin gerekli hizmetiçi eğitimi almasını da sağlayamamıştır. Yapılan bir araştırmaya göre Ankara’da toplanan bir öğrenci kongresinde; öğrenciler eğitim sisteminin hiçbir istenilen amaçları gerçekleştiremediğinden, öğretmenlerin okullarda eğitimin amaçlarını gerçekleştirecek düzeyde eğitilmediğinden, idealist olmadıklarından, kitap okumadıklarından, çoğunun modern çağı yakalayamamış olduğundan şikâyet etmektedir (Babadoğan ve Boz, 2005).

Yahya Akyüz (2011), Batıda ev kadınlarına hitap eden ve boş zamanların verimli değerlendirilmesini amaçlayan mektup yoluyla eğitim verme yönteminin ülkemizde daha basit bir şekle sokulduğunu ve kısa bir zaman diliminde öğretmen yetiştirmek amacını taşıyan bir sistem haline geldiğini belirtmiştir. Ülkemizde öğretmen yetiştirme ve istihdamı tarihinde bu yöntemin zararlarının ne kadar büyük olduğu anlaşılmaktadır.

Aşağıdaki tabloda 1974-1977 yılları arasındaki Mektupla Yüksek Öğretim yapan enstitülerdeki öğrenci sayıları ve yıllara göre mezun verme durumu gösterilmiştir (Çağlayan, 1978).

Tablo 8

1974-1977 yılları arasındaki Mektupla Yüksek Öğretim Yapan Enstitülerdeki Öğrenci Sayıları ve Yıllara Göre Mezun Verme Durumu

Öğretim Yılı	Yeni Kayıt	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	Toplam(N)
1974-1975	47 156	47 156	-	-	47 156
1975-1976	11 697	26 217	3 686	-	29 903
1976-1977	-	11 360	8 333	2 026	22 719

Kaynak: Çağlayan, 1978.

Tabloya dikkat edildiğinde yeni kayıt ile mezun öğrenci arasındaki farkın ciddi şekilde düştüğünü görmekteyiz. Bu durumun sebepleri arasında ülkenin içinde bulunduğu sağ-sol çatışmaları ve üniversitelerin çatışmaların merkezi haline gelmesi gibi dönemin siyasi havasının etkisi olduğu düşünülmektedir..

Her yıl azalan öğrenci miktarının diğer bir sebebi ise ailelerin bahsi geçen güvenlik endişesi ile eğitimi ilk ihtiyaç seviyesinden çıkararak başka memleketlere göç etmesi gibi sosyal olguların da etkisi oldukça yüksektir. Kıbrıs harekâtı ve ardından gelen askeri ve siyasi ambargolar bu durumu daha fazla/

tetiklemiştir. Son sınıflarda görülen öğrenci sayısının düşmesi programın bir bakıma başarısızlığının kanıtı sayılabilir.

Aşağıdaki tabloda ise 1976-1977 yılları arasında Yaykur'a bağlı mektupla öğretim yoluyla öğretmen yetiştiren kurumların öğrenci sayıları verilmiştir.

Tablo 9

Yaykur'a Bağlı Mektupla Öğretim Yoluyla Öğretmen Yetiştiren Kurumların Öğrenci Sayıları

Programın Adı	Öğrenci Sayısı (N)
Üç yıllık eğitim enstitüsü	22 719 (x)
İki yıllık eğitim enstitüsü	783
Ticaret ve Turizm Y.Y.O.	732
Ön Lisans	290
Lisans	2 544
Yüksek İslâm Enstitüsü	2 400
Toplam	29 468

Kaynak: Çağlayan, 1977.

(x) : Yaykur'a ilk başlanan program olan ortaöğretime öğretmen yetiştirmede bu öğretim yılının sonunda ilk mezunlar verilecektir. Programa 1974'te üniversite önünde yığılmalara yanıt verebilmek için kırk binin üzerinde kayıtlarla başlanmıştı. Üst sınıflara geçen öğrencilerin bir kesimi eğitim enstitülerinin devamlı öğrencisi haline gelmelerine karşın bir kesimi de ya kurumlarda sürdürülen şiddetli baskılar nedeniyle kayıt yeniletemeyip okul dışı kalmışlar ya da ertesi yıllarda başka yükseköğrenim kurumların sınavlarını kazanarak mektupla öğretimden ayrılmışlardır. Bu duruma göre öğrenci sayıları şöyledir (Çağlayan, Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Sorunları, 1977):

I. Sınıf öğrenci sayısı: 11 360

II. Sınıf öğrenci sayısı: 8 333

III. Sınıf öğrenci sayısı: 2 026

Görüldüğü gibi kısa sürede bu kadar kişinin eğitim almalarını sağlamak mümkün görünmemektedir. 3 yıllık eğitim enstitülerinde normal bir eğitimle yılda 24 haftadan 3 yılda 72 haftalık öğretim yapılması ile kıyaslanırsa bu yöntemin ne kadar verimli olduğu tartışılır (Akyüz, 2011).

Hızlandırılmış programla öğretmen yetiştirme ve istihdamı

2 yıllık Eğitim Enstitüleri genelde ilkokula öğretmen yetiştirdiği için öğretmen okullarından dönüştürülerek kuruluyordu. Bunların sayıları da kısa sürede 50'yi aşmıştır. Aralarında Ankara Gazi, İstanbul Atatürk, İzmir Buca, Balıkesir Necati Bey Eğitim Enstitüleri bulunan 3 yıllık Eğitim Enstitülerin sayısı kısa sürede arttı. Artışın nedenleri ise, eski okulların bünyesinde uygulama yapması ve dönemin siyasi atmosferinin de bu duruma zemin hazırlamasıdır.

Bu arada, 1970'lerden sonra ideolojik ekifmelerin merkezi olmaya başlayan ve yapısı değiştirilen Yüksek ğretmen Okulları da kapatıldı. 1978'de c yıllık Eğitim Enstitülerine Yüksek ğretmen Okulu adının verilmesi etkili olmamıştır. Birçok olumsuz değerlendirmelere rağmen 1974 yılındaki değişiklikler, Türkiye'de ğretmen ihtiyacının sayısal yönünün azalıp nitelik yönünün belirmeye başlandığı, eski ğretmen yetiştirme sisteminin yeni düzenlemelere kolayca cevap veremediği ve yeni modellerin arandığı bir durumu yansıtıyordu (Ergün, 1987).

İşlevlerini kaybeden İlk ğretmen Okullarının yerine 1974-75 ğretim yılından itibaren Temel Eğitim I. Kademe okullarına (ilkokullara) ğretmen yetiştirilmek üzere liseye dayalı 2 yıllık “Eğitim Enstitüleri” açılmaya başlanmıştır. Öğretmen lisesi mezunu ğrencilere Eğitim Enstitülerine girişte çeşitli avantajlar sağlanarak bu iki kurum arasında zayıf da olsa bir devamlılık kurulmaya çalışılmıştır. Sayıları artan bu okullardan teknik eğitime geçiş gerekçesiyle 1980 yılına kadar 30 tanesi kapatılmıştır. Eğitim Enstitüleri, 1975-1980 yılları arasında ğretim elemanı eksikliği, genellikle düşük puanlı öğrencilerin alınması, politik olaylar ve baskılar gibi ağır sorunlarla yüz yüze gelmişler ve normal programın dışında “hızlandırılmış eğitim” yoluyla ğretmen yetiştirmek zorunda kalmışlardır (Dursunoğlu, 2003).

Bugüne kadar ğretmen yetiştirmede, sayısal sorunlar ile nitelik sorunları ayrı ele alınmıştır. Genellikle sayısal eksikliği gidermek için nitelikten fedakârlık yapılmıştır. Herkesçe bilinen hızlandırılmış eğitim bunun bir örneğidir. Nitelik sorunlarını bir yana iten bu çabalarda, öğretmenin yetiştirilmesi arz talep dengelerine dayalı olarak yürütülmediğinden, sayısal sorunlara da çözüm getirememiştir (MEB, 1982)

Okullarda ders verecek yeterli miktarda ğretmen bulunamaması sorunu 1974 yılından itibaren artan siyasi ve sosyal sorunlar ile daha ciddi seviyelere ulaşmıştır (Akçabol, 2005). Üniversite ve ortaöğretim ğrencilerinin siyasi olaylara karışmaları ve artan ekonomik sorunlar eğitici personel bulma sorununu daha da çözülemez bir hale getirmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı ise bu sorunu gidermek amacıyla 18 Temmuz 1978 tarihli ve 16350 sayılı (Ek-8) Milli Eğitim

Bakanlığına Bağlı Yüksek Okullar Hızlandırılmış Programlar Yönetmeliği'ni çıkartmış ve amaç olarak da şunları belirtmiştir (Hızlandırılmış Program, 1978):

Çeşitli nedenlerle öğretim yapılamadığı için bir süre kapalı kalan ya da zamanında açılmayan yüksekokullarda öğrenim yapılamayan sürede okutulması gereken derslerin tamamlanması; öğrencilerden, *öğrenim özgürlüğü ve can güvenliği bulunmadığı* gerekçesiyle bu okullara devam edemeyerek sınıfta kalan yahut kayıtları silinenlerden öğrencilik hakları geri verilen ya da bu okullara girmeye hak kazandıkları halde bu hakları daha sonra kendilerine tanınanların öğretim bakımından kaybettikleri zamanın kazandırılması amacıyla uygulanması.

Hızlandırılmış eğitimle 1978-1980 döneminde normal koşullarda üç-dört yılda yetiştirilen öğretmenler iki-üç ay gibi kısa bir sürede yetiştirilmeye başlandı. 12 Eylül 1980 tarihine kadar hızlandırılmış eğitimden mezun 35.000 öğretmen hiçbir branşları olmadığı halde ortaokul ve liselere branş öğretmeni olarak atanmıştır. 12 Eylül'den sonra, okunduğu varsayılan okullarda kaydına rastlanmayanların bir kısmı meslekten çıkarılmış, diplomaları iptal edilmiştir. Halen hızlandırılmış eğitimle öğretmen olan 30. 000 dolayında öğretmen, bugün Türk eğitim sisteminde öğretmen ve yönetici olarak çalışmaktadır (Sünbül, 2005).

Milli Eğitim Bakanlığı, Hizmetiçi Eğitim Dergisi'nin 1988 yılında yayınladığı sayısında hızlandırılmış eğitim yoluyla atanan öğretmenlerin durumunu şöyle belirtmiştir (Akyüz, 2011):

12 Eylül 1980'den önce, mesleğin gerektirdiği ehliyeti kazanma fırsatı bulamadan hızlandırılmış eğitim programlarından mezun sayılıp atanan 100.000'in üzerinde öğretmen vardır. Sayıları, sistemdeki öğretmenlerin üçte birine yaklaşan bu öğretmenlere en kısa zamanda, branşlarında kullanabilecekleri pratik metot ve tekniklerin kazandırılması kaçınılmazdır (s. 391).

Çok yoğun dersler ve birden fazla öğretim ile yapılan bu faaliyet, normal öğretim süresinin ¼'ü kadar bir sürede yapılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, hızlandırılmış eğitim programlarından mezun olan ancak mesleğe girişte hizmet öncesi eğitimi yeterli olmayan öğretmenlerin kendilerinden beklenen fonksiyonları yerine getirebilmesi için ilgili hizmetiçi eğitim dairesinin (Genel Müdürlüğü) eğitim kurumlarıyla iş birliği yapmamasından tamamlama eğitimi gerçekleştirilememiştir (MEB, 11. Milli Eğitim Şurası, 1982).

Öğretmenlik formasyonu yoluyla öğretmen yetiştirme ve istihdamı

Eğitim sisteminin amaçlar doğrultusunda başarılı bir şekilde yürütülmesinde en önemli unsur öğretmenlerdir. Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için öğretmenlerin sayı ve nitelik bakımından yeterli olmaları gerekmektedir. Ülkemizde öğretmenler büyük ölçüde Eğitim Fakültelerinden yetişmektedir. Buna karşılık, ülkemizde öğretmen ihtiyacının fazla olması nedeniyle, bu ihtiyacın karşılanmasında Eğitim Fakülteleri ihtiyacı sağlamada yeterli olamamış, öğretmenlik sertifika programları (pedagojik formasyon) ve tezsiz yüksek lisans programı uygulamalarına geçilmiştir. Bu uygulamalarla öğretmen ihtiyacı sayısal olarak giderilmeye çalışılmıştır (Yüksel, 2004).

İlk önce 1970 yılında çıkarılmış olan 13469 sayılı yönetmelik (Ek-9) ile pedagojik formasyonun amacı şöyle belirtilmiştir: “Öğretmenlik formasyonunun amacı, orta öğretimin genel ve mesleki teknik olarak ayrılan ikinci devresinde öğretmenlik yapacaklara pedagojik formasyon vermektir.” Bu yönetmelikteki kapsam ortaöğretimdeki ihtiyaçlar ile sınırlı iken, 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Temel Eğitim Kanunu’nda genişletilerek şöyle açıklama getirilmiştir:

Öğretmen adaylarında genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon bakımından aranacak nitelikler Milli Eğitim Bakanlığınca tespit olunur. Yüksek öğrenimleri sırasında pedagojik formasyon kazanmamış olanların ihtiyaç duyulan alanlarda, öğretmenliğe atanmaları halinde bu gibilerin adaylık dönemi içinde yetişmeleri için Milli Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınır (s. 12).

Milli Eğitim Bakanlığının ihtiyaç duyduğu alanlara öncelik tanınmak şartıyla eğitim fakültelerine, çeşitli fakülte ve yüksekokullardan her yıl açılan kapasiteye ve Milli Eğitim Bakanlığının ihtiyacına göre “Öğretmenlik Formasyonu Programına” öğrenci alınmaktadır. İlk zamanlarda fakültelerin olanakları çok sayıda öğrencinin alımını engellemiştir. Bu programa sırasıyla;

1. 1967-1968 yılında 1183,
2. 1968-1969 yılında 146,
3. 1969-1970 yılında 40,
4. 1970-1971 yılında ise 57 öğrenci kaydolmuştur (Türkoğlu, 1972).

1970'lerde MC (Milliyetçi Cephe) hükümetleri döneminde pedagojik formasyon işi iyice sorunlar sarmalına dönmeye başlamıştır. Bu dönemde orta dereceli okullara öğretmen olmak için üç yıllık Eğitim Enstitüleri ve Yüksek Öğretim Kurumlarını bitirmek yeterliydi. Öğretmen olmak için pedagojik formasyona gerek yoktu. Nitekim bu dönemde yetişen öğretmenler ciddi bir pedagojik sorun yaşamışlardır. 1980'li yıllarda dört yıllık Fen ve Edebiyat (ya da Fen-Edebiyat) Fakülteleri mezunlarına getirilen pedagojik formasyon zorunluluğu ile birlikte, ilk kez uzun yıllar sonra öğretmenlik mesleğine ilgi gösterilmeye başlanmıştır. Daha sonra, 1990'ların ikinci yarısından itibaren öğretmen yetiştirme işi sadece Eğitim Fakültelerine bırakıldı. Kalitenin yükseltilmesinde son zamanlarda getirilen tezsiz Yüksek Lisans adı verilen bir lisansüstü uygulama da etkili olmuştur. Buna göre Eğitim Fakültesi dışındaki dört yıllık fakülte mezunlarına pedagojik formasyon kazandıran üç yarı yıllık tezsiz yüksek lisans programı ile adaylar hem öğretmenlik için formasyon kazanacaklar, hem de yüksek lisans mezunu sayılacaklardı. Bir bakıma tezsiz yüksek lisans programını bitiren öğretmenler, lisansüstü eğitimleriyle öğretmenliğe başlayacaklardı. Daha sonraki yıllarda YÖK, tezsiz yüksek lisans programını kaldırdı ve bunun yerine pedagojik formasyon eğitimine 9 yeni ölçüt getirdi. Buna göre YÖK, başarılı öğrencilerin öğretmen adayı olması için de formasyon alacaklara not şartı koymuştu. Fakat tüm bunlara karşın pedagojik formasyon ile ilgili ciddi sorunlar vardır ve bu sorunlar sürmektedir. Ayrıca YÖK'ün getirdiği yeni ölçütler, bilhassa not ortalaması, öğrenciler tarafından yoğun biçimde eleştirilmiştir (İnal, 2011).

En son 1997 ve 1998 yaz tatillerinde Milli Eğitim Bakanlığı, çeşitli fakülte mezunlarından atadığı binlerce öğretmene 40 iş günü içerisinde tamamlanan öğretmenlik formasyonu kursları vererek binlerce kişiyi öğretmen yapmıştır. 1998-1999 öğretim yılında YÖK tarafından kaldırılan bu programlar 2001'de tekrar açılmış ve halen de devam etmektedir (Akyüz, 2011).

Alan dışından atama yoluyla öğretmen istihdamı

Türkiye'de öğretmen atamalarına yönelik eleştirilerin ilk sıralarında yer alan alan dışı atama, hiçbir pedagojik formasyon sürecinden geçmeyen ve ayrıca hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitime tâbi tutulmayan bireylerin sadece kontenjan eksikliğini gidermek amacıyla başvurulmuş olan bir uygulamadır. Bu yöntem ile

memuriyete başlayan üniversite mezunları ilköğretim 1 ve 2. kademelerindeki sınıf yönetimi ve disiplin gibi mesleki yeterlilik konuları dışındaki öğretim yöntem ve tekniklerinden habersiz bir şekilde göreve başlayan kişiler olmuşlardır. (Yaman, 2010).

Alan dışından atama yolunun nedenleri sırasıyla şu şekilde açıklanabilir (Başbakanlık, 1997);

- 8 yıllık zorunlu eğitime geçiş ile okullarda ihtiyaç duyulan öğretmen ihtiyacının giderilmesi.
- Öğretmenlerin dönemin sigorta şartlarının getirdiği tedirginlik ile emeklilik taleplerinin giderek artması ve bu durumun öğretmen açığının artmasına sebep olması.
- Sayıları binlere yaklaşan yeni okulların açılması ve farklı kurumların kullanılmayan binalarının da Milli Eğitim bakanlığının bünyesine alınması sonucu bu okullara öğrenci ve öğretmen yerleştirme zorunluluğudur.

İlk olarak akla gelen 1996 yılındaki atama örneği ile başka alanlarda eğitim görmüş binlerce üniversite mezunu öğretmen olarak atanmıştır. Genellikle bu atamaların en çok etkilendiği bölüm olan sınıf öğretmenliği, içerisinde barındırdığı nitelik açısından yoksun görevli personeli ile geleceğin kaliteli ve nitelikli neslini ortaya çıkarmada çok etkisiz kalmış ve kalmaktadırlar. Açık Öğretim Fakültesi hariç tüm fakülte ve yüksek okullardan mezun olanlara, pedagojik formasyon alıp almadığına bakılmaksızın, öğretmen olma yolu açılmıştır. Bu durumu bir şekilde düzeltmek amacıyla da ileride hizmetiçi eğitim kursları açmak yoluna gidilmiştir (Önder, 2012).

İlk örneklerini Tanzimat devrinde gördüğümüz alan dışından atama çeşidinin Cumhuriyet devrindeki bir benzeri ise 1926 tarihli ve 842 sayılı İlk mektep Muallim ve Muallim Muavinleri hakkında çıkarılan kanundur (Akyüz, 2011). Kanunun 6'ncı maddesine göre “ eski yedi senelik idadilerden veyahut liselerden mezun olanlar veya âli mekteplerde tahsil edenler, meslek derslerinden imtihan edildikten sonra muallim olurlar. Âli tahsillerinde meslek derslerini görenler bu imtihana tâbi tutulmazlar.” Görüldüğü gibi kanun, öğretmen okulu

çıkışlı olmayanların meslek dersleri sınavından geçirilerek mesleğe alınabileceğini öngörmektedir (Akyüz, 1978).

Daha sonraki yıllarda görülen örneklerde ise ilk devirlerde uygulanan sınav yöntemi dahi terk edilmiş ve hiçbir kısıtlama olmaksızın tüm üniversite mezunları öğretmen olabilmıştır. 26 Aralık 1991 tarihli ve 21093 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan ve Yönetmelikler bölümünde yer alan 91/2484 sayılı kararda bu uygulamanın ilk örneğinin alt yapısı belirtilmektedir (Ek-10);

6/12/1965 tarihli ve 85/10260 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan İlk Defa Devlet Kamu Hizmeti ve Görevlerine Devlet Memuru Olarak Atanacaklar İçin Mecburi Yeterlik ve Yarışma Sınavları Genel Yönetmeliği'nin 5 inci maddesine aşağıdaki (c) fıkrası eklenmiştir;

“Aynı Kanununun 36 nci maddesinde yer alan Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Sınıfına dahil görevlere atanacaklar yeterlik.”

fıkrası ile 1996 yılında yapılan atamanın hukuki yapısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

1996 yılında yapılan alan dışından öğretmen atamalarına 1997 yılında verdiği soru önergesi ile ilk eleştiriye bir bürokratik ağızdan veren Bursa Milletvekili Yüksel Aksu meclise sunduğu bu önergede kısaca şu soruları sormuştur (Bursa milletvekili, 1997):

- Bakanlığınız ihtiyacı için açmış olduğunuz öğretmen kadrolarının atama ve tayininde bakanlık personel yönetmeliğine uyulmuş mudur?
- Öğretmen adaylarının atanmasında branş mezuniyeti ve pedagojik formasyona sahip olunmasına ilişkin gerekli özen ve dikkat gösterilmiş midir?
- Ataması ve tayini yapılan öğretmenlerin branş mezuniyeti ve pedagojik formasyonla ilgili durumları nedir? Atama ve tayini yapılan bu öğretmenler hangi fakültelerden mezun olmuşlardır?
- Atama istemiyle bakanlığınıza başvuran öğretmen adaylarından branş mezuniyeti veya pedagojik formasyonu bulunup da, ataması yapılmayan öğretmen adayları bulunmakta mıdır?

Bu soru önergesine dönemin Milli Eğitim Bakanı olan Mehmet Sağlam'ın cevabı ise şöyle olmuştur:

- 12.12.1991 tarih ve 91/2484 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "İlk Defa Kamu Hizmeti ve Görevlerine Devlet Memuru Olarak Atanacaklar İçin Mecburî Yeterlik ve Yarışma Sınavları Genel Yönetmeliği"nin 5 inci maddesine eklenen (c) fıkrası ile aynı Kanununun 36 ncı maddesinde yer alan Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Sınıfına dahil görevlere atanacakların yeterlik sınavına tabi tutulmadan memurluğa atanmalarına imkân tanınmıştır. Bahsedilen hüküm gereğince, 1992 yılından itibaren öğretmen alımları sınavsız olarak gerçekleştirilmiştir.
- Bakanlığımıza bağlı okul ve kurumlara atanacak öğretmenlerin mezun oldukları yükseköğretim kurumları ve branşlarına göre atanabilecekleri okullar ile atamalarına esas teşkil eden branş veya bölümlere öncelikle öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarından, ihtiyacın karşılanamadığı branşlarda ise diğer yükseköğretim kurumlarından pedagojik formasyona sahip lisans mezunu olanların öğretmen olarak atamaları yapılmaktadır. Ancak, 1996 yılı ikinci atama döneminde yoğun ihtiyaç duyulan sınıf öğretmenliği için ÖSS puanı ile öğrenci kayıt eden fakülte ve yüksekokullar dışındaki örgün yükseköğretim kurumlarından lisans düzeyinde öğretim görmüş olanların müracaatları kabul edilmiştir.
- 1996 yılı ikinci atama döneminde atamaları yapılan öğretmen adaylarının 3.056'sı eğitim fakültesi, 13.647'si diğer yükseköğretim kurumu mezunudur. Ayrıca, emekli dönüşü, kurumlar arası nakil ve açıktan olmak üzere 3.665 öğretmen ataması yapılmıştır.
- 1996 yılı ikinci atama döneminde öğretmen olarak atanabilmek için Bakanlığımıza başvuran öğretmen adaylarından sınıf öğretmenliği branşı dışındaki diğer 8 branş için başvuran öğretmen adaylarının atamaları gerçekleştirilmiştir. Kalan 25160 öğretmen adayının atamaları ise kadro kullanma izni alındıktan sonra bilgisayar kurasıyla peyderpey yapılacaktır.

1997 yılında verilen bu önerge cevabına konu olan Alan Dışından Öğretmen İstihdamı sorunu meselesi görüşülürken, 1995 yılında çıkarılan Aday Memurların Yetiştirilmesine İlişkin Yönetmelik'te ise öğretmenin yetiştirilmesi ve atanabilmenin standartları ile ilgili şu şartlar kabul edilmiştir (Aday Memurların Yetiştirilmesi, 1995): “Hizmetin gerektirdiği bilgi ve becerileri kazanarak zaman ve kaynak israfına meydan vermeden hizmetlerin en verimli şekilde yerine getirilmesini sağlayacak yönde yetiştirilmeleri ve aslî memurluğa atanabilmeleri için adaylık eğitimlerinin her devresini başarı ile tamamlamış olmaları (s. 2).” gerekmektedir.

Halbuki ertesini yıl yapılan 15. Milli Eğitim Şurasında dahi şu hususları belirten dönemin siyasi ve eğitimcileri yaklaşık 3 ay sonra ne kadar öngörüsüz bir iş yapacaklarını fark edememişlerdir (MEB, 1996): “Program türlerine göre öğretmen açığı hızla giderilerek, dengeli öğretmen dağılımı gerçekleştirilmeli; Avrupa Birliği'ne girişle daha önemli hâle gelecek olan ticaret ve turizm sektörlerinin ihtiyaç duyduğu orta kademe iş gücünün yetiştirilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır (s. 10).”

Diğer taraftan alınan kararların 50'nci maddesinde öğretmenlik istihdamı hakkında şunlar belirtilmiştir: “Öğretmen olmak isteyen adaylar, öğretmenlik mesleğine uygun olanlar arasından seçilmelidir (s. 6).” Diğer taraftan Öğretmenlik Formasyonu'na eleştiri getirilerek 52'nci maddede şunlar belirtilmiştir: “Üniversitelerde farklı branşlardaki yükseköğretim mezunları için düzenlenen pedagojik formasyon kurslarına son verilmelidir (s. 6).”

Özellikle konu başlığımızı ilgilendiren en önemli madde olan 53'üncü maddede ise Alan Dışından Atama yolunun kapanması için şu öneri getirilmiştir:

İlke olarak alanda yetişmemiş olan üniversite mezunları, ilköğretim okullarına(Sınıf ve dal öğretmeni olarak) atanmamalıdır. Ancak, son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki sınıf öğretmeni açığının çok büyük olması ve bunun gelecek birkaç yıl içinde daha da artması beklenmesi nedeniyle; Eğitim Fakültelerinin farklı bölümlerinden mezun olanların istihdamını mümkün kılmak üzere, sınıf öğretmenliği alanında en az bir yıl süreli “Öğretmenlik Mesleği Eğitimi Programları” düzenlenmelidir (s. 6-7).

Bu kadar önlem alınması fikrinin ortaya atıldığı bir toplantıdan çok değil sadece 3 ay sonra yaklaşık 90 bin öğretmenin hem de hiçbir pedagojik formasyon,

sınav ve hizmetiçi eğitim almadan öğretmen olarak atanmaları büyük bir hata olmuştur.

Aşağıdaki 1923-2004 yılları arasındaki öğretmen ve öğrenci sayılarının verildiği tabloda arz ile ihtiyaç arasındaki farkın 1995 ile 2000 yılları arasında değişmediği ancak 1996 yılında alınan alan dışı öğretmen miktarının bu kalkınma planından ne kadar uzak hareket edildiğinin bir göstergesidir (Avşar, 2007).

Tablo 10

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında İlköğretim Öğretmeni Personel Arzı Ve İhtiyacı (1995-2000)

Kademe	1995 (Bin Kişi)		2000 (Bin Kişi)	
	Arz	İhtiyaç	Arz	İhtiyaç
İlköğretim Öğretmeni	318.8	372.4	357.8	417.9

Kaynak: Devlet Personel Teşkilatı, 1996.

Yetkilileri bu tarzda bir atama yoluna iten nedenlerin ardında dönemin siyasi havasının da etkili olduğu anlaşılmaktadır. Daha önceki konularda da bahsedildiği gibi hükümetlerin programlarında belirtilen hedefler ile uygulamadaki yansımaları arasındaki uçurum öğretmen alımlarına da etkilemiştir. Eğitimde niteliğin önemseneceği ve öğretmenin yetiştirilmesi ve istihdamında önlemler alınması neredeyse tüm parti ve hükümet programlarında yer almasına rağmen, teori ile pratik arasındaki farktan en çok etkilenen yine Türk Eğitim Sistemi olmuştur.

Türkiye'deki öğretmen atamalarının daha detaylı bir yorumu için 1923-2004 yılları arasındaki öğretmen ve öğrenci sayılarının bulunduğu tablonun incelenmesi gerekmektedir (Turgut, 1992; Akt: Akyüz, 2011). Öğrenci sayısının giderek artması ve bu kitleye daha nitelikli eğitim ve öğretimin verilebilmesi için istihdam edilen personel sayısı da aynı oranda artırılırken niteliğin hangi düzeyde dikkate alındığı sorulması gereken önemli sorulardan birisidir.

Tablo 11

1923-2004 Yılları Arasındaki Resmi ve Özel Okullarda ve 1997'den İtibaren 8 Yıllık Zorunlu İlköğretimde Sayısal Gelişmeler

Öğretim Yılı	Öğrenci			Toplam (N)	Öğretmen		Toplam (N)
	Okul	Erkek	Kız		Erkek	Kadın	
1923-24	4.984	273.107	62.954	341.941	9.021	1.217	10.238
1930-31	6.958	315.072	174.227	489.299	11.504	4.814	16.318
1940-41	10.596	661.279	294.468	955.747	14.583	5.981	20.564
1950-51	17.428	1.016.915	599.711	1.616.626	26.714	9.157	35.871
1960-61	24.398	1.800.026	1.066.475	2.866.501	48.944	14.032	62.526
1970-71	38.234	2.892.654	2.120.754	5.013.408	87.469	45.252	132.721
1980-81	45.507	3.086.135	2.566.934	5.563.069	126.105	85.468	211.573
1983-84	47.855	3.474.841	3.041.996	6.516.837	122.487	86.425	208.912
1988-89	50.735	3.735.636	3.323.472	7.059.108	91.727	127.624	219.351
1991-92	50.669	3.634.240	3.236.398	6.870.638	135.674	98.480	234.154
1997-98	45.649	5.016.622	4.085.452	9.102.074	168.677	134.305	302.982
2000-01	36.047	5.520.004	4.769.229	10.289.233	-	-	345.001
2003-04	36.117	5.558.225	4.921.313	10.479.536	211.482	172.547	384.029

Kaynak: Akyüz, 2011.

Aşağıda 1993-2002 yılları arasında yapılan öğretmen atamaları ile ilgili tabloya bakıldığında 1995 yılından itibaren atamaların nerdeyse 3 katına çıktığını görmekteyiz. En fazla artışın ise meslek öğretmenlerinde olması, Avrupa Birliği standartlarına yaklaşmak açısından önemli iken öğrenci ve ürün kalitesi açısından aynı sonuçtan bahsetmek zordur. Alan dersleri, öğretmen temini, malzeme eksikliği, öğrenim türüne olan olumsuz kamuoyu algısı gibi nedenlerden ötürü meslek liselerindeki kalite düşüklüğü ise durumun olumsuz bir tarafıdır. Bu açığı kapatmak amacıyla birçok önlem alınmakta ve okul-sanayi işbirliğine giderek çözüm yolları denenmektedir.

Tablo 12

1995-2002 Yılları Arası Yapılan Öğretmen Atamaları

Alan/Yıl	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Toplam (N)
Sınıf	11.221	35.073	31.162	18.189	16.956	13.443	10.525	19.602	180.644
Kültür	10.356	10.577	9.437	23.406	14.471	15.213	20.087	18.311	140.102
Meslek	3.824	4.252	1.467	5.791	5.683	2.408	2.724	3.272	34.255
Toplam	25.401	49.902	42.066	47.386	37.110	31.064	33.336	41.185	307.450

Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü, 2014.

Yukarıdaki tabloya bakıldığında 1995 yılından sonra 1996-1998 yılları arasında öğretmenlik kontenjanlarının doldurulması için alınan toplam kişi sayısının 91.968 kişi olduğu sonucuna bakıldığında bu yıllar arasında alınan tüm alanlardaki öğretmen sayısı 1993-1995 yılları arasında alınan öğretmen sayısının 3 katından fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca TÜİK'ten elde edilen verilerde 1997-1998 yılları arasında Türkiye'de görevli olan öğretmen sayısı ile ilgili bir grafikte ise şu bilgiler bulunmaktadır.

Tablo 13

1997-1998 Yılları Arasında İlköğretim ve Ortaöğretimde Görevli Olan Öğretmen Sayıları

Öğretim Kademesi	Öğretmen sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı
İlköğretim	302.254	9.084.635	30
Ortaöğretim	140.619	2.129.969	14

Kaynak: TÜİK Eğitim İstatistikleri, 2016.

Yukarıda sadece ilköğretim alanında istihdam edilen öğretmen sayısındaki alan dışı atanan öğretmen sayısının oranının %10'dan dahi fazla olması ülkedeki her 10 öğretmenden birinin öğretmenlik mesleki yeterliliğinden yoksun herhangi bir üniversite mezunu olduğunu göstermektedir.

Alan dışı atamaların en yoğun olduğu 1991-1997 yılları arasında atanan binlerce öğretmen halen görev yapmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın bünyesinde 1 Eylül 2003 tarihi itibarıyla 42.037 alan dışından atanmış memur bulunmaktadır. Öğretmen açığını kapatmak amacıyla Veterinerlik, Orman, Su Ürünleri, Maden Fakültesi gibi eğitim ile alakası ciddi şekilde sorgulanması gereken alanlardan öğretmen temin etme yoluna gidilmiştir (Özden, 2006).

Milli Eğitim şuralarında eleştirilen ve engellenmesi için öneriler sunulan bu uygulamanın aniden ortaya çıkan 8 yıllık eğitim reformunun açığını kapatmak amacıyla yapıldığı belirtilmektedir. Reform amaçlı bir uygulamanın sonuçları ise eğitimin geleceği açısından tamir edilemez sorunlara yol açmıştır. Milli Eğitim Şuralarının değişmez maddelerinden birisi olan "Öğretmenin Niteliği" sorunu 1991-1997 yılları arasında göz ardı edildiği kadar hiçbir dönemde edilmemiştir. Nitekim, niceliğin daha fazla önem arz ettiği diğer alternatif atamalarda nispeten dahi olsa bir pedagojik formasyon şartı aranmıştır. Ayrıca bu uygulamalarda yer alan bireylere destekleyici eğitimler de verilmiştir (Özden, 2006).

Alternatif uygulamalar sonucunda Milli Eğitimde göreve başlayan öğretmenlerden bir kısmının öğretmenlik yaparken arta kalan zamanlarda asıl mezuniyet alanları ile ilgilendikleri bilinmektedir. Aşağıdaki tablo, 1 Eylül 2003 tarihi itibarıyla Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde görev yapan öğretmenlerin sayısal durumunu göstermektedir. Tabloda mevcut sınıf öğretmenlerin sayısı, atamalarının yapıldığı fakülte, yüksekokul ve enstitüler gösterilmiştir (Özden, 2006).

2003 eğitim-öğretim yılı itibarıyla herhangi bir pedagojik formasyon almış olan Eğitim Fakültesi, Eğitim Enstitüsü, Öğretmen Okulu, İlk Öğretmen Okulu, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Teknik ve Mesleki Eğitim Fakültesi ve Eğitim Yüksekokulu mezunu toplam öğretmen sayısı 218.505'tir. Hiçbir pedagojik formasyon almadan sadece kısa süreli hizmetiçi eğitim alarak atanan öğretmen sayısı ise 42.037'dir (Özden, 2006).

Özden (2006) dönemin öğretmen istihdamı ile ilgili çözümünü zorlaştıran başlıca nedenlerini ise şöyle özetlemektedir:

- Yeni açılan okullar,
- Ağırlığını kız çocuklarının aldığı okullaşmaya yönelik kampanyaların artması,
- Birçok hizmet dışı kalmış binanın Milli Eğitim Bakanlığı bünyesine alınması,
- 8 yıllık zorunlu eğitimin doğurduğu öğretmen ihtiyacı.

Öğretmen istihdamında yaşanan sorunları anlamlandırmada diğer bir yol ise fakültele kontenjan oluşturmadaki plansızlıktır. 1983-2002 yılları arası üniversite sınavını kazanıp herhangi bir yükseköğrenim programına kayıt yaptıranların sayısı sürekli artış göstermiştir. 1992 yılında yeni açılan 24 üniversite nedeniyle yükseköğretim programlarına yerleştirilen adayların sayısında önemli bir artma olmuştur. Bu artış ile birlikte plansız bir eğitim-öğretim dönüşümü yani zorunlu 8 yıllık öğretim, öğretmen ihtiyacını önemli ölçüde artırmıştır. Sorunu çözmeye yönelik adım ise sorunu nicelik anlamında çözüme kısmen kavuşturmuş ancak ileriki yıllarda hem öğrenci niteliğini hem de

Milli Eğitim sisteminin ana unsuru olan öğretmenin yetiştirilmesi sorununu da beraberinde getirmiştir. Eğitim fakülteleri dışından ataması yapılan bu öğretmenlerin mesleki gelişimi için ise sene içerisinde yapılan hizmetiçi eğitim etkinlikleri de yetersiz kalmaktadır. Yeni eğitim-öğretim sistemleri uygulamaya geçirilmeden önce geniş kapsamlı bir plan ve program hazırlanması gerektiği yaşanan sorunlardan anlaşılmaktadır (Özden, 2006).

Tablo 14

1 Eylül 2003 Tarihi İtibariyle Mevcut Sınıf Öğretmenleri ve Geldikleri Kaynaklar

	Okul Adı	Sayı (N)
1	Eğitim Fakültesi	76.910
2	Eğitim Enstitüsü	58.423
3	Öğretmen Okulu	54.439
4	Eğitim Yüksekokulu	24.157
5	Fen Edebiyat Fakültesi	13.789
6	Ziraat Fakültesi	6.474
7	İktisadi ve idari Bilimler ve İktisadi ve Sosyal Bil Fak	6.308
8	Edebiyat Fakültesi	3.162
9	Fen Fakültesi	2.417
10	Teknik Eğitim Fakültesi	1.856
11	Mühendislik Fakültesi	1.793
12	Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi	1.540
13	Eğitim Bilimleri Fakültesi	1.259
14	Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi	1.210
15	Mesleki Eğitim Fakültesi	759
16	İlk öğretmen Okulu	702
17	İletişim Fakültesi	481
18	Basın- Yayın Yüksekokulu	462
19	Veteriner Fakültesi	442
20	İlahiyat Fakültesi	388
21	Orman Fakültesi	381
22	Hemşirelik Yüksekokulu	356
23	Su Ürünleri Fakültesi ve Su Ürünleri Yüksekokulu	610
24	Hukuk Fakültesi	249
25	Siyasal Bilgiler Fakültesi	230
26	Güzel Sanatlar Fakültesi	229
27	İktisat Fakültesi- İşletme Fakültesi	300
28	Sosyal Hizmetler Yüksekokulu	147
29	Yurtdışı Üniversiteler	145
30	Sağlık İdaresi Yüksekokulu	129
31	Mesleki Yaygın Eğitim Fakültesi	124
32	İktisadi Ticari İlimler Akademisi	109
33	Ev Ekonomisi Yüksekokulu	88
34	Meslek Yüksekokulu	70
35	Sağlık Hiz.Mes.Yük.Ok.	53
36	Deniz Bilimleri ve Tekno.(Sürmene)	52
37	Florence Nightingale Hemşirelik Y.O.	47
38	Sağlık Teknolojisi Yüksekokulu	47
49	Maden Fakültesi, Kimya-Metalürji Fakültesi	111
40	Uçak ve Uzay Bilimleri Fakültesi	41
41	Ankara Üniversitesi	27
42	İnşaat Fakültesi	26
	Toplam	260.542

Kaynak: Özden, Y., 2006.

Öğretmen ihtiyacını gidermeye yönelik bu alımların kaynaklarına bakıldığında sorunun çözümüne yönelik değil bir gayret olmadığı gözükmektedir. Eğitim fakültesi veya teknik eğitim gibi pedagojik çalışmaların bulunduğu alanların dışından toplam 41.913 kişi öğretmen olarak atanmıştır. Yani, atanan yaklaşık her 7 kişiden 1 tanesi öğretmenlik ile alakası olmayan kişilerdir. Diğer yandan Meslek Yüksek Okulu ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu gibi önlisans eğitimi verilen okullardan dahi toplamda 1.025 alım yapılmıştır. İhtiyacı gidermeye yönelik alternatif uygulama eğitim geleceğimizde yeni sorunların meydana gelmesine yol açmış ve yeni çözüm ihtiyaçlarını da beraberinde getirmiştir (Özden, 2006).

Dördüncü Bölüm

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Tartışma

Ülkemizde eğitim ve öğretim faaliyetlerine olumsuz etki eden ekonomik ve siyasi sıkıntılar ve sosyo-kültürel yapısının elverişli olmadığı bazı dönemlerde öğretmen açığını gidermek üzere alternatif bazı uygulamalara başvurulmuştur. Toplumun her alanda kalkınması ve tam bağımsızlığı için vazgeçilmez bir unsur olan öğretmen ve bu unsurun eğitim ve öğretim faaliyetinde en çok etkilediği öge olan öğrenen bireyin yetişmesi ve istihdamı süreçlerinin ne kadar hassas değerlendirmelere tabi tutulması gerektiği herkesçe kabul edilen bir gerçektir. Bahsi geçen süreçlerde öğretene ve eğitici rolde bulunan bireyin eğitimde etkin bir şekilde yer almasını sağlamak için hizmet öncesi ve sırasında yetkinliğinin tespiti gelişen dünya şartlarında ele alınması gereken diğer bir sorundur. Türkiye'deki öğretmen yetiştirme ve istihdamı süreçlerinin değerlendirilmesi, araştırmanın ana ve alt problemlerinde aranan cevapların ortaya çıkardığı; neden ve nasıl soruları ve ne oldu değerlendirmesi gibi süreçlerin irdelenmesi önem taşımaktadır.

Türkiye'nin, öğretmen yetiştirme alanında Batı ülkeleri kadar deneyime sahip olduğunu belirten Ergün'e göre (Ergün, 1998) Batı tarzı uygulamalardan kendi özgün yapımıza ulaşarak sorunların çözümünde mesafe alacağımızı belirtir. Günümüzde bilim ve teknolojik gelişmeyle eğitim amaçlarına paralel olarak geleneksel öğretmen rolü değişmiştir. Eğitim ve öğretim alanındaki yenilikleri izleyen değil yaratıcı, araştırmacı denilen yenilikçi öğretmen modeli konusunda politikalar oluşturulmalıdır (Balcı, 1991).

Öğretmen yetiştirme ve istihdamı konusunda karşılaşılan diğer bir sorun ise bu konunun tarihi üzerine yapılan araştırmaların dengeli bir dağılım göstermemesidir. Türkiye öğretmen yetiştirme tarihi üzerine yapılan araştırmalar son yıllarda artmasına rağmen hâlâ nicelik ve nitelik yönünden yetersizdir. Eğitime yön verenlerin öğretmen yetiştirmenin tarihi konusunda bilgi eksikliği ve

konuya bakıştaki ilgisizlikten dolayı bu konuda politika üretirken geçmişteki modelleri yeni bir model gibi sunulmaktadır (Öztürk, 2008).

Alternatif atamalar konusunda ilk araştırma verilerini ortaya koyan Akyüz'e göre (2011), 1860 yılında Darülmualimin mezunlarının sayıca ve bilgice yetersiz olmalarından dolayı bu okul mezunları haricindeki diğer okul mezunlarından öğretmen alımı ile başlayan bu istihdam uygulaması bununla sınırlı kalmamıştır. Meşrutiyet döneminde ihtiyacın karşılanması için meslek okulları dışından birçok kişi mesleğe alınmıştır. Cumhuriyet döneminde de bu uygulamanın örneklerini görmek mümkündür. Mesela; 1923 yılında görev yapan ilkokul öğretmeni 7368 kişinin 2107'si hiçbir tahsil görmemiş kişilerden oluşmaktadır. Daha sonraki yıllarda farklı mesleklerden emekli olmuş kişilerin yanında askerdeki çavuşların ve kısa süreli kurslardan mezun olmuş diğer meslek sahiplerinin de öğretmen olarak köylere gönderilmesi sağlanmıştır.

Araştırmamızda alternatif öğretmen atama olarak adlandırdığımız yolları, Akyüz (2011) öğretmen sağlanmasında normal ve ciddi yetiştirme yolu dışında çeşitli uygulamalar olarak nitelendirerek; çabuk, ucuz, politik amaçlı öğretmen sağlama yollarını şöyle belirtir: “Yedek Subay Öğretmenler, Vekil Öğretmenler, Barış Gönüllüleri, Öğretmenlik Formasyonu, Mektupla Öğretmen Yetiştirme, Hızlandırılmış Programla Öğretmen Yetiştirme, Askerliğini Öğretmen Olarak Yapanlar ve Tüm Fakülte ve Yüksekokul Mezunlarının öğretmen olarak atanmaları (s. 390-391).”

Güven'e göre (2014), Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kurumsal ve programlar düzeyinde bir kısmı başarılı olamayan, diğer kısmı ise eğitim sisteminde derin izler bırakan değişik denemelere girişilmiştir. Tüm bu denemelere yetkilileri yönelten nedeni ise özellikle köy okullarındaki öğretmen ihtiyacı ve zorunlu eğitim alanındaki gelişmeler olarak belirtir. Artan nüfus ile birlikte açılan okulların sayısındaki artış bu gereksinimi artırmış ve kısa vadeli çözümlere başvurulmuştur. 1974 yılında “Gece Öğretimi”(toplam mezun 15.000) ve “Mektupla Öğretim” (toplam mezun 42.141), 1978 yılında ise “Hızlandırılmış Eğitim” (toplam mezun 70.557) yoluyla öğretmen ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır.

Yukarıda belirtilen alternatif öğretmen atama yollarından sadece askerlik yolu ile atama döneminde başvuru saha raporu (Sözalın ve Özgentaş, 1992) ise vatani görev amacı ile evden çıkan bireylerin tabi tutulduğu eğitim sürecinin ne kadar hazırbulunuşluk ilkesine zıt olduğu apaçıktır. Halen devam eden geçici öğretmenlik uygulamalarının her Milli Eğitim Şurasında eleştirilmesine rağmen bunların kaldırılması konusunda getirilen tekliflerin dikkate alınmamasının, eğitim ve öğretim faaliyetinin olması gerektiği şekilde yapılmasını engellediği aşikârdır.

Eleştirilmesi gereken diğeri bir nokta ise şudur: Belki bir şekilde izah edilebilecek olan kısa süreli eğitimden geçen bireylerin istihdamı dışında ilk olarak 1926 tarihinde çıkarılan bir kanunla ihtiyaç dâhilinde başka alanlardan gelenlerin öğretmen olarak atanması ve 1991-1997 yılları arasında yaklaşık 43 bin (açık öğretim fakültesi mezunu hariç) üniversite mezununun hiçbir kıstas ve sınav sürecine tâbi tutulmadan -ki pedagojik formasyonu olmayan bireyin nasıl öğretmenlik yapacağı tartışılır- siyasi kaygılardan dolayı istihdam edilmesi öğretmenlik mesleğinin hukuki ve sosyal statüsünün sorgulanmasına yol açmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK ve Eğitim Fakültelerinin temsilcilerinin işbirliği sonucunda hazırlanan 1998 yılına ait rapora göre; 1996 yılında toplam sınıf öğretmeni ihtiyacı 22.075 olarak belirtilirken, üniversitelerden mezun sınıf öğretmeni sayısı 3.910 seviyesindedir. 1997 yılındaki durum ise 30.471 ihtiyaç-5.325 mezun şeklinde iken 2000 yılına kadar öğretmen açığı giderek arttığını göstermektedir (Batır, 2008).

Öğretmen ihtiyacı ve mevcut mezun durumu belirtilen şekilde olduğu halde Türkiye, bu tür uygulamalarla 1961-1996 yılları arasında öğretmenliğin ve öğretmenin toplumdaki konumunu ve milli hedefler doğrultusunda yetiştirilecek olan ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki milyonlarca bireyin gelecekle ilgili endişelerini artıracak olan birçok eğitim ve istihdam süreçlerini yaşamıştır. Ortaya konulan uygulamaların sonuçlarının değerlendirmesini günümüzdeki eğitim şartları en iyi şekilde yapmaktadır. Her ne açıdan bakılırsa bakılsın gerekçeleri bir şekilde kabul edilebilir olan ama uygulama sürecindeki etkinlikleri ve sonuçları itibarıyla eleştiriye çok açık olan öğretmenlik mesleğine başka kaynaklardan birey temin etme yolları sorunu, toplumun sadece nicelik açısından ihtiyaçlarının

çözümüne dahi katkı sağlamamıştır. Bu duruma en büyük kanıt ise, vekil ve ücretli öğretmenlik uygulamalarıdır. Halen Türkiye’de çoğu okulda en az 1 tane ücretli ya da vekil öğretmenin bulunması, rotasyon uygulamaları ve taltif anlamında olması gereken atama dönemleri haricinde özür ve il içi-il dışı atamalar yapılması ise bu sorunu en çok besleyen etkenlerin başında gelmektedir. Alan dışından atanan öğretmenlerin durumlarının ileriki yıllarda eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkileyeceği açıktır.

İlköğretim döneminden Ortaöğretimin son yılına kadar olan süreçte ve mekân olarak şehir, kasaba ve köy alanlarında yaşanan öğretmen eksikliği sorunu nicelik anlamında çözüme kavuşturulmaya çalışılmış ve görev alacak olan bireylerin nitelikleri ise göz ardı edilmiştir. Nicelik sorunun çözümü için 1961 yılında askerlik görevini yerine getirmeleri için celp olunan askerlerin istihdamı ile başlayan bu uygulama 1996-1997 dönemi alan dışı atamaları ile eleştiriye en çok açık olan zirve noktasına ulaşmıştır. Ayrıca görev verilen bireylere hizmetiçi eğitim dahi verilmemesi ise sorunlara yaklaşım tarzının ne kadar yüzeysel olduğunu göstermektedir. Halen devam eden geçici öğretmenlik ile askerliğini öğretmen olarak yerine getirme uygulaması ise bu sorunun ilerideki yıllarda da ülkemizi meşgul edeceği şüphesizdir.

Orta ve uzun vadede belirtilen hedeflere ulaşmak amacıyla yapılacak olan çalışmalar Milli Eğitim Şuralarında da değerlendirilmeli ve sadece tavsiye karar olarak kalmamalıdır. 1960 sonrası uygulamaya geçirilen hatalı istihdam politikaları değerlendirilmeli ve öğretmen yetiştirme ve istihdamı konusunda daha işlevsel yollara başvurulmalıdır.

Sonuç

Araştırmamızda temel ve alt problemlerin değerlendirilmesi ve ulaştığımız bulguların analiz edilmesi ile elde edilen başlıca sonuçlar şunlardır:

Ulaşılan mevzuat ve kaynaklardan elde edilen veriler ile ülkemizde 1961-1996 yılları arasında 10 ayrı alternatif öğretmen yetiştirme ve istihdamı yoluna başvurulduğu görülmektedir. Sırasıyla bu alım yolları şunlardır:

1. Askerlik yolu ile öğretmen ihtiyacının karşılanması: Yedek Subay Öğretmenlik Uygulaması ve Askerliğin Öğretmen Olarak Yaptırılması.

2. Türkiye'ye Gelen Barış Gönüllüleri'nin İstihdamı.
3. Geçici Öğretmenlik Uygulamaları: Muvakkat (Geçici) Öğretmenlik, Ücretli Öğretmenlik ve Vekil Öğretmenlik.
4. Uzaktan Eğitim Yoluyla Öğretmen İhtiyacının Karşlanması: Deneme Yüksek Öğretmen Okulu ve Mektupla Öğretim Yolu ile Öğretmen Alımı.
5. Hızlandırılmış Eğitim ile Öğretmen Yetiştirme Uygulaması.
6. Öğretmenlik Formasyonu ile Öğretmen İhtiyacının Karşlanması.
7. Alan Dışından Atama Yolu ile Öğretmen İstihdamı.

Öğretmen yetiştirme ve istihdamındaki genel gerekçe köy, kasaba ve şehirlerdeki öğretmen açığına sebep olan siyasi, sosyal ve ekonomik sorunların üstesinden gelebilmek amacıyla kısa süreli de olsa eğitim ve öğretim faaliyetini sürdürmek olduğu anlaşılmıştır. Yukarıda bahsi geçen öğretmen alım yöntemlerinin sonuçları genel itibarıyla olumsuz bir tablo çizmektedir. Kısa süreli çözüm amaçlı başvurulan bu yöntemlerin başlangıç ve bitiş süreleri dikkate alındığında plansız ve programsız bir eğitim faaliyetleri olduğu görülmektedir. Üç ay gibi kısa sürede öğretmen olan ve hiçbir kıstasa dahi tabi tutulmadan yapılan öğretmen alımının sonuçları belki faaliyetin yapıldığı dönemde olmasa da, ileriki yıllarda ülkenin içine girdiği sosyal, ekonomik ve siyasi çıkmazlarda kendisini göstermiştir. Nitelikten uzak bireylerin ne kadar kaliteli hizmet vereceği ve bu hizmet sonucunda ortaya çıkacak olan ürünün de niteliği sorgulanması gereken bir noktadır. Askerlik Yolu ile Öğretmen Alımı İlk olarak 1961 yılında başlamıştır. Bu süreçte halen aktif bir şekilde kullanılan yöntemler ise; Askerliğini Öğretmen Olarak Yapanlar ve Geçici Öğretmenlik uygulamalarıdır. Bu uygulamaların başlangıç ve bitiş zamanları sırası ile şöyledir:

1. Yedek Subay Öğretmenlik Uygulaması: T.C. Milli Birlik Hükümeti'nin çıkardığı 11.10.1960 tarih ve 97 sayılı kanun ile başlayan bu uygulama 1963 yılına gelindiğinde terhis ve askere alımların verdiği sıkıntıdan dolayı artan öğretmen ihtiyacının karşılanması için tekrar bu yönteme başvurulmuştur. 1970'li yıllarda da devam eden bu uygulama için 15 yıl süre öngörülürken, süre daha sonra uzatılarak, 1980–81 öğretim yılına kadar devam etmiştir.

2. Askerliğini Öğretmen Olarak Yapanlar: İlk olarak 16 Nisan 1987 tarihli ve 3358 sayılı kanun ile başlayan bu uygulama halen her yıl Ağustos celbi döneminde başvuran öğretmenler içerisinde ihtiyaç duyulan miktarda personelin silah altına alınarak görevlendirilmesi ile devam etmektedir.
3. Muvakkat (Geçici) Öğretmenlik ve Ücretli Öğretmenlik Uygulamaları: Birbirinin devamı diyebileceğimiz bu iki uygulamanın ilk örneği 5 Ocak 1961 yılında çıkarılan İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile birlikte görülmüştür. Daha sonra bu uygulamaya son verilmiş ve ücretli öğretmenlik uygulamasına geçilmiştir.
4. Halen devam eden bir uygulama olan ücretli öğretmenlik ise, 1.12.2006-2006/11350 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile öğretmen sayısının yetersiz olması hâlinde sadece 'Yüksek öğrenimli olmak koşuluyla' haftada 30 saate kadar derse girmeye izin verecek şekilde düzenlenmiştir.
5. Vekil Öğretmenlik Uygulaması: 23 Temmuz 1965 tarihli ve 12056 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na göre faaliyete başlayan bu program halen; öğretmenlerin yasal izin, geçici görev, disiplin cezası uygulaması veya görevden uzaklaştırma nedenleriyle işlerinden geçici olarak ayrılmaları halinde yerlerine kurum içinden veya diğer kurumlardan veya açıktan vekil olarak atanan kişilerin görevlendirilmesiyle devam etmektedir.
6. Barış Gönüllüleri Uygulaması: Bu görevlilerin ülkemizdeki görev başlangıç süresinin Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye Dışişleri Bakanlıkları ve meclislerinin mektupları onayladığı tarih olması ve bitiş zamanlarının ise iki ülke arasındaki görüşmelerden sonra karara bağlanması hususunda ittifak edildiğini görmekteyiz. İlk olarak 1962 yılının Eylül ayı ile başlayan bu süreç her yıl azalan gönüllü sayısının ardından 1969 yılında sona ermiştir.
7. Mektupla Öğretim Yolu ile Öğretmen Yetiştirme ve İstihdamı Uygulaması: 11 Ocak 1975 tarihli ve 15115 sayılı yönetmelik ile başlayan bu uygulama ile açılan öğretmen yetiştirme amaçlı bu programlara 1974 - 1975 öğretim yılında toplam 47.156 öğrenci

alınmıştır. Kayıtlı öğrencilerin bir kısmı öğrenimini tamamlamıştır. 1978-1979 öğretim yılında 2126 öğrenci Gazi Eğitim Enstitüsüne devredilmesiyle bu girişim de son bulmuştur.

8. Hızlandırılmış Eğitim Yoluyla Öğretmen Yetiştirme ve Alımı Uygulaması: Eğitim Enstitüleri, 1975-1980 yılları arasında öğretim elemanı eksikliği, genellikle düşük puanlı öğrencilerin alınması, politik olaylar ve baskılar gibi ağır sorunlarla yüz yüze gelmişler ve normal programın dışında “hızlandırılmış eğitim” yoluyla öğretmen yetiştirmek zorunda kalmışlardır. Milli Eğitim Bakanlığının 18 Temmuz 1978 tarihli ve 16350 sayılı Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Yüksek Okullar Hızlandırılmış Programlar Yönetmeliği’ni çıkartmasıyla başlayan bu süreç 1980 yılında sona ermiştir. Halen bu yol ile eğitim görenlerin bir kısmı görevlerine devam etmektedir.

9. Öğretmenlik Formasyonu Yoluyla Öğretmen Alımı: İlk örneklerini 1967’lerde gördüğümüz bu uygulamanın amacını 1970 yılında çıkarılmış olan 13469 sayılı yönetmelik ile öğreniyoruz. Daha sonra kapsamı 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Temel Eğitim Kanunu’nda bu program genişletilmiş, en son 1997 ve 1998 yaz tatillerinde Milli Eğitim Bakanlığı, çeşitli fakülte mezunlarından atadığı binlerce öğretmene 40 iş günü içerisinde tamamlanan öğretmenlik formasyonu kursları vererek binlerce kişiyi öğretmen yapmıştır. 1998-1999 öğretim yılında YÖK tarafından kaldırılan bu programlar 2001’de tekrar açılmış ve halen de devam etmektedir.

10. Alan Dışından Öğretmen Alımı Uygulaması: İlk örneklerini Tanzimat devrinde gördüğümüz Alan Dışından Atama uygulamasının Cumhuriyet devrindeki örneği 1926 tarihli ve 842 sayılı İlk Mektep Muallim ve Muallim Muavinleri Hakkında çıkarılan kanunla başlamıştır. Ardından ilk devirlerde görülen sınav yöntemi dahi terk edilmiş ve hiçbir kısıtlama olmaksızın tüm üniversite mezunları öğretmen olabilmıştır. 26 Aralık 1991 tarihli ve 21093 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan ve Yönetmelikler bu durumun hukuki alt yapısını hazırlamıştır. En geniş örneği ise 1996 yılında yapılan 1996 yılı ikinci atama döneminde yoğun

ihtiyaç duyulan sınıf öğretmenliği için ÖSS puanı ile öğrenci kayıt eden fakülte ve yüksekokullar dışındaki örgün yükseköğretim kurumlarından lisans düzeyinde öğretim görmüş olanların müracaatları kabul edilmesidir.

Bu uygulamalara ilişkin istenen verimin alınıp alınmadığı yönünde yapılan araştırmalarda kısa süreli kurslar ve programlarla atanan öğretmenlerle yapılan anketler ve mülakatlara baktığımızda kısa sürede kurslar, programlar ile yerleştirilen kişilerin mesleklerinden memnun olmadıkları anlaşılmaktadır. Zaten sırf ekonomik kaygı ile bu göreve alınan bir bireyin istenen hizmeti verebilmesi mümkün değildir. Milli Eğitim Şuralarında öğretmen açığına dikkat çekilirken öğretmenin niteliğini artırmaya dönük çalışmaların yetersiz olması ise dikkat çeken başka bir noktadır. İstenen verimin alınabilmesi için hem mekân hem maaş anlamında yeteri derecede uygun hale getirilemeyen bu meslekte Cumhuriyet devrinden itibaren emeklilerin ve istifaların oranının ciddi anlamda yüksek olması başvurulan yöntemlerin alt yapısının ne kadar hazırlıksız olduğunu göstermektedir.

Özetlenecek olursa; ülkemizde Osmanlı döneminden itibaren günümüze kadar devam eden öğretmen yetiştirme ve istihdamı sürecinde dönemin şartlarının etkisi ya da siyasi amaçlar ile birçok öğretmen yetiştirme ve alımı yollarına başvurulmuştur. Bu yolların ilk sistemli uygulamalarıyla Tanzimat döneminde karşılaşırız. İlk kez öğretmen okularının açıldığı bu dönem II. Meşrutiyet devrinin sonlarına kadar devam etmiştir. Trablusgarp ve Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele dönemleri bu süreci aksatsa da Maarif Kongresi ile tekrar hız kazanan bu süreç niteliğin niceliğe yerini bıraktığı durumları da yaşamıştır. 1961 yılında Askerlik yolu ile bireylerin kısa sürede öğretmen olarak alınmasıyla başlayan bu süreç, ülkemize Barış Gönüllüleri'nin gelmesi ile ihtiyacın hangi safhaya geldiğini göstermektedir. Ardından gelen Geçici Öğretmenlik uygulaması ve 1970-1980 yıllarında Mektupla Öğretim ve Hızlandırılmış Eğitim yoluyla öğretmen yetiştirme süreçleri ile zirve noktasına ulaşmıştır. Öğretmen yetiştirme görevinin Yüksek Öğretim Kurumuna devredilmesinin ardından yaşanan süreçte ise bir kısım öğretmenler askerliklerini öğretmen olarak yapmaya başlamıştır. 1991 yılında çıkarılan bir kanun ile alan

dışından gelen üniversite mezunları 1996 yılında öğretmen olarak atanmıştır. Halen ülkemizde geçici öğretmenlik ile askerliğini öğretmen olarak yapma uygulamalarının devam etmesi bu sürecin ilerideki yıllarda devam edeceğini göstermektedir.

2012 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Ulusal Öğretmen Strateji Belgesi Taslağı'nda sunulan 3 hedefin sonuncusu olan Öğretmen Adayı Havuzundan En Nitelikli Adayları Seçmek maddesi altında belirtilen hedefler arasında şunlar yer almaktadır (MEB, 2013):

- İhtiyaç temelli öğretmen yetiştirmek
- Öğretmen seçme sistemini iyileştirmek.

Birinci hedef olan devlet okullarında öğrenci temelli sistem içerisinde görev yapacak olan öğretmenlerin daha kaliteli bir şekilde yetiştirilmesi ve ihtiyaç oranına göre öğretmen temini amacına ulaşmak için yapılması gerekenler arasında şu çalışmalar yer almaktadır:

- Öğretmen ihtiyacına yönelik saha raporlarının hazırlanması ve kamuoyu ile paylaşılması
- Branşı kaldırılmış öğretmenlere eğitim programları düzenlenmesi

İkinci hedefte ise teze konu olan öğretmen istihdam yollarının düzeltilmesi doğrultusunda yapılması gerekenler şöyle sıralanmaktadır:

- Öğretmenliğe geçişte esas alınan iki ayrı puan türüne kaynaklık yapan KPSS'nin yeniden tasarlanması
- Süreçte çoklu değerlendirmeyi temel alan model geliştirilmesi
- Duyuşsal ve psikomotor becerilerin çoklu değerlendirme modelinde dikkate alınması
- Temel eğitim kademesine yönelik öğretmen atamalarında önkoşul ölçüt belirlenmesi
- Ortaöğretim kademesine yönelik öğretmen atamalarında önkoşul ölçüt belirlenmesi

Öğretmen yetiştirme ve istihdamı politikalarında önceki uygulamalara göre önemli bir mesafe alınmakla birlikte, günümüzde öğretmen açığının devam etmesi ve ücretli-vekil öğretmenlik, asker öğretmenlik ve pedagojik formasyon yolu ile öğretmen istihdamı uygulamalarına müracaat edilmesi, ülkemizdeki öğretmen yetiştirme ve istihdamı konusundaki sorunların bizi meşgul edeceğini göstermektedir.

Öneriler

Öğretmen yetiştirilmesi ve istihdamı konusu sürekli olarak güncelliğini korumaktadır. Nitelikli öğretmen için nitelikli bir eğitim ve istihdam politikasının şart olduğu unutulmamalıdır. Öğretmen açığını kapatmanın yolu öğretmenlik mesleğine, eğitimin kendi özyapısına ve ülkemizin öğrenci profilinin geleceğine uygun uygulamalardan geçmektedir. Bu nedenle ortaya konacak çözüm önerileri kısa vadeli değil, tüm paydaşlar ve değişkenler dikkate alınarak sunulmalıdır. Bu bağlamda ülkemizde öğretmen yetiştirme ve istihdamına yönelik önerileri şöyle ifade etmek mümkündür:

Hazırlanan öğretmen atama mevzuatları alternatif öğretmen istihdamına yol açmayacak şekilde sadeleştirilmelidir. Atama politikaları uzun vadeli, planlı ve programlı olmalı, öğretmenlik mesleğinin statüsü korunmalıdır.

Öğretmen yetiştirme programları tüm eğitim-öğretim kademelerini kapsayacak şekilde planlanmalıdır. Öğretmen olacak bireyler için ayrılan kontenjanlar ile istihdam olanakları arasında koordineli bir düzenleme yapılmalıdır.

Öğretmenliğin daha profesyonel bir meslek haline getirilmesi için kısaca şunlar yapılabilir:

- Askerliğini öğretmen olarak yapacak olan kişilerin seçiminde var olan kriterler gözden geçirilmelidir. Özellikle idareci-öğretmen olarak görev yapan birleştirilmiş sınıf öğretmenleri okullarında asker öğretmen olarak görevlendirilmelidir. Öğretmenlerin 6-12 ay mesleki çalışmalarından uzak şekilde kalmaları nedeniyle ücretli-vekil öğretmenlerin görevlendirilmesi yerine, öğretmenlerin görev yaptıkları şehirlerde

bulunan birliklerde yaz tatili döneminde kısa süreli olarak askerlik görevini yapmaları sağlanmalıdır.

- Ücretli ve vekil öğretmenlik uygulamalarının önüne geçebilmek için atama kontenjanları artırılmalıdır. Diğer yandan okullarda yaşanan ihtiyaç durumunda bu kişilerin istihdamında eğitim fakültesi haricindeki alanlardan alımlarda branş kriterlerine göre hareket edilmelidir.
- Yabancı dil öğretimi konusunda daha önce başvuru alan yabancı öğretmen alımının sona ermesi yerinde bir uygulama olmuştur. Bununla birlikte yabancı dil öğretiminde görev yapan öğretmenlere yurt dışında deneyim kazanmaları amacıyla yaz aylarında programlar düzenlenmelidir. Ayrıca yabancı dil öğretiminde kullanılmak üzere yurt dışındaki ülkelerde başarısını kanıtlamış yöntemler ülkemizin şartları göz önünde bulundurularak tercih edilmelidir.
- Öğretmenlerin, uzaktan eğitim uygulamaları resmi olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın "MEBBİS" sitesi üzerinden gerçekleştirilmektedir. Özellikle MEB, uzaktan eğitim kontenjanlarını artırmalı ve öğretmenlerin deneyimlerini paylaştığı "Eğitimde Bilişim Ağı (EBA)" gibi sayfaları kullanmaları konusunda teşvik etmelidir.
- Öğretmenlik formasyonu ve alan dışı gibi atamalara çözüm bulmak için MEB ve YÖK koordineli hareket etmelidir. Eğitim fakültelerinin kontenjanları ile istihdam politikaları uyumlu olmalıdır.
- Belli şehirlerde Milli Eğitim Üniversiteleri açılmalı ve bu üniversiteler bünyesinde uygulama okulları bulunmalıdır. Uygulama okulları Milli Eğitim Bakanlığına bağlı şekilde hizmet vermelidir. Daha modern eğitim verilebilmesi için Milli Eğitim Üniversitelerinin kendi bütçesi ve mevzuatı olmalıdır. Sağlanan bu bütçe ile modern öğretim yöntem ve teknikleri ve rehberlik programları geliştirme konusunda imkânları yükseltilmelidir. Daha ileri aşamada ise öğretmen yetiştirme kampüsleri kurulup öğretmen liseleri ve öğretmen üniversiteleri aynı çatı altında bulunmalıdır. Öğretmenliğin teorisi ve pratiğinin bir arada bulunduğu bu kurumlar kendi yüksek lisans ve doktora programlarını oluşturarak

uzman öğretmenler yetiştirmelidir. Öğretmenliğin niteliğinin yükseltilmesinin hedeflendiği bu kurumlar atamaların ana kaynağı haline getirilmeli ve sağlanan nitelikli kontenjan ile istihdam politikaları uyumlu hale getirilerek nicelik kaygısına da son verilmelidir.

Öğretmen seçiminde, esas alınan sınavların yanında; duyuşsal ve psiko-analiz testler yapılmasının yararlı olacağı düşünölmektedir. 1990'lerden itibaren Batıda ortaya çıkan değerler eğitime yönelik çalışmalar duygusal zekâsı gelişmemiş bireylerin topluma sadece bilgi aşladığını ve bu durumun manevi boşluklara yol açtığını göstermektedir. Bu nedenle bilişsel zekâları gelişmiş ancak duygusal zekâsı gelişmemiş bireyler öğretmen olarak istihdam edilmemelidir. Bu soruna yönelik MEB ve YÖK arasında işbirliği yapılması yerinde bir teşebbüs olacaktır.

Kaynakça

- Abazaoğlu, İ., Yıldırım, O. ve Yıldızhan, Y. (2014). Türkiye'nin öğretmen profili. *Electronic Turkish Studies*, 2(9), 1-20.
- Aday memurların yetiştirilmesine ilişkin yönetmelik. (1995, 30 Ocak). *Resmi Gazete* (Sayı: 2423). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>.
- Akbaş, O. (2006). Amerikan gönüllü kuruluşları: Barış gönüllülerinin Dünya'da ve Türkiye'deki çalışmaları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 9-12.
- Akçabol, R. (2005). *Öğretmen yetiştirme sistemimiz*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Akdeniz, S. (2010). *Ücretli öğretmen istihdamına ilişkin usul ve esaslar ile sigortalılık durumu*. 08 Aralık 2014 tarihinde <https://www.ogretmenlersitesi.com/ucretli-ogretmen-istihdamina-iliskin-usul-ve-esaslar-ile-sigortalilik-durumu/8088/> adresinden erişildi.
- Akyıldız, H. (1991). Etkili öğretim açısından öğretmen niteliğinin önemi. İçinde İ. Fındıkçı (Ed.), *Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu Eğitimde Nitelik Geliştirme* (s. 228-230). İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.
- Akyüz, Y. (1978). *Türkiye'de öğretmenlerin toplumsal değişimdeki etkileri (1848-1940)*. Ankara: Doğan Basımevi.
- Akyüz, Y. (1982). *Çeşitli ülkelerde öğretmenlik mesleği ve bu konuya verilen önem*. İçinde F. Gürsoy, N. Kocaeli ve A. Başçavuşoğlu (Ed.) Ankara: T.C.M.E.B. Ankara Öğretim Derneği Özel Ankara Tevfik Fikret Lisesi Öğretmenleri Yayınları.
- Akyüz, Y. (1991). Öğretmen yetiştirme tarihimizde nitelik arayışına iki örnek. İçinde İ. Fındıkçı (Ed.), *Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu Eğitimde Nitelik Geliştirme* (s. 222-227). İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.
- Akyüz, Y. (1996). Eğitim tarihimizden bugün için çıkarılması gereken bazı dersler ve düşünceler. İçinde A. Ataman (Ed.) *Eğitimimize Bakışlar-1* (s. 1-15). İstanbul: Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları.

- Akyüz, Y. (1999). 17. Yüzyıldan günümüze Türk eğitiminde başlıca düzenleme ve geliştirme çabaları (Genel özellikler ve doğrultular). *Milli Eğitim*, 144, 1-22.
- Akyüz, Y. (1999). Cumhuriyetin yetmiş beşinci yılında öğretmen yetiştirme. *Cumhuriyetin Yetmiş Beşinci Yılında Öğretmen Yetiştirme* (s. 12-19). Ankara: Milli Eğitim Basım Evi.
- Akyüz, Y. (2006). Türkiye’de öğretmen yetiştirmenin 160. yılında darülmuaallimîn’in ilk yıllarına toplu ve yeni bir bakış. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 20, 17-58.
- Akyüz, Y. (2007). Doğuşunun yüzüncü yılında Türkiye’de öğretmen örgütlenmesinin ilk on yılına bakışlar (1908-1918). *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 22, 1-50.
- Akyüz, Y. (2008). Yahya Akyüz ile Türk eğitim tarihi üzerine. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(12), 471-486.
- Akyüz, Y. (2011). Osmanlı dönemi'nden Cumhuriyet'e geçilirken eğitim-öğretim alanında yaşanan dönüşümler. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(2), 12-20.
- Akyüz, Y. (2011). *Türk eğitim tarihi (M.Ö. 1000 - M.S. 2011)*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Akyüz, Y. (2015). *Türkiye’de çağdaş anlamda öğretmenlik mesleğinin doğuşu*. 29.10.2015 tarihinde <https://www.altayli.net/turkiyede-cagdas-anlamda-ogretmenlik-mesleginin-dogusu.html/4> adresinden erişildi.
- Alkan, M. Ö. (2008). Osmanlı İmparatorluğu'nda modernleşme ve eğitim. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(12), 9-84.
- Apak, İ. (1993). Dârülmuaallimât. İçinde T. Gazetesi Yazı Kurulu, *Yeni Rehber Ansiklopedisi* (C. 5 s. 207-209). İstanbul: Türkiye Gazetesi.
- Askerlik yükümlülüğünü Milli Eğitim Bakanlığı emrinde öğretmen olarak yerine getirecekler hakkında yönetmelik. (2005, 06 Temmuz). *Resmi Gazete* (Sayı: 28310). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>.

- Avşar, N. G. (2007). *Türkiye milli eğitim sisteminde 1963-1980 ile 1980-2006 yılları arasında ilköğretime öğretmen yetiştirme ve atama politikalarının değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Babadoğan, C. ve Boz, H. (2005). *Öğretmen yetiştirmede kalite sorunları*. Ankara: Tekışık Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı.
- Balcı, A. (2013). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Balcı, E. (1991). Cumhuriyet dönemi'nde öğretmen niteliğini geliştirme ve meslekte tutma politikaları. İçinde İ. Fındıkçı (Ed.), *Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu Eğitimde Nitelik Geliştirme* (s. 209-213). İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.
- Batır, B. (2008). Eğitim enstitülerinden eğitim fakültelerine Türkiye'de öğretmen yetiştirmek. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* , 6(12), 521-537.
- Barış gönüllüleri adlı Amerikan teşekkülünden faydalanma hususunda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile ABD Hükümeti arasında yapılan antlaşmaya ait teati olunan 27 ağustos 1962 tarihli ilişik mektupların onaylanması uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı. (1965, 02 Nisan). *Resmi Gazete* (Sayı: 11976). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>.
- Bayram, G. (2009). *Öğretmenlerin istihdam biçimi farklılıkları ve yarattığı sorunlar: ankara'da çalışan sözleşmeli ve ücretli öğretmenlerin görüşlerine dayalı bir araştırma*. 15 Nisan 2015 tarihinde <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/> adresinden erişildi.
- Bilim, C. Y. (2002). *Türkiye'de çağdaş eğitim tarihi (1734-1876)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Churukıan, G. A. (1995). Avrupa Konseyi ülkelerinde öğretmen eğitimi politika ve modelleri: Sonuç raporu ve tavsiyeler. İçinde Ö. Y. MEB, *Avrupa Konseyi Ülkelerinde Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Modelleri Toplantısı* (s. 242-246). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Çağlayan, Y. (1977). *Türkiye'de öğretmen yetiştirme sorunları*. 15 Ocak 2015 tarihinde <http://egitimsen.org.tr/egitimsenarsivler/> adresinden erişildi.
- Çağlayan, Y. (1978). *Öğretmen yetiştirmede demokratikleşme*. 15 Ocak 2015 tarihinde <http://egitimsen.org.tr/egitimsenarsivler/> adresinden erişildi.
- Çeşme, M. (2008). *XIX. yüzyılın ikinci yarısında osmanlı yükseköğrenim kurumlarının yapılandırılması* (Yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Çetin, K. (2014). XIX. ve XX. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin Müslüman teba'ya yönelik eğitim politikası. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 187-189.
- Dalgıç, G., Doyran, F. ve Vatanartıran, S. (2012). Ücretli öğretmenlerin, katıldıkları pedagojik formasyon programına ilişkin deneyimleri. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 11, 39-42.
- Dilaver, H. (2002). II. Meşrutiyet dönemi'nde yayımlanan bir istatistik mecmuasına göre Osmanlı Maarifi. İçinde H. C. Güzel, K. Çiçek, ve S. Koca (Ed.), *Türkler* (s. 73-91). Ankara: Cumhuriyet.
- Dilaver, H. H. (1999). İdadilere öğretmen alımı ve orijinal bir sınav belgesi. *Milli Eğitim*, 143, 1-4.
- Doğan, İ. (2010). *Türk eğitim tarihinin ana evreleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Doğan, İ. (2012). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Duman, T. (1991). *Orta öğretime öğretmen yetiştirme (Tarihi gelişim)*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Duman, T. (1998). Cumhuriyetimizin 75 yılında öğretmen yetiştirme sistemimiz ve sorunları. *Milli Eğitim*, 139, 36-43.
- Duman, T. (2006). Türkiye'de öğretmen yetiştirme ve sorunları. *Eğitime Bakış Dergisi*, 2(5), 21-24.
- Dursunoğlu, H. (2003). Cumhuriyet döneminde ilköğretime öğretmen yetiştirme tarihi gelişimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 160, 1-8.

- Efendi, A. L. (1926). *Darulmuallimat; Türkiye'de Maarif Teşkilatı*. İstanbul, Türk Tarihi Encümeni Mecmuası.
- Ekinci, Y. (1993). Değerlendirme oturumu. İçinde Ö. Y. MEB (Ed.), *Öğretmen Yetiştirme Toplantısı* (s. 201-211). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Eliri, İ. (2010). Batılılaşma sürecinde askeri okullar ve asker ressamaların Türk resim sanatına etkileri. *Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 9, 139-147.
- Erboz, F. ve Soydan, M. (2009). *Barış gönüllüleri; 10 karanlık yıl; 1962'de geldiler, 1972'de gittiler*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Ergin, O. (1940). *Türkiye maarif tarihi*. İstanbul: Eser Matbaası.
- Ergin, O. N. (1977). *Türkiye maarif tarihi*. İstanbul: Eser Matbaası.
- Ergin, O. N. (1977). *Türk maarif tarihi*. İstanbul: Eser Matbaası.
- Ergün, D. M. (1987). Türkiye'de öğretmen yetiştirme çalışmalarının gelişmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2, 10-18.
- Ergün, M. (1997). *Atatürk devri Türk eğitimi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Ergün, M. (1998). Cumhuriyet eğitiminin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim*, 139, 10-12.
- Ergün, M. (2008). Cumhuriyet dönemi eğitim tarihi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(12), 321-348.
- Eşme, İ. (Güz 2003). Öğretmen yetiştirmede 130 yıllık bir sürecin öyküsü: Yüksek Öğretmen Okulları. *Milli Eğitim*, 160, 1-7.
- Gömlüksiz, M. N. ve Akyıldız, S. (2012). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi öğretim programının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim*, 96, 69-91.
- Gurbetoğlu, A. (2010). *Türkiye'de öğretmen eğitiminde yeniden reform ihtiyacı*. 12 Haziran 2016 tarihinde <http://www.agurbetoglu.com/3bildiri.html> adresinden erişildi.
- Güven, İ. (2014). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem Yayınevi.

- Hakan, A. (1991). *Eğitim sorunlarının çözümünde "Açıköğretim"*. 15 Temmuz 2014 tarihinde <http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/IOLTP/1266/unite04.pdf> adresinden erişildi.
- Hızlandırılmış programla öğretmen yetiştirilmesine onay veren yönetmelik. (1978, 18 Temmuz). *Resmi Gazete* (Sayı: 16350). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>.
- İlköğretim ve eğitim kanunu. (1961, 05 Ocak). *Resmi Gazete* (Sayı: 222). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>.
- İlköğretim ve eğitim kanunu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun. (2012, 30 Mart). *Resmi Gazete* (Sayı: 6287). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>.
- İnal, K. (2011). Pedagojik formasyon sertifika programı. *Akademik Bülten*, 9(1), 17-24.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Koçer, H. A. (1967). *Türkiye'de öğretmen yetiştirme problemi (1848-1967)*. Ankara: Yargıoğlu Matbaası.
- Koçer, H. A. (1973). Eğitim reformları açısından öğretmen yetiştirme problemi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(1), 5-8.
- Koçer, H. A. (1983). İlkokul öğretmeninin yetiştirilmesi. İçinde H. A. Koçer (Ed.), *Cumhuriyet Döneminde Eğitim* (s. 571-593). İstanbul: MEB Basımevi.
- Koçer, H. A. (1992). *Türkiye'de modern eğitimin doğuşu ve gelişimi (1173-1923)*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kodaman, B. (1999). *Abdulhamid devri eğitim sistemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Köymen, Ü. (1991). Nitelikli öğretmen yetiştirme modeli. İçinde İ. Fındıkçı (Ed.), *Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyomu* (s. 87-91). İstanbul: Kültür Koleği Yayınları.

- Küçükahmet, L. (Ed.) (1999). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Maarif Nezareti. (1896). *Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye (1898-1904)*. 14 Kasım 2014 tarihinde <http://tarihvedenediyet.org/e-kutuphane/salnameler-ve-nevsaller/> adresinden erişildi.
- Maarif teşkilâtına dair kanun. (1926, 22 Mart). *Resmi Gazete* (Sayı: 338), Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>.
- MEB. (1974). 9. *Milli eğitim şurası*. 13 Nisan 2014 tarihinde <https://ttkb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-suralari/dosya/12> adresinden erişildi.
- MEB. (1982). 11. *Milli eğitim şurası*. 13 Nisan 2014 tarihinde <https://ttkb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-suralari/dosya/12> adresinden erişildi.
- MEB. (1996). 15. *Milli eğitim şurası*. 13 Nisan 2014 tarihinde <https://ttkb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-suralari/dosya/12> adresinden erişildi.
- MEB. (2013). *Öğretmen istihdamı projeksiyonları stratejileri ve sistemlerinin geliştirilme projesi çalıştayı*. 08 Mart 2015 tarihinde <http://www.egitimbirsen.org.tr/manset-haberleri/ogretmen-istihdami-projeksiyonlari-stratejileri-ve-sistemlerinin-gelistirilme-projesi-calistayi-yapildi/1898/> adresinden erişildi.
- MEB. (2013). *Ulusal öğretmen strateji belgesi*. 14 Nisan 2014 tarihinde <http://www.memurlar.net/ozelkategori/2013/ulusal-ogretmen-strateji-belgesi/> adresinden erişildi.
- Metin, M. (2014). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Milli Eğitim Bakanlığına bağlı mektupla öğretim yapan yüksek okullar geçici genel yönetmeliği. (1975, 11 Ocak). *Resmi Gazete* (Sayı: 15115). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>.

- Neziroğlu, İ. ve Yılmaz, T. (2003). *Hükümetler, programları ve genel kurul görüşmeleri*. 18 Aralık 2015 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/hukümetler/hukümetler_cilt_1.pdf adresinden erişildi.
- Oğuzkan, F. (1983). Orta dereceli okul öğretmenlerinin yetiştirilmesi. İçinde H. A. Koçer (Ed), *Cumhuriyet Döneminde Eğitim* (s. 616-623). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Okçabol, R. (2005). *Öğretmen yetiştirme sistemimiz*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Oktay, H. (2012). *Türkiye'de öğretmen istihdamında yaşanan sorunlar* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Önder, M. (2012). *Türk eğitim tarihi*. Erzincan: Sistem Ofset.
- Önsoy, R. (1998). Üniversitelerimiz ve öğretmen yetiştirme. *Milli Eğitim*, (139), 18-21.
- Özbalkan, M. (1970). *Gizli belgelerle barış gönüllüleri*. İstanbul: Ant Yayınları.
- Özden, Y. (2006). YÖK Sonrası Eğitim Fakültelerinde Sayısal Değişmeler. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 447-457.
- Özoğlu, M. (2012, Şubat). Türkiye'de öğretmen yetiştirme sisteminin sorunları. *Seta Analiz*, (17), 23-27.
- Öztürk, C. (1994). Milli Mücadele Ankara'sında bir yaygın yüksek öğretim kurumu: "Serbest Âli Dersler Müessesesi-i İlmiyyesi" *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 4(13), 1-9.
- Öztürk, C. (1993). Dârülmualimât. *İslâm Ansiklopedisi* (C. 9 s. 548-553). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Öztürk, C. (1996). *Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Öztürk, C. (2005). *Türkiye'de düünden bugüne öğretmen yetiştiren kurumlar*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Öztürk, C. (2008). Türkiye'de öğretmen yetiştiren kurumlar tarihi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(12), 487-519.

- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan günümüze eğitim tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Satı, B. (1918). Meşrutiyetten sonra maarif tarihi. *Muallim*, 2(19), 654-665.
- Sözalan, S. ve Özgentaş, İ. (1992). *Asıl mesleği öğretmen olmayan yedek subay adayı öğretmenler hakkında milli eğitim müdürleriyle müfettişlerinin düşünceleri*. Ankara: MEB Eğitim Araştırmaları ve Değerlendirme Merkezi.
- Sünbül, A. M. (2005). *Öğretmenin dünyası*. Ankara: Mikro Yayıncılık.
- Sen, T. E. (2015). *Ücretli öğretmen sayısı 69 ilde 71 bin 960*. 09 Nisan 2015 tarihinde <http://www.turkegitimsen.org.tr/> adresinden erişildi.
- TBMM. (1997). Bursa milletvekili Yüksel Aksu'nun, öğretmen atamalarına ilişkin sorusu ve Millî Eğitim Bakanı Mehmet Sağlam'ın yazılı cevabı. *TBMM Tutanak Dergisi*, 711952, 217-219.
- Tekışık, H. H. (1993). Öğretmenlerin hizmet içi eğitimi. İçinde Ö. Y. MEB (Ed.), *Öğretmen Yetiştirmede Koordinasyon ve İşbirliği Toplantısı* (s. 365-370). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tekışık, H. H. (2005). Öğretmen yetiştirmede kalite sorunları. İçinde Cem Babadoğan, C. ve Boz, H. (Ed.) *Öğretmen Yetiştirmede Kalite Sorunları Çalıştayı* (s. 9-15). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Temel, A. (1991). Öğretmenin niteliğindeki değişimler ve öğretmen yetiştirme. İçinde Fındıkçı İ. (Ed.), *Eğitimde Arayışlar I. Sempozyumu Eğitimde Nitelik Geliştirme* (s. 97-100). İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.
- TÜİK. (2016). *Eğitim istatistikleri*. 05 Aralık 2016 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1606 adresinden erişildi.
- Turgut, O. (1992). *Cumhuriyet dönemi ilk ve orta öğretim programları ve öğrenim belgelerinin değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkoğlu, A. (1972). Eğitim fakültesi mezunlarının hizmetiçi sorunları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(1), 146-148.

- Unat, F. R. (1933). İlk, orta, yüksek tadrifatımızın on senelik bilançosu. *Fikirler* 100, 3-36.
- Uygun, S. (2010). Türkiye'de öğretmen adaylarının seçimi ile ilgili bazı uygulamaların tarihsel analizi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 707-730.
- Ünal, S., Varol, C., Oyman, Y., Kar, F. ve Aslan, F. (2000). *Hizmetiçinde geleceğin okullarına öğretmen yetiştirme*. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Qurbanov, İ. (2011). *Hazar havzasında stratejik oyunlar: Hukuki statü sorunu ve uluslararası enerji politiğı*. 14 Kasım 2014 tarihinde <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/turansam/article/download/5000047579/5000044905> adresinden erişildi.
- Yaman, B. (2010). Pedagojik formasyon eğitimi almamış öğretmenlerin sınıf yönetimi algıları/Aksaray ili örneğı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(31), 53-72.
- Yedek subaylar ve yedek askeri mamurlar kanunu. (1927, 16 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 1076). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1076.pdf>.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- YÖK, (2007). *Öğretmen yetiştirme ve eğitim fakülteleri (1982-2007)*. Ankara: Yök Yayınları.
- Yüksel, M. (2014). *Bilgi çağında değışen eğitim paradigmaları çerçevesinde öğretmen istihdamı: Türkiye örneğı* (Yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Yüksel, S. (2004). Tezsiz yüksek lisans programının öğrencilerin öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarına etkisi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 355-379.
- Yüksel, S. (2011). *Türk üniversitelerinde eğitim fakülteleri ve öğretmen yetiştirme*. Ankara: Pegem Akademi.

1076 sayılı yedek subay ve yedek askerî memurlar kanununun 3' üncü maddesinin değiştirilmesine ve bu kanuna geçici maddeler ilâvesine dair kanun. (1960, 15 Ekim). *Resmi Gazete* (Sayı: 10630). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10630.pdf>.

“1998 yılı programının uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesine dair” Bakanlar Kurulu Kararı. (1997, 14 Ekim). *Resmi Gazete* (Sayı: 97/10075). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>.

Ekler

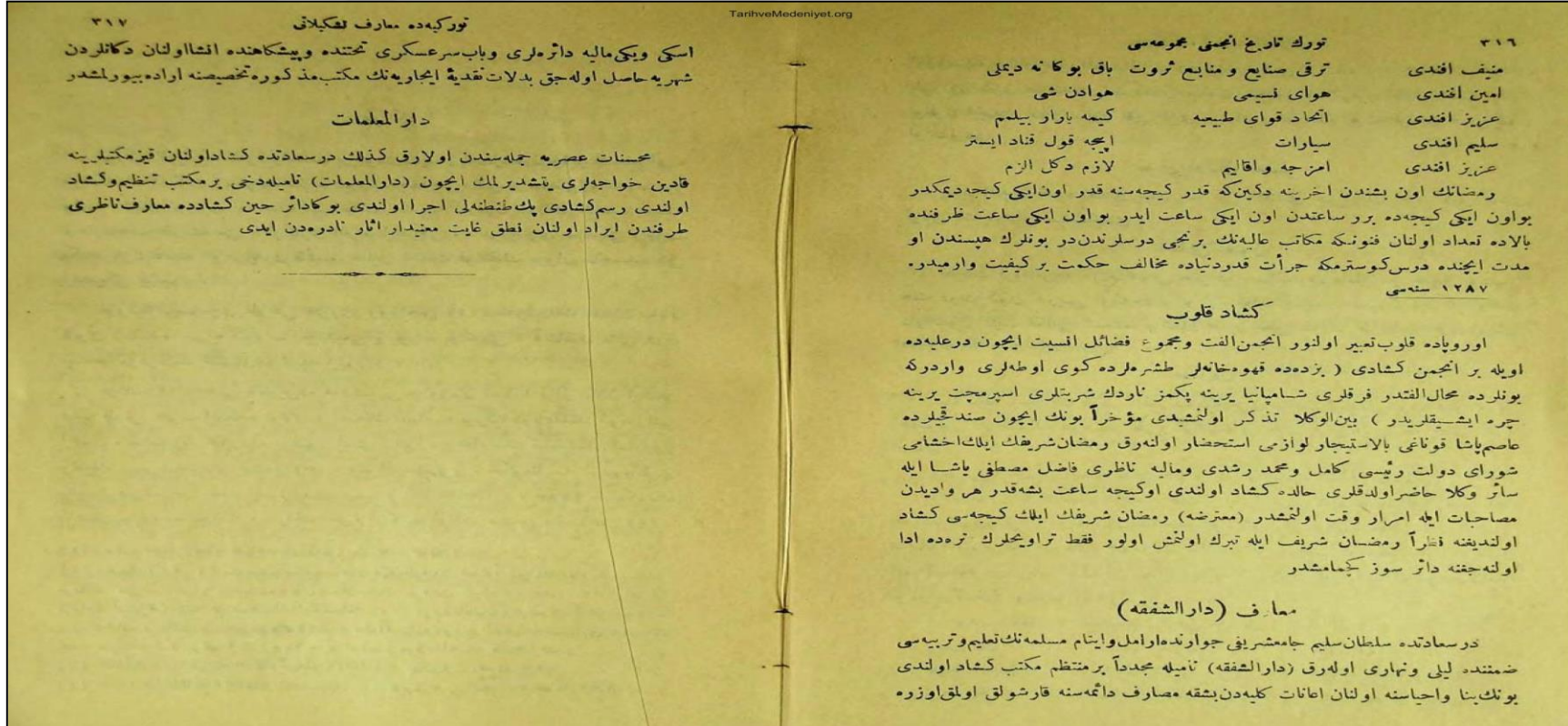
Ek-1: Darulmuallimat'ın Üç Senelik Eğitim-Öğretim Programı

Her Sınıfta Bir Hafta Zarfında Okunacak Derslerin Adedi

دارالمعلمات پروگرامی			
هر سنهده برهفته طرفنده اوقونجهی درسلك عددی			
اوچونجهی سنه	ایکونجهی سنه	برنجی سنه	
۱	۱	۲	تجوید وقرآن کریمده تطبیقاتی
۳	۳	۳	علوم دینیہ
۲	۲	۲	عربی
۱	۱	۱	فارسی
۱	۱	۱	قواعد عربیہ ومنتخبات
۲	۱	۱	کتاب و تطبیقات قواعد
۱	۱	۱	حسن خط
۱	۱	۱	اصول تدریس
۱	۲	۱	اخلاق
۱	۱	۱	عار اشیا
۱	۱	۰	حفظ الصحه
۲	۲	۱	اداره دینیہ
۱	۱	۲	حساب
۱	۱	۱	هندسه
۱	۱	۱	رسم
۱	۱	۲	جغرافیا
۱	۱	۱	تاریخ
۱	۱	۱	موسیقی
۳	۳	۳	ال خبری
۲۶	۲۶	۲۶	یکون

Maarif-i Umumiye nizamnamesi. (1869). *Darulmuallimat'ın programı*. 15 Ocak 2013 tarihinde <http://tarihvedenedeniyet.org/e-kutuphane/salnameler-ve-nevsaller/> adresinden erişildi.

Ek-2: Darulmuallimat'ın Açılışına Dair Türk Tarihi Encümeni Mecmuası'nda Yer Alan Bölüm

Türk tarih encümeni mecmuası. (1926). *Darülmualimat*. 14 Ocak 2013 tarihinde <https://archive.org/stream/TarihiOsmaniEncumeniMecmuasiCilt1> adresinden erişildi.

Ek-3: 1921-1922 Yılları Arasında Görev Yapan İlk Mektep Muallimlerinin Sayısı, Cinsiyeti ve Görev Yaptığı İller

İlleri	[A] موجود معلم		معلمه	معلمک مشائری					موقت اعليتمعل		معلمه مشائري			معلمه مشائري			مشائري			قدماری			سالی			خدمت			
	تاری	تاری		موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل	موقت اعليتمعل					
	تاری	تاری																							تاری		تاری	تاری	تاری
	تاری	تاری		تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری	تاری				
آذربایجان	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Ek-4: Yedek Subay Öğretmenlik Uygulaması ile İlgili Kanun

KANUNLAR

Hususi idarelerden maaş alan ilkökul öğretmenlerinin kadrolarına, terfi, taltif ve cezalandırılmalarına ve bu öğretmenler için teşkil edilecek Sağlık ve İhtimai Yardım Sandığı ile Yapı Sandığına ve öğretmenlerin alacaklarına dair 4357 sayılı Kanununun 3 üncü maddesine bir fıkra eklenmesi hakkında Kanun

Kanun No : 283

Kabul tarihi : 17/7/1963

Madde 1 — 4357 sayılı kanununun 3 üncü maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir :

Öğretmenlerin kendisine atfı mümkün olmayan bir sebeple bir terfi süresi içinde bir ders yılı teftiş görmemiş olmaları o yılın başarısız sayılmasını icabettirmez.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanunun hükümlerini Millî Eğitim Bakanlıkı yürütür.

22/7/1963

No.	Başlık	Düster Tertip	Cilt	Sahife	Resmî Gazete Sayı
4357	İlgili Kanun : Hususi idarelerden maaş alan ilkökul öğretmenlerinin kadrolarına, terfi, taltif ve cezalandırılmalarına ve bu öğretmenlerin için teşkil edilecek Sağlık ve İhtimai Yardım Sandığı ile Yapı Sandığına ve öğretmenlerin alacaklarına dair Kanun	3	24	248	5308

97 sayılı kanuna göre askerlik hizmetlerini Millî Eğitim Bakanlıkı emrinde öğretmen olarak yapanlara ilkökul öğretmenliğine tâyinleri hakkında Kanun

Kanun No : 285

Kabul tarihi : 17/7/1963

Madde 1 — 11 Ekim 1960 tarihli ve 97 sayılı kanununun geçici 2 nci maddesi gereğince askerlik hizmetlerini Millî Eğitim Bakanlıkı emrinde öğretmen olarak yapanlardan, öğretmenlik mesleğine girmek isteyenler, başarıları usulüne göre tesbit edilmiş olmak kaydı ile, ilkökul öğretmenliğine tâyin edilebilirler.

Madde 2 — Birinci madde gereğince ilkökul öğretmenliğine tâyin olunanların, aylık almak suretiyle askerlikte geçen hizmetleri öğretmenlik kıdemlerine eklenir.

Madde 3 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 4 — Bu kanunun hükümlerini Maliye ve Millî Eğitim Bakanlıkı yürütür.

22/7/1963

No.	Başlık	Düster Tertip	Cilt	Sahife	Resmî Gazete Sayı
97	İlgili Kanun : 1976 sayılı Yedek Subay ve Yedek Askeri Memurlar Kanununun 3 üncü maddesine değiştirilmesine ve bu kanuna geçici maddeler ilâvesine dair Kanun	4	1	—	30680

Yedek subay öğretmenlik uygulaması ile ilgili kanun. (1963, 17 Temmuz). *Resmî Gazete* (Sayı: 3305). Erişim adresi:

<http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>.

Ek-5: 5 Ocak 1961 Tarihli ve 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun Muvakkat (Geçici) Öğretmenlik ile Alakalı Maddesi

12 OCAK 1961		(Resmî Gazete)		Sayfa: 3075	
<p>Bu maddeler Millî Eğitim Bakanlığının muvafakatı alınmadıkça satılamaz ve başka hizmetlere tahsis olunamaz.</p> <p>Geçici madde 2 — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 15 yıl muddetle (15 inci maddede yazılı şartları ha z öğretmen bulunmadığı takdirde) en az ortaokul ve muadil okullar mezunlarından, 18 yaşını tamamlamış olanlardan açılacak kurslarda başarı gösterenler öğrenim durumlarına göre, kadro karşılığı ücretle muvakkat öğretmen tayin edilebilirler.</p> <p>Muvakkat öğretmenlere tatil aylarında ücretleri ödenir. Muvakkat öğretmenlikte geçen hizmet muktesep hak sayılmaz. Ancak, bunlardan en az iki yıl başarı ile çalışmış olanlardan, öğretmen okulu bitirme imtihanını verenler asil öğretmenliğe geçirilirler. Bu gibilerin muvakkat öğretmenlikte geçirdikleri muddetler ilk terfi'lerinde nazara alınır.</p> <p>Geçici madde 3 — Millî Eğitim Bakanlığı bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç 10 yıl içinde mecburî öğrenim çağında bulunan öğrencileri tamamen okula kavuşturmak için gerekli öğretmenleri yetiştirmek ve 79 uncu maddede gösterilen esaslar dâhilinde ilköğrenim kurumlarını ve tesislerini hazırlamak ve bununla ilgili plânların zamanında uygulanmasını sağlamakla yükümlüdür.</p>					
No.	Başlık	Düster Tertip	C'isi	Sayfa	Resmî Gazete Sayı
7155	3407 sayılı kanunun 3 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının değiştirilmesi hakkında Kanun	3	39	1288	9945
II — Kaldırılan Kanunlar :					
5129	Tedrisatı İhtidaiye Kanunu	2	5	804	—
5129	Köy enstitüsü mezunu öğretmenlerle köy sağılık memurlarına geçimlerini düzenlemek üzere 3803 4274 ve 4459 sayılı kanunlara ek Kanun	3	28	1496	6703
5210	3803 4274 ve 4459 sayılı kanunların köy okulu öğretmenleri köy sağılık memurları ve ehelileri evleri süzge ettirilmesiyle ilgili maddelerinin değiştirilmesi ve 5012 ve 5082 sayılı kanunların kaldırılması hakkında Kanun	3	29	1025	6919
5823	5210 sayılı kanunun 1 inci maddesinin değiştirilmesi ve 5 6 ve 7 nci maddelerinin kaldırılması hakkında Kanun	3	32	1903	7882
5955	Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilâtına ait 4274 sayılı Kanununun 13 üncü maddesinin değiştirilmesine ve aynı kanunun 15 inci maddesinin 2 nci fıkrasının yürürlükten kaldırılması dair Kanun	3	63	1521	8142
8936	Tedrisatı İhtidaiye Kanunu Muvakkatının 77 nci maddesinin değiştirilmesine dair Kanun	3	33	1522	8142
III — Sözü geçen Kanunlar :					
3005	Meşhur Suçların Muhakeme Usulü Kanunu	3	17	1105/418	3329
4274	Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu	3	23	1573	5141
5129	Köy enstitüsü mezunu öğretmenlerle köy sağılık memurlarının geçimlerini düzenlemek üzere 3803, 4274 ve 4459 sayılı kanunlara ek Kanun	3	28	1496	6703
6831	Orman Kanunu	3	37	2457	9402

İlköğretim ve Eğitim Kanunu. (1961, 05 Ocak). Resmi Gazete (Sayı: 222). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>.

Ek-6: Barış Gönüllülerin Hizmet Vermesine İzin Veren Kanun

— 387 —

Barış Gönüllüleri adlı Amerikan Teşekkülünden faydalanma hususunda Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti arasında yapılan Andlaşmaya ait teati olunan mektupların onaylanmasının uygun bulunduğuna dair Kanun

(Resmî Gazete ile yayımı : 10 . 4 . 1965 - Sayı : 11976)

No.
568

Kabul tarihi
2 . 4 . 1965

MADDE 1. — «Barış Gönüllüleri» adlı Amerikan Teşekkülünden faydalanma hususunda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti arasında yapılan Andlaşmaya ait teati olunan 27 Ağustos 1962 tarihli ilişik Mektupların onaylanması uygun bulunmuştur.

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

7 Nisan 1965

Barış gönüllülerin hizmet vermesine izin veren kanun. (1965, 10 Nisan). *Resmi Gazete* (Sayı: 11976). Erişim adresi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>.

Ek-7: Mektupla Öğretmen Yetiştirilmesine Onay Veren Yönetmelik

YÖNETMELİKLER

Millî Eğitim Bakanlığından :

Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Mektupla Öğretim Yapan Yüksek Okullar Geçici Genel Yönetmeliği

BÖLÜM : I GENEL HÜKÜMLER

Kapsam, amaç, deyimler

Kapsam ve amaç :

Madde 1 — Bu Yönetmelik, mektupla yüksek öğretim yapan öğrencilerin kayıt usullerini, görev ve haklarını, mektupla öğretim sisteminin işleyişi sınav ve öğrenci başarısının değerlendirilmesi ile ilgili genel esasları saptamak amacıyla düzenlenmiştir.

Deyimler :

Madde 2 — Bu Yönetmelikte geçen :

- Bakanlık deyimî : Millî Eğitim Bakanlığına,
- Öğretim yılı deyimî : Kesin kayıtların başlamasından yaz uygulamalarının bitimine kadar devam eden süreyi,
- Teorik çalışmalar deyimî : Öğrencilere gönderilen ders notları, tavsiye edilen kaynaklar, gönderilen eğitim-öğretim araçları ile danışman öğretmenlerin rehberliğinde, bizzat öğrenciler tarafından yapılan çalışmaları,
- Uygulama çalışmaları deyimî : Teorik çalışmalarda başarılı olan öğrenciler için, yaz aylarında düzenlenecek olan ve devam mecburiyeti bulunan çalışmaları,
- Danışman öğretmen deyimî : Mektupla Öğretim yapan yüksek okullarda ders okutan ve mektupla öğretim öğrencilerine akademik yardımda bulunmak üzere görevlendirilen öğretmeni,
- Danışman yardımcısı deyimî : Orta dereceli okul öğretmeni olup, ihtiyaç halinde, mektupla yüksek öğretim yapan okullarına, bölüm Öğretmeler Kurulu veya okul müdürünce seçilerek, kendisine, bir danışman öğretmenin sorumluluğunda, mektupla öğretim öğrencileri-te akademik yardımda bulunma görevi verilen öğretmeni belirtir.

BÖLÜM : II

ÖĞRENCİ KAYIT USULLERİ, ÖĞRETMENLERİN GÖREVLERİ, ÖĞRENCİLERİN GÖREV VE HAKLARI

Madde 3 — Mektupla Yüksek öğrenimi izleyecek öğrencilerin seçimi ve okullara dağılımı bir merkezden yapılır. Bu hususta Üniversiteler Arası Seçme Sınavlarından yararlanılabilir.

Öğrencilerin Mektupla Yüksek Öğretime ön ve kesin kayıtlarının yapılması ile ilgili hususlar, Millî Eğitim Bakanlığınca her yıl ilan edilir ve kayıtlar bu ilan esaslarına göre yapılır.

Madde 4 — Mektupla Yüksek Öğretim öğrencileri kesin kayıtlarını Bakanlıkça kendilerine gösterilen yüksek öğretim kurumlarına yaptırırlar. Ayrıca, Mektupla Öğretim Merkezinde de öğrencilerin kayıtları tutulur. Bu öğrencilere, hangi Yüksek Öğretim Kurumuna kaydedilmişler ise, o öğretim kurumunun mevcut yönetmelik hükümleri uygulanır. Mektupla öğretim öğrencilerinin bağlı olacağı özel hükümler, mektupla öğretim yapan yüksek okulların yönetmeliklerinde düzenlenir.

Madde 5 — Mektupla öğretim yapan yüksek okulların yöneticileri, öğretmenleri ve diğer personeli, mektupla öğretim öğrencileri ile ilgili görevleri de yapmakla yükümlüdürler. Okul müdürleri bu amaçla, yöneticiler, öğretmenler ve diğer personel arasında gerekli iş bölümünü yaparlar.

BÖLÜM : III

İŞLEYİŞ ESASLARI

(Ders notları, kaynak kitaplar, araç ve gereçler, danışmanlar, yaz uygulamaları)

Madde 6 — Mektupla öğretim öğrencilerini yetiştirmek ve kendilerine bu hususta yol göstermek üzere :

- Öğrenci el kitabı hazırlanır ve öğretim yılı başında öğrencilere gönderilir.
- Müfredat programlarına uygun ders notları hazırlanır ve mektuplar halinde belirli zamanlarda öğrencilere gönderilir. Ders yılı başında notların gönderileceği tarihler öğrencilere duyurulur.
- Ders notları yanında öğrencilerin zorunlu ve isteğe bağlı olarak okunmaları uygun görülen kaynak kitaplar konu ve sayfa gösterilerek belirtilir. Bu kitaplar öğrencilerin faydalanabilmeleri için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Halk kitaplıklarında, Halk Eğitim Merkezi kitaplıklarında, okul kitaplıklarında bulundurulmak üzere gönderilir. Ayrıca, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlarında satış sağlanır.
- Ders notlarına uygun olarak hazırlanan Radyo ve Televizyon programları ve özel şekilde hazırlanan film, slayt, kaset ve benzeri araçlarla mektupla öğretimin verim ve etkinliğinin artırılması sağlanır.
- Halk eğitim merkezleri, eğitim araçları merkezleri, ihtiyaca göre diğer eğitim kurumlarında, mektupla öğretim yapan yüksek okul öğrencilerinin mevcut teknik araçlardan faydalanması için gerekli tedbirler «Bakanlık Mektupla Öğretim İcra Komitesi ve Mektupla Öğretim İl İcra Komitesi» tarafından alınır.
- Mektupla öğretim yapan yüksek okul öğrencilerine akademik yardımda bulunmak üzere 5 nci maddedeki esaslar dahilinde danışman öğretmenler ayrılır.

Mektupla öğretmen yetiştirilmesine onay veren yönetmelik. (1975, 11 Ocak). *Resmî Gazete* (Sayı: 15115). Erişim adresi:

<http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>.

Ek-8: Hızlandırılmış Programla Öğretmen Yetiştirilmesine Onay Veren Yönetmelik

<p style="text-align: center;">Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Yüksek Okullar Hızlandırılmış Programlar Yönetmeliği BİRİNCİ BÖLÜM Genel Hükümler</p> <p>Kapsam : Madde 1 — Bu yönetmelik Millî Eğitim Bakanlığına bağlı yüksek okullarda uygulanacak hızlandırılmış programlarla ilgili esasları kapsar.</p> <p>Yürütme ve İdare Bölümü Sayfa : II - 7048</p>
<p style="text-align: center;">18 Temmuz 1978 — Sayı : 16350 RESMÎ GAZETE Sayfa : 7</p> <p>Amaç : Madde 2 — Çeşitli nedenlerle öğretim yapılamadığı için bir süre kapalı kalan ya da zamanında açılmayan yüksek okullarda öğrenim yapılamayan sürede okutulması gereken derslerin tamamlanması; Öğrencilerden : Öğrenim özgürlüğü ve can güvenliği bulunmadığı gerekçesiyle bu okullara devam edemiyerek sınıfta kalan yahut kayıtları silinenlerden öğrencilik hakları geri verilen ya da bu okullara girmeye hak kazandıkları halde bu hakları daha sonra kendilerine tanınanların öğretim bakımından kaybettikleri zamanın kazandırılması amacıyla uygulanmasına Bakanlıkça karar verilen hızlandırılmış programların esasları bu yönetmelikle saptanır. Dayanak : Madde 3 — Bu yönetmelik 2287 sayılı Kanununun 9. maddesine göre hazırlanmıştır. Deyimler : Madde 4 — Aksi belirtilmedikçe bu yönetmelikte geçen : «Bakanlık» sözünden Millî Eğitim Bakanlığı, «Okul» sözünden Millî Eğitim Bakanlığına bağlı tüm yüksek okullar anlaşılır.</p>

Hızlandırılmış programla öğretmen yetiştirilmesine onay veren yönetmelik. (1978, 18 Temmuz). *Resmi Gazete* (Sayı: 16350). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>.

YÖNETMELİKLER

Ankara Üniversitesi Rektörlüğünden :

Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretmenlik Formasyonu Yönetmeliğinin Tadili hakkında Yönetmelik

Madde 1 — Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretmenlik Formasyonu Yönetmeliği aşağıdaki şekilde tadil edilmiştir.

Madde 1 — Öğretmenlik Formasyonu programının amacı orta öğretimin (Genel ve mesleki teknik) ikinci devresinde öğretmenlik yapacaklara pedagojik formasyon vermektir.

Madde 2 — Bu programa Üniversitelerde ve Yüksek Okullarda en az üçüncü sınıfa geçmiş olanlar veya bu kurumlardan mezun olanlar müracaat edebilirler.

Madde 3 — Fakülte Genel Kurulu :

- Eğitim Fakültesinin yer imkânlarını,
- Eğitim Fakültesinin özel öğretim metodlarındaki uygulama imkânlarını,
- Milli Eğitim Bakanlığının çeşitli alanlardaki öğretmen ihtiyacını gözönünde tutarak her yıl Mayıs ayında bu programa alınacak öğrenci sayısını tespit eder,

Madde 4 — Müracaatlar tespit edilen kontenjanı aştığı takdirde, 3 ve 6 ncı maddelerdeki esaslar dairesinde, orta öğretim kurumlarında

öğretmenlik yapabilmek için gerekli dallarda akademik öğrenim görmüş veya görmekte olan adaylar arasından tercih yapılır.

Madde 5 — Öğretmenlik formasyonu programına kaydolun öğrenciler ek listede belirtilen lisans derslerine devam ederler. Bu öğrenciler Eğitim Fakültesi lisans öğretim ve imtihan yönetmeliğinin devam ve sınavla ilgili hükümlerine tabidirler. Şu kadar ki, bu öğrencilerden kayıt tarihlerinden itibaren dört yıl içinde sınavlarını verememiş olanların kayıtları silinir.

Madde 6 — Fakültenin Eğitim ve Öğretim Bilimleri Kürsüsü Öğretmenlik Formasyonu öğretimini düzenlemek ve yönetmekle görevlidir. Bu kürsü Eğitim Psikolojisi ve Eğitim Sosyolojisi kürsülerinden bu programda ders veren temsilcilerle işbirliği ve danışma tesis ederek programa yeni ders yılında kabul edilecek öğrencilerin sayısını, tercih esaslarını ve programa ilişkin tekliflerini her yıl Nisan ayında Genel Kurula sunacağı faaliyet raporunda belirtir.

Madde 7 — Öğretmenlik formasyonu öğretiminde belli sömestrelere, bu Yönetmeliğe, ekli cetvelde yer alan dersler öğretilir. Derslerin okutulduğu sömestrelere veya haftalık ders saatleri tutarının, program geliştirilmesi icabı olarak, değiştirilmesi hususunda kesin kararı, Eğitim Bilimleri Kürsüsünün mütalâasını alarak Fakülte Genel Kurulu verir.

Madde 8 — Öğretmenlik Formasyonu programına kaydolacaklar Üniversite öğrencisi ise 25 lira, Üniversite öğrencisi değilse 100 lira ya-

zıma harcı öderler. Formasyon öğrencilerinden her eğitim yılı için 50 lira öğretim harcı alınır. İmtihan harcı her imtihan dönemi için 25 liradır. Sertifika harcı 50 liradır.

Madde 9 — Bu Yönetmeliğe göre Öğretmenlik Formasyonu öğrenimini başarı ile tamamlayan bulunanlara «Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretmenlik Sertifikası» verilir.

«Geçici Madde 1 — Eğitim Fakültesindeki bu öğretim diğer Fakültelerde benzer öğretim yapılmasına mani olmaz.

Halen öğrenim görmekte olan öğrenciler bu yönetmeliğe tabidirler.»

Geçici Madde 2 — Bu Yönetmelik 1 Kasım 1970 tarihine kadar geçici olarak yürürlükte kalacaktır.

Madde 10 — Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Öğretmenlik Formasyonu Sertifikası için Lisans Programında İstenmesi Gerekten Dersler

- 1 — Eğitime Giriş
- 2 — Türk Millî Eğitim ve Teşkilâtı
- 3 — Genel Öğretim İske ve Metodları
- 4 — Gelişim Psikolojisi «Ergenlik»
- 5 — Öğrenme Psikolojisi
- 6 — Değerlendirme
- 7 — Ruh Sağlığı
- 8 — Öğretim Araçları
- 9 — Türk Eğitim Tarihi
- 10 — Eğitim Programlarının Geliştirilmesi
- 11 — Aşağıdaki derslerden öğrenci tarafından seçilecek iki ders
Türk Sanatı
Çocuk Hakları (Uygulama dahil)
Grupla Çalışma
Gelişim Psikolojisi (Çocukluk)
Eğitim Tarihi
Üstün Zekalıların Eğitimi
Geri Zekalıların Eğitimi
Öğretim Teknolojisi
Çağdaş Türk Edebiyatı
- 12 — Özel Öğretim Metodları (Aşağıdaki derslerden biri)
a) Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi
b) Fen Dersleri Öğretimi (Fizik, Kimya, Biyoloji)
c) Matematik Öğretimi

- d) Sosyal Bilimler Öğretimi (Tarih, Coğrafya, Sanat Tarihi, Felsefe, Sosyoloji, Psikoloji)
 - e) Eğitim Bilimlerinin Öğretimi
 - f) Yabancı Dil Öğretimi (Fransızca, Almanca, İngilizce)
 - g) Mesleki ve Teknik Öğretimde Metodlar
- 13 — Özel Öğretim Uygulamaları «Ders veren öğretmenlerin nezaretinde en az 1 ay süreli»

Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Öğretim ve İmtihan Yönetmeliğinin tadili hakkında Yönetmelik

Madde 1 — Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Öğretim ve İmtihan Yönetmeliğinin 8 inci maddesi aşağıda gösterildiği şekilde değiştirilmiştir.

Madde 8 — Fakülte Genel Kurulu başka türlü karar vermediği takdirde : İmtihanlar Haziran, Ekim, Şubat aylarında yapılır. İmtihan günleri Fakülte Yönetim Kurulu tarafından hazırlanıp 15 gün önce ilan edilir.

Madde 2 — Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlüğünden :

İstanbul Teknik Üniversitesi ve Fakülteler Öğretim Yönetmeliğinin Mimarlık Fakültesi ile ilgili özel maddelerinin 2. maddesi (b) bendinin değiştirildiği hakkında Yönetmelik

Madde 1 — İstanbul Teknik Üniversitesi ve Fakülteler Öğretim Yönetmeliğinin Mimarlık Fakültesi ile ilgili özel maddelerinin 2. maddesi (b) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

b) Diploma Çalışması Alabilmek için :

Fakülte öğretim planı gereğince 8. yarıyı sonuna kadar alınması gereken bütün derslerin imtihanları başarılmış, 9. yarıyıldaki alınması gereken bütün derslerin vizeleri alınmış, proje çalışmaları başarılmış ve pratik çalışmaları, Yönetmeliği hükümleri gereğince bitirilmiş olmalıdır.

Madde 2 — Bu Yönetmelik Senato kabul edindiği 24 Mart 1970 tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

Madde 8 — Bu Yönetmelik hükmünü Mimarlık Fakültesi Dekanı yürütür.

Öğretmenlik formasyonu ile ilgili yönetmelik. (1970, 11 Nisan). *Resmî Gazete* (Sayı: 13469) Erişim adresi:

[Http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx](http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx).

Ek-10: İlk Defa Devlet Kamu Hizmeti ve Görevlerine Devlet Memuru Olarak Atanacaklar için Mecburi Yeterlik ve Yarışma Sınavları Genel Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik

Yönetmelikler

Karar Sayısı : 91/2484

“İlk Defa Devlet Kamu Hizmeti ve Görevlerine Devlet Memuru Olarak Atanacaklar İçin Mecburi Yeterlik ve Yarışma Sınavları Genel Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik”in yürürlüğe konulması; Devlet Personel Başkanlığı’nın 5/12/1991 tarihli ve 08050 sayılı yazısı üzerine, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik 2. ve 50 nci maddelerine göre, Bakanlar Kurulu’nca 12/12/1991 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Turgut ÖZAL
Cumhurbaşkanı

Süleyman DEMİREL
Başbakan

E. İNÖNÜ
Devlet Bakanı ve Başb. Yrd.

İ. TEZ
Devlet Bakanı

O. KILERCİOĞLU
Devlet Bakanı

C. ÇAĞLAR
Devlet Bakanı

A. GÖNEN
Devlet Bakanı

M. KAHRAMAN
Devlet Bakanı

N. CEVHERİ
Devlet Bakanı V.

G. İLERİ
Devlet Bakanı

Ö. BARUTÇU
Devlet Bakanı

E. CEYHUN
Devlet Bakanı

G. ERGENEKON
Devlet Bakanı

M. A. YILMAZ
Devlet Bakanı

Yürütme ve İdare Bölümü Sayfa : 2

İlk defa devlet kamu hizmeti ve görevlerine devlet memuru olarak atanacaklar için mecburi yeterlik ve yarışma sınavları genel yönetmeliğinde değişiklik yapılması hakkında yönetmelik. (1986, 30 Ocak). *Resmi Gazete* (Sayı: 19004). Erişim adresi:

[Http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx](http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx) adresinden alındı.

